

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ:
กรณีศึกษาบ้านไม้สระเป้ ตำบลปางหมู อำเภอเมือง
จังหวัดแม่ฮ่องสอน

นางจารุลักษณ์ ผูกจีน

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต
แขนงวิชาการเมืองการปกครอง สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ. 2557

**Community Participation in the Management of Conflicts over Natural
Resources: A Case Study Ban Mai Sa Pae, Pang Moo Sub-district,
Mueang District, Mae Hong Sorn Province**

Mrs. Jaruluk Phookjeen

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Political Science in Politics and Government

School of Political Science

Sukhothai Thammathirat Open University

2014

หัวข้อการศึกษาค้นคว้าอิสระ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความขัดแย้งด้าน
ทรัพยากรธรรมชาติ: กรณีศึกษาบ้านไม้สะพาน ตำบลปางหมู
อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ชื่อและนามสกุล นางจารุลักษณ์ ผูกจีน

แขนงวิชา การเมืองการปกครอง

สาขาวิชา รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมปฤณ นิยมไทย

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2558

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ

ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมปฤณ นิยมไทย)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วรวิทย์ โรจนพล)

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ทวิ สุรฤทธิกุล)

รักษาการแทนประธานกรรมการประจำสาขาวิชารัฐศาสตร์

กิตติกรรมประกาศ

การทำวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ ความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ ที่เกิดขึ้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นปัญหาเรื้อรังมานานเป็นการขัดแย้งด้านนโยบายของรัฐกับชุมชนหมู่บ้าน ซึ่งผู้ศึกษาได้อยู่ในพื้นที่และเห็นปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้าน จึงอยากศึกษาเพื่อได้ทราบปัญหาที่แท้จริง และความต้องการของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งก็ได้นำเสนอหัวข้อเรื่องเข้าไปยังคณะฯ และก็ได้ได้รับความเมตตาจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมปฤณ นิยมไทย รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งอาจารย์ก็ได้เมตตา ให้คำแนะนำ ชี้แนะ ตรวจสอบ แก้ไข ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณท่านอาจารย์ไว้ ณ ที่นี้ พร้อมทั้งขอบพระคุณคณาจารย์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชทุกท่าน ที่ได้ให้ความรู้ และขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ประจำสาขาวิชาทุกท่าน ที่ได้ช่วยเหลือและอำนวยความสะดวก รวมทั้งขอขอบคุณเพื่อน ๆ นักศึกษาทุกคนที่ให้ความหวังใจ กำลังใจแก่ผู้ศึกษาด้วยดีเสมอมา

นอกจากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้ศึกษาขอขอบพระคุณคณะผู้บริหาร องค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทุกท่านที่ได้พิจารณาอนุญาตการศึกษาในครั้งนี้แก่ผู้ศึกษาวิจัยโดยเฉพาะท่านอัครเดช วันไชยธนวงศ์ นายกองการบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่คอยหวังใจเป็นกำลังใจ เอื้ออาทรเสมอมา รวมทั้งพี่ เพื่อนร่วมงาน น้อง ๆ ทุกคนที่คอยช่วยเหลือทุกอย่างรวมทั้งขอขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลประกอบการวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างสูง ที่ได้กรุณาสละเวลาตอบข้อซักถามของผู้ศึกษาวิจัย

สุดท้ายนี้ ขอขอบพระคุณ พี่ ๆ และขอบใจหลาน ๆ ในครอบครัว รวมทั้งลูกทั้งสองที่คอยหวังใจ เป็นกำลังใจ เอื้ออาทร และอยู่เคียงข้างตลอดเวลา

จารุลักษณ์ ผูกจิน

สิงหาคม 2558

ชื่อการศึกษา คั่นคว้าวิสระ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ:

กรณีศึกษาบ้านไม้สะเป่ ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ผู้ศึกษา นางจารุลักษณ์ ผูกจิน รหัสนักศึกษา 2518002346 **ปริญญา** รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (การเมืองการปกครอง) **อาจารย์ที่ปรึกษา** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สมปฤณ นิยมไทย **ปีการศึกษา** 2557

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติของบ้านไม้สะเป่ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน (2) ปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติของบ้านไม้สะเป่ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน (3) ปัจจัยความสำเร็จของการมีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติของบ้านไม้สะเป่ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ วิเคราะห์เชิงพรรณนาโดยการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกแบบเจาะจง ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้บริหารท้องถิ่น หัวหน้าส่วนราชการ ข้าราชการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สมาชิกฟื้นฟูและพัฒนาลุ่มน้ำสาละวิน และตัวแทนชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ จำนวนทั้งสิ้น 15 คน

ผลการศึกษาพบว่า (1) ข้อพิพาทระหว่างชุมชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐในเรื่อง ปัญหาพื้นที่อาศัยของชุมชนทับซ้อนกับพื้นที่ป่าที่ประกาศเป็นเขตป่าสงวนและเขตอุทยาน จึงมีการตั้งคณะกรรมการของหมู่บ้านไม้สะเป่เพื่อแก้ไขปัญหาพร้อมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ เอกชน โดยมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบกัน จัดประชุมสร้างความเข้าใจกับประชาชนในพื้นที่ในการแก้ไขปัญหาที่ดิน เก็บข้อมูลของครัวเรือนที่จำเป็น ข้อมูลที่ทำกินที่อยู่อาศัย เพื่อจัดทำเป็นฐานข้อมูลเบื้องต้นสำหรับแก้ไขปัญหา และสร้างการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา (2) อุปสรรคด้านกฎหมายที่ไม่สอดคล้องกันระหว่างบทบัญญัติ รัฐธรรมนูญกับกฎหมายป่าไม้ ประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับข้อบัญญัติตำบล ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ที่มีอย่างจำกัด สภาพอากาศไม่เอื้ออำนวยในการเก็บข้อมูล และความเข้าใจการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อนำไปสู่การอยู่ร่วมกับป่าอย่างยั่งยืน (3) ปัจจัยความสำเร็จมาจากผู้นำชุมชนและชาวบ้านไม้สะเป่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคีเครือข่ายต่างๆ ร่วมกันปรึกษาหารือ หาแนวทางแก้ไขปัญหาในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยการกำหนด กฎ ระเบียบ กติกา ขึ้นมาเพื่อให้คนในชุมชนถือปฏิบัติร่วมกัน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการช่วยเป็นตัวขับเคลื่อน สนับสนุนให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

คำสำคัญ การมีส่วนร่วมของชุมชน การจัดการความขัดแย้ง ทรัพยากรธรรมชาติ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

Independent Study title: Community Participation in the Management of Conflicts over Natural Resources: A Case Study Ban Mai Sa Pae, Pang Moo Sub-district, Mueang District, Mae Hong Sorn Province

Author: Mrs. Jaruluk Phookjeen; **ID:** 2518002346; **Degree:** Master of Political Science (Politics and Government); **Independent Study advisor:** Dr. Somprin Niyomthai, Assistant Professor; **Academic year:** 2014

Abstract

This research aims to study (1) the community's participation in the conflicts management over the natural resources of Ban Mai Sa Pae, Village 9, Pang Moo Sub-district, Mueang District, Mae Hong Sorn Province; (2) problems and obstacles related to the community's participation in the conflicts management over the natural resources of Ban Mai Sa Pae, Village 9, Pang Moo Sub-district, Mueang District, Mae Hong Sorn Province, and (3) factors of the success of participation in the conflicts management over the natural resources of Ban Mai Sa Pae, Village 9, Pang Moo Sub-district, Mueang District, Mae Hong Sorn Province.

This qualitative research is presented through a descriptive analysis of in-depth interviews information with the leaders of the community, local administrators, the head of the governmental sector, officials of the local administrative organization, the Association for the Restoration and Development of the Salawin River Basin and 15 representatives of local people who have been affected by the conflicts.

The research has found that (1) there was conflict between the community and the government authorities over dwelling areas in the community that overlap with the forest areas which have been announced as part of the conserved forest or the national park. A committee of Ban Mai Sa Pae was thus set up to collaborate with the local administrative organization, the government and the private sector to solve the problem. They did so by dividing their responsibilities, organizing meetings to create understanding among local people about the solutions to the problems over land use, collecting necessary household information and information about the land where people dwelt and eked out their living in order to create a basic database to resolve the problems and promote community participation in problem solving; (2) legal obstacles caused by the conflict between the provisions of the Constitution and forestry law, people's lack of knowledge and understanding of the sub-district provisions, limitations in the geographical information technology system, weather conditions that did not permit the gathering of information and a lack of understanding about participation in the management of natural resources and the environment that can lead to sustainable cohabitation between the people and the forest; (3) factors of the success came from the fact that the community leaders and local people of Ban Mai Sa Pae, the local administrative organization and the related networks tried to discuss in collective ways of solving the problems management of natural resources and the environment by establishing rules and regulations to be enforced on all members of the community. The local administrative organization played an important role in motivating and supporting knowledge and understanding about the management of natural resources.

Keywords: Community's participation, the management of conflicts over natural resources, Mae Hong Sorn Province

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญภาพ	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	4
กรอบแนวคิดการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	7
แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน	7
แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม	9
แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิชุมชน	11
กฎหมายที่เกี่ยวข้อง	13
สภาพทั่วไปขององค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู	15
วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	16
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	20
การดำเนินการวิจัย	20
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	20
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	21
การเก็บรวบรวมข้อมูล	21
การวิเคราะห์ข้อมูล	22

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	23
1. ปัญหาการถือครองที่ดิน และสาเหตุที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวของชุมชนในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ บ้านไม้สะเป่ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน	23
2. กระบวนการทางสังคมในการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ บ้านไม้สะเป่ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน	27
3. ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ บ้านไม้ สะเป่ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน	35
4. ปัจจัยความสำเร็จของการมีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ บ้านไม้สะเป่ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน	36
แนวทางแก้ไข	42
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	44
1. ปัญหาการถือครองที่ดิน และสาเหตุที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวของชุมชนในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ บ้านไม้สะเป่ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน	44
2. กระบวนการทางสังคมในการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ บ้านไม้สะเป่ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน	49
3. ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ บ้านไม้ สะเป่ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน	55
4. ปัจจัยความสำเร็จของการมีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ บ้านไม้สะเป่ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน	56
ข้อเสนอแนะ	65

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บรรณานุกรม	67
ภาคผนวก	71
ก บันทึกข้อตกลงความร่วมมือฯ	72
ข ประกาศจังหวัดแม่ฮ่องสอน	79
ค ข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ	82
ง แบบสอบถาม	86
ประวัติผู้ศึกษา	90

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 5.1 แสดงถึงเป้าหมายของชุมชนบ้านไม้สะเป่	57
ภาพที่ 5.2 แสดงถึงการมีส่วนร่วมกันของภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน เพื่อแสดงออก ถึงการมีส่วนร่วม	58
ภาพที่ 5.3 แกนนำชุมชน ร่วมกันปรึกษาหารือเพื่อหาทางออกในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับ ทรัพยากรธรรมชาติ (ภาพองค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู)	60
ภาพที่ 5.4 การดำเนินงานประชุมทบทวนกฎระเบียบหมู่บ้าน (ภาพ อบต.ปางหมู)	61
ภาพที่ 5.5 ประชุมประชาคมหมู่บ้านไม้สะเป่ (ภาพ อบต.ปางหมู)	61
ภาพที่ 5.6 กิจกรรมปลูกป่าบ้านไม้สะเป่ (ภาพ อบต.ปางหมู)	62
ภาพที่ 5.7 กิจกรรมบวชป่าต้นน้ำบ้านไม้สะเป่ (ภาพ อบต.ปางหมู)	62
ภาพที่ 5.8 กิจกรรมจัดทำแนวกันไฟบ้านไม้สะเป่ (ภาพ อบต. ปางหมู)	63
ภาพที่ 5.9 กิจกรรมก่อสร้างฝายชะลอความชุ่มชื้นบ้านไม้สะเป่ (ภาพ อบต. ปางหมู)	63
ภาพที่ 5.10 องค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน องค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู และภาคีเครือข่ายร่วมกันลงนามในบันทึกข้อตกลงร่วมมือในการจัดทำ ข้อบัญญัติตำบลฯ	65

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นจังหวัดที่มีลักษณะภูมิประเทศเป็นป่าไม้ เทือกเขา สลับซับซ้อน ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 88.85 % ของพื้นที่จังหวัด ส่วนที่เหลือประมาณ 11.15 % เป็นที่ราบหุบเขา ซึ่งอุดมไปด้วยมีทรัพยากรป่าไม้ น้ำ สัตว์ป่า และสัตว์น้ำ มีระบบนิเวศน์ที่อุดมสมบูรณ์ จากการมีป่าที่อุดมสมบูรณ์ จึงเป็นแหล่งกำเนิดของแม่น้ำสำคัญของจังหวัดแม่ฮ่องสอน 2 สาย ได้แก่ แม่น้ำปาย และแม่น้ำยวม ซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำสาละวิน ทั้งสองลุ่มน้ำยังประกอบด้วยลุ่มน้ำสาขาอีกมากมาย ในแต่ละลุ่มน้ำมีลำห้วยใหญ่ เปรียบเสมือนเส้นเลือดหล่อเลี้ยงทรัพยากรธรรมชาติ และชุมชนหลากหลายสายพันธุ์ ที่อาศัยอยู่กระจัดกระจายตามลุ่มน้ำ ประชาชนในลุ่มน้ำจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีวิถีชีวิตอยู่ร่วมกับป่ามาช้านาน ชุมชนส่วนใหญ่จึงทำไร่หมุนเวียน ในการยังชีพ อาศัยป่าเป็นแหล่งอาหาร ยารักษาโรค และเครื่องมือสอยต่าง ๆ ทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า จึงเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีพของชุมชน ชุมชนจึงต้องพึ่งพาอาศัยและจัดการดูแลทรัพยากรร่วมกัน การจัดการทรัพยากรของชุมชนโดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาจากรบรรพบุรุษ ได้พัฒนาและปรับเปลี่ยนประยุกต์ให้สอดคล้องกับชุมชนเรื่อยมา เพื่อให้คนและป่าเอื้อประโยชน์ต่อกันอย่างยั่งยืน

ผลจากความเจริญจากการพัฒนาประเทศ ความต้องการบริโภคของบุคคลภายนอก เช่น ไม้สัก สัตว์ป่า สัตว์น้ำ แร่ธรรมชาติ และระบบการผลิตเกษตรแผนใหม่ กระแสการพัฒนาประเทศที่มุ่งไปสู่ระบบทุนนิยม ทำให้ชุมชนถูกมองว่าล้าหลัง ยากจน ด้อยพัฒนา ต้องการเปลี่ยนให้ชุมชนมีการพัฒนาและความทันสมัยมากขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะปัญหาด้านป่าไม้ ที่ดิน และแหล่งน้ำ ได้ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศน์และวิถีชีวิตของชุมชน และจากการที่รัฐมีนโยบายประกาศและขยายเขตป่าทั้งป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า วนอุทยาน ป่าอนุรักษ์ โดยที่ไม่ได้สำรวจ ตรวจสอบ หรือกั้นขอบเขตที่อยู่อาศัย ที่ทำกินของชุมชนออกจากพื้นที่ป่า การขาดระบบฐานข้อมูลที่ดินที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะที่แนวเขตที่ดินของรัฐ ซึ่งมีแนวเขตทับซ้อนกันเอง เป็นผลทำให้ชุมชนไม่มีสิทธิในที่ดินของ

ตนเองที่อยู่อาศัยและทำมาหากินมาช้านาน ไม่มีสิทธิจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน กลายเป็น ชุมชนที่อยู่อย่างผิดกฎหมายโดยปริยาย

จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นมาอย่างยาวนาน และจากตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจของจังหวัด แม่ฮ่องสอน พบว่าภาพรวมเศรษฐกิจของจังหวัดแม่ฮ่องสอน สาขาการผลิตหลักคือภาค เกษตรกรรม ร้อยละ 33 ภาคการท่องเที่ยวร้อยละ 5 อุตสาหกรรมร้อยละ 3 อื่น ๆ ร้อยละ 59 ในขณะที่พื้นที่จังหวัด 7,925,787 ไร่ เป็นพื้นที่ป่าร้อยละ 88.85 (ป่าสงวน 6,988,528 ไร่ อุทยานแห่งชาติ 2,133,170 ไร่ วนอุทยาน 49,498.26 ไร่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 2,303,445 ไร่ สวนรุกขชาติ 7,171 ไร่) ในขณะที่ เนื้อที่ถือครองทางการเกษตรร้อยละ 3.21 เนื้อที่นอกการเกษตร 9.05 สะท้อนให้เห็น ข้อจำกัดด้านพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัย

อีกทั้ง ปัญหาที่ทำกินเป็นปัญหารากฐานที่สำคัญ ของภาวะความยากจน เนื่องจากที่ดิน เป็นทุนของชีวิต เมื่อประชาชนในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม พื้นที่ทำกินจำกัด ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมาทั้งในส่วนของปัญหาอาชีพ รายได้ ความมั่นคงใน ชีวิต ปัญหาความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ที่ดินระหว่างราษฎรกับราษฎร และราษฎรกับรัฐ

ทั้งนี้ ปัญหาความขัดแย้งด้านที่ทำกินในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เกิดจาก 3 ลักษณะ คือ

1. การประกาศเขตที่ดินของรัฐทับซ้อนที่ดินทำกิน ที่อยู่อาศัยของราษฎรที่อยู่มาก่อน
2. ราษฎรเข้าทำกินในที่ดินของรัฐหลังประกาศเขตสงวนหวงห้าม
3. ราษฎรภายในชุมชนบุกรุกพื้นที่ทำกินและแย่งชิงพื้นที่ทำกินระหว่างราษฎร

สาเหตุที่สำคัญที่ทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างประชาชนและภาครัฐในเรื่องการใช้ประโยชน์ที่ดิน อาจกล่าวได้ว่าเกิดจากสาเหตุหลัก 3 ประการ คือ

แนวคิดเรื่องสิทธิในทรัพยากรธรรมชาติเป็นของรัฐ กฎหมายเกี่ยวกับที่ดินและป่าไม้ ให้อำนาจแก่รัฐในการบริหารจัดการ ขาดมิติการมีสิทธิและมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน

การประกาศเขตสงวนหวงห้ามที่ดินของรัฐ มิได้มีการสำรวจที่ดินในพื้นที่ที่ราษฎรทำกิน และอยู่อาศัยมาก่อน แต่เป็นการกำหนดลงบนแผนที่ แล้วดำเนินการประกาศเขตตามกฎหมายทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนของแนวเขต ในกรณีชุมชนหรือที่ดินทำกินอยู่ในรอยต่อกับที่ดินของรัฐ หรือทับซ้อนชุมชนที่อาศัยอยู่ดั้งเดิม และมีพื้นที่จำนวนมากที่ชุมชนได้ใช้ประโยชน์จากที่ดินมาอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดการทรัพยากรร่วมกัน ต่อมาได้มีการประกาศเขตที่ดินของรัฐทับซ้อน ทำให้ราษฎรในชุมชนไม่สามารถเข้าไปบริหารจัดการและเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ ทำให้ราษฎรอยู่อย่างผิดกฎหมาย และเกิดความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานของรัฐกับชุมชน

การขาดระบบฐานข้อมูลที่ดินที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะที่แนวเขตที่ดินของรัฐ ซึ่งแนวเขตทับซ้อนกันเอง (พื้นที่จังหวัด 7,925,787 ไร่ พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ จำนวน 6,988,528 ไร่

พื้นที่อุทยานแห่งชาติ จำนวน 2,133,170 ไร่ พื้นที่วนอุทยาน จำนวน 49,498.26 ไร่ พื้นที่เขต
รักษาพันธุ์สัตว์ป่า จำนวน 2,303,445 ไร่ พื้นที่สวนรุกขชาติ จำนวน 7,171 ไร่ รวมพื้นที่ป่าตาม
กฎหมาย 11,481,812.26 ไร่ เกินกว่าพื้นที่จังหวัด 3,556,025.26 ไร่ หรือคิดเป็นร้อยละ 44.86 นั้น
แสดงให้เห็นว่าจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีพื้นที่ป่าที่น่าจะเกิดจากการทับซ้อนกันเอง จำนวนอย่างน้อย
เกือบร้อยละ 45

ความขัดแย้งในด้านการใช้ประโยชน์ในที่ดิน เริ่มมีปัญหามาอย่างยาวนาน เมื่อราษฎร
ในพื้นที่ถูกจำกัดสิทธิในด้านการใช้ประโยชน์ในที่ดิน ผนวกกับการเข้ามาของการทำการเกษตร
เชิงเดี่ยว การขยายตัวของประชากร เป็นผลให้ราษฎรในชุมชน มีการบุกรุกพื้นที่ป่าเพิ่มมากขึ้น
การใช้พื้นที่ไม่เป็นระบบและมีปัญหาของคนต่างด้าวที่เข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ซึ่งมาแย่งแหล่ง
อาหารที่ทำกิน การตัดไม้ทำลายป่าและปัญหาในการดำเนินการหน่วยงานของรัฐ เกี่ยวกับการทำไร้
หมุนเวียนและหมู่บ้านที่อยู่ปลายน้ำได้รับกระทบในเรื่องน้ำเริ่มมีปริมาณลดน้อยลง ไม่เพียงพอ
สำหรับการอุปโภค และด้วยปัจจัยดังกล่าวที่กล่าวมาข้างต้น มีแกนนำชุมชนหนึ่งในจังหวัด
แม่ฮ่องสอน ได้มีการปรึกษาหารือองค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู และสมาคมฟื้นฟูและพัฒนา
ลุ่มน้ำสาละวิน หาแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวก่อนที่จะไม่สามารถแก้ไขได้ ด้วยการจัดตั้งกลุ่ม
อนุรักษ์ป่าบ้านไม้สะเป่ เพื่อร่วมกันอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่
บ้านไม้สะเป่ให้มีความยั่งยืน รักษาวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ดี ซึ่ง
เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สร้างความเข้าใจให้กับหน่วยงาน
องค์กรภายนอก ว่าคนกับป่าสามารถพึ่งพาและอยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืน สมดุลและให้ชุมชน
บริหารจัดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า อย่างเป็นธรรมและสอดคล้องกับกฎหมาย
ได้อย่างยั่งยืน โดยชุมชนเป็นคนกำหนด กฎ ระเบียบกติกาขึ้นเอง และได้ดำเนินการประสานงาน
กับหมู่บ้านข้างเคียงให้รับทราบถึง กฎ ระเบียบ กติกา ของหมู่บ้านไม้สะเป่

บ้านไม้สะเป่ ม.9 ตำบลปางหมู อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้มี
ประกาศตั้งหมู่บ้านเมื่อปี พ.ศ. 2525 โดยเริ่มแรกขึ้นอยู่กับบ้านในสอย หมู่ที่ 4 ตำบลปางหมู
บ้านนี้ตั้งอยู่ทางทิศใต้ของอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ระยะทางห่างจากตัวจังหวัด
แม่ฮ่องสอน ประมาณ 46 กิโลเมตร ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนและเขตอุทยานแห่งชาติ มีพื้นที่เป็นป่า
และภูเขา มีลำน้ำธรรมชาติที่สำคัญหลายสายไหลผ่าน สภาพป่ายังอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ มีพื้นที่
ราบสำหรับทำการเกษตรเป็นส่วนน้อย ราษฎรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านการเกษตร ได้แก่ การ
ทำนา การปลูกพืชไร่ เช่นกระเทียม ถั่วเหลือง และงา

จากสถานการณ์ที่ผ่านมาชุมชนบ้านไม้สะเป่ ตำบลปางหมู ได้เล็งเห็นความสำคัญ
ของผลกระทบที่เกิดขึ้น ทั้งความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและ การถูกจำกัดสิทธิในการ

เข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติ จึงเกิดการรวมกลุ่มภายในหมู่บ้านก่อตั้งเป็น “กลุ่มอนุรักษ์ป่าบ้านไม้สะเป่” ดำเนินการในด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ มีกลไกคณะกรรมการระดับหมู่บ้านในการขับเคลื่อนงาน มีระเบียบกฎกติการะดับชุมชนและระดับตำบลรองรับในการดำเนินการ

ดังนั้นการจัดทำฐานข้อมูลการจัดการที่ดิน และข้อมูลการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ให้เป็นระบบมีความชัดเจน รวมถึงการมีกฎระเบียบชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ จึงเป็นเครื่องมือในการควบคุมในการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ของชุมชน และยกระดับการจัดการทรัพยากรของชุมชน ให้มีข้อบัญญัติตำบลมารับรองสิทธิการบริหารจัดการ ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติในบ้านไม้สะเป่ ให้เกิดความยั่งยืนได้

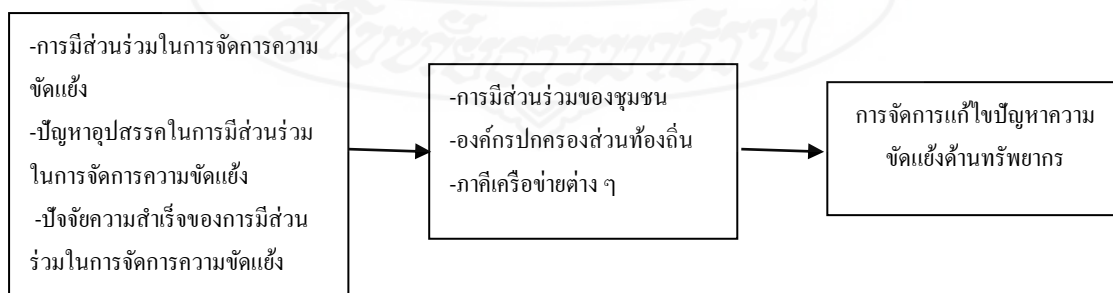
2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษากระบวนการทางสังคมในการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ ของบ้านไม้สะเป่ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2.2 เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ ของบ้านไม้สะเป่ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2.3 เพื่อศึกษาปัจจัยความสำเร็จของการมีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ ของบ้านไม้สะเป่ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

4. ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษากระบวนการทางสังคมการมีส่วนร่วม ในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติบ้านไม้สะเป่ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องเช่น ผู้บริหารท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ประชาชนในชุมชน และศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องโดยทำการศึกษาช่วงเดือน พฤษภาคม 2558 ถึงมิถุนายน 2558

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง ป่าไม้และพื้นที่เขตป่าไม้ ในเขตหมู่บ้านไม้สะเป่หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ความขัดแย้ง หมายถึง ความขัดแย้งระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน ในเรื่องพื้นที่ทำกินในเขตหมู่บ้านไม้สะเป่ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

การมีส่วนร่วม หมายถึง ความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน เอกชน เพื่อจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ บ้านไม้สะเป่ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ทุนทางสังคม หมายถึง ความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น ทุนทางสังคมเป็นนามธรรม เป็นจิตใจเป็นความรู้ความสามารถ ที่จะขับเคลื่อนเพื่อให้สังคมก้าวไปข้างหน้า เป็นปัจจัยที่สำคัญ และมีคุณค่ามากต่อกลุ่มคน องค์กรและชุมชน

ข้อบัญญัติตำบล หมายถึง หนังสืออนุญาตให้ชุมชนร่วมกันบริหารจัดการ การครอบครองและใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐ เพื่อสร้างความมั่นคงในการอยู่อาศัยและการใช้ประโยชน์ในที่ดินของชุมชน ซึ่งชุมชนมีหน้าที่ต้องดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมตลอดจนปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้

ผู้นำชุมชน หมายถึง กำนันตำบลปางหมู ผู้ใหญ่บ้านไม้สะเป่ หมู่ที่ 9 และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู

ผู้บริหารท้องถิ่น หมายถึง นายกององค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน และนายกองค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู

หัวหน้าส่วนราชการ หมายถึง ปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน และปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู

ข้าราชการในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หมายถึง ผู้อำนวยการกองแผนและงบประมาณองค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้อำนวยการกองกิจการสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน และเจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผนสำนักปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู

กลุ่ม NGO ด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง นายกสมาคมฟื้นฟูและพัฒนาลุ่มน้ำสาละวินจังหวัดแม่ฮ่องสอน และสมาชิกอีกสองคน

ป่าสงวนแห่งชาติ หมายถึง ป่าแม่ปายฝั่งขวา บ้านไม้สะเป่ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน (ข้อมูล เจ้าหน้าที่ป่าไม้ส่วนจัดสรรที่ดิน)

อุทยาน หมายถึง ถ้ำปลา-น้ำตกผาเสื่อ บ้านไม้สะเป่ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน (สมาคมฟื้นฟูและพัฒนาลุ่มน้ำสาละวิน)

ป่าสงวนแห่งชาติและอุทยาน หมายถึง ป่าแม่ปายฝั่งขวา และถ้ำปลา – น้ำตกผาเสื่อ บ้านไม้สะเป่ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน (เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู/ เจ้าหน้าที่อุทยานถ้ำปลา – น้ำตกผาเสื่อ)

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ทำให้ทราบถึงสาเหตุ ปัญหา รวมทั้ง แนวทางการแก้ไขปัญหาจนทำให้ชุมชนในหมู่บ้านไม้สะเป่ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน สามารถจัดการความขัดแย้งในพื้นที่ได้

6.2 สามารถนำไปเป็นแนวทางในการร่วมมือกันระหว่างภาครัฐ ภาคประชาชนเพื่อดูแล รักษา ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

6.3 สามารถนำข้อมูลวิจัยไปศึกษาค้นคว้าในการทำข้อบัญญัติตำบลในพื้นที่อื่นต่อไป

บทที่ 2

แนวคิด และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การค้นคว้าแบบอิสระเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ : กรณีศึกษาบ้านไม้สะเป่ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้ศึกษาได้รวบรวมแนวคิด และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเชื่อมโยงไปสู่แนวทางอธิบาย และวิเคราะห์ที่เกี่ยวข้องในบทถัดไป ประกอบด้วย

1. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน
2. แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม
3. แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิชุมชน
4. กฎหมายที่เกี่ยวข้อง
5. ข้อมูลทั่วไปของบ้านไม้สะเป่ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
6. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2527 : 16) ได้แบ่งขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้เป็น 4 ขั้นตอน คือการมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาการมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรมการมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน และการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน

ปธาน สุวรรณมงคล (2527 : 12) ได้แบ่งขอบเขตของการมีส่วนร่วมของชุมชนออกเป็น 4 ลักษณะได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงาน 3) การมีส่วนร่วมของชุมชนในผลประโยชน์ และ 4) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการประเมินผล

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527 : 32) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อบุคคลสำคัญ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เช่น การลงแขก การบำเพ็ญประโยชน์ การสร้างโบสถ์วิหาร เป็นต้นความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือหรือมีเกียรติยศ ตำแหน่ง ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมด้วยทุกๆ ที่ซึ่งไม่มีความ

ศรัทธาหรือความเต็มเปี่ยมที่จะกระทำ และอำนาจบังคับที่เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้ประชาชนถูกบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่างๆ

อีกทั้งยัง ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การมีส่วนร่วมทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้เกิดการบรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น ทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบจากความหมายข้างต้นแล้ว ผู้เขียนยังได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมได้อีกนัยหนึ่งในรูปสมการว่า

การมีส่วนร่วม = ความร่วมมือ + การประสานงาน + ความรับผิดชอบ

โดยสรุปแล้ว ความหมายโดยทั่วไปของการมีส่วนร่วม หมายถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนตัดสินใจในกิจการใดๆ ที่มีผลกระทบต่อตัวประชาชน (2527)

นอกจากนี้ยัง ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึงการเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ (mental and Emotional involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (Group Situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นการเร้าให้กระทำ (Contribution) บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับถึงทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย (2531 : 3

วรรณิการ์ ภูมิวงศ์พิทักษ์ (2540 : 5) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้ การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึงกระบวนการที่ประชาชน ไม่ว่าจะปัจเจกบุคคล หรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกันเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดำเนินงาน โดยการร่วมคิด ร่วมลงมือปฏิบัติร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ และร่วมในการติดตามประเมินผล

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ (2542 : 61) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนในชนบทที่เริ่มเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นตามลำดับ เพื่อเพิ่มความเข้มแข็งทางการเมือง โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับรู้ความเป็นไปของการบริหารปกครองบ้านเมืองทั้งฝ่ายนิติบัญญัติ ตุลาการ และบริหารมากขึ้น รับรู้ข่าวสาร การดำเนินงาน/โครงการ/กิจกรรมของรัฐการทำหน้าที่ของตัวแทนของประชาชนทุกรูปแบบ การให้ประชาชนมีส่วนร่วมคิดกับองค์การทั้งหลายในการบริหารประเทศ ร่วมแสดงความคิดเห็น การทำประชาพิจารณ์ ข้อวิพากษ์วิจารณ์ ข้อเสนอแนะต่อองค์กรทั้งภาครัฐ เอกชนและรัฐวิสาหกิจและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกันทุกองค์การ ไม่ว่าจะสิทธิอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น จัดการและบำรุงรักษา ทำนุบำรุง ศิลปะท้องถิ่น การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่นให้คงอยู่ยั่งยืนตลอดไปและการร่วมในการตัดสินใจในกระบวนการทางนิติบัญญัติ เช่น พิจารณาออกกฎหมาย ถอดถอนข้อกฎหมายที่ล้าสมัยหรือเป็นอันตรายต่อประเทศชาติ การมีส่วนร่วมในการลงมือกระทำร่วมกันกับรัฐ ร่วมกัน 50,000 คนเพื่อลงชื่อถอดถอนนักการเมืองทุกระดับ การติดตามตรวจสอบ การทำงานของรัฐตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 ตามสิทธิและเสรีภาพ

ของปวงชนชาวไทย รวมถึงการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ องค์กรของรัฐและเอกชน เช่น ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การทำงานของรัฐ บัญชีและทรัพย์สินของนักการเมือง ทั้งก่อน และหลังการดำรงตำแหน่ง ที่ถือเป็นตัวแทนอำนาจอธิปไตยของประชาชน เข้าไปบริหารพัฒนา ประเทศ

ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ (2527) ได้อธิบาย “การมีส่วนร่วม” หมายถึง การที่ประชาชน หรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการ ควบคุมการใช้ และการกระจาย ทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจและทางสังคม โดยการพัฒนาความรู้ และภูมิปัญญา ซึ่งสามารถแสดงออกมาในรูปการตัดสินใจในการดำเนินชีวิตของตนเองได้

สากล สถิตวิทยานันท์ (2532) ได้กล่าวว่า การที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการ พัฒนานั้นเกิดจากแนวคิดสามประการ คือ ประการแรก เกิดจากความสนใจและความห่วงกังวล ร่วมกัน โดยเกิดจากปัจเจกบุคคลแล้วพ้องต้องกันกลายเป็นส่วนรวม ประการที่สอง เกิดจากความ เตือร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกัน ที่มีผลต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้น ผลักดันให้มุ่งไปสู่การ รวมกลุ่มวางแผนแล้วลงมือกระทำร่วมกัน และประการสุดท้าย เกิดจากการตกลงใจร่วมกัน ที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศ ทางที่ปรารถนา การตัดสินใจร่วมกันนี้จะต้องรุนแรง มากพอที่จะเกิดความริเริ่มกระทำที่สนองตอบความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับ กิจกรรมนั้น

จากการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม ของประชาชนเป็นผลมาจากการเห็นพ้องต้องกัน จนเกิดการริเริ่มโครงการ เพื่อปฏิบัติการนั้นๆ ประชาชนมีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ โดยจะต้องร่วมกันศึกษาถึงปัญหา และสาเหตุ วางแผนงานและดำเนินการตามแผน จนถึงการติดตามและประเมินผล ทั้งนี้ ประชาชน มีสิทธิในการมีส่วนร่วมการบริหารราชการ (อ้างถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 87) และภาคีรัฐควรให้การสนับสนุนเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วย ผู้ศึกษาจึงต้อง ศึกษาสาเหตุในการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติ ในจังหวัด แม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่สอดคล้องกับแนวคิดดังกล่าว

2. แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2543) กล่าวว่า ทุนทางสังคมไม่ใช่เรื่องที่จะต้องสร้างขึ้น มา โดย อาศัยมาตรฐานของตะวันตก ทุนทางสังคมมีอยู่แล้วในสังคมไทย เพียงแต่เราหาทางพัฒนาทุนนั้น ให้เข้มแข็งความสัมพันธ์ในครอบครัวและเครือญาติในชนบทก็เป็นทุนที่สำคัญ ไม่อาจมองข้ามไป

ได้ เราจะสามารถปรับและสนับสนุนความสัมพันธ์ในครอบครัวและเครือญาติอย่างไร ให้สามารถมีบทบาทในเศรษฐกิจและสังคมสมัยใหม่ได้ ได้ดีกว่านี้ นอกจากนั้นยังมีทุนทางสังคมอื่นๆ เช่น องค์กรเมืองฝ่าย กลุ่มรักษาป่าชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น

อเนก นากะบุตร (2542) ได้กล่าวถึงทุนทางสังคมว่า โดยข้อเท็จจริงแล้ว ทุนทางสังคมหรือความเข้มแข็งของชุมชน มิใช่เรื่องใหม่ที่เพิ่งเกิดขึ้นในประเทศไทย หากแต่เป็นคุณค่าเดิมที่สังคมไทยมีอยู่แล้ว ไม่ว่าจะป็นน้ำใจต่อกัน การแบ่งปัน ซึ่งกันและกัน ความเอื้ออาทรที่มีต่อกัน การเกาะเกี่ยวกันทางสังคมการรวมกลุ่มองค์กร หรือการจัดตั้งเป็นเครือข่ายต่างๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเกษตรผสมผสานเครือข่ายโรงสีชุมชน เป็นต้น

นอกจากนั้นได้ให้ความหมาย “ทุนทางสังคม” ใน 5 รูปแบบได้แก่

ทุนในรูปแบบแรก คือจิตวิญญาณ ระบบคุณค่า สำนึกท้องถิ่นความภาคภูมิใจที่มีต่อถิ่นฐานบ้านเกิด รวมเรียกว่า Spirit Capital สิ่งนี้ในสังคมไทยมีมาตลอดในความรู้สึกของคนที่รักบ้านรักเมืองและพร้อมที่จะลุกขึ้นมา เสียสละ ช่วยกันทำบ้านเมืองที่เขารัก เขาผูกพันเป็นทั้งที่เกิด เป็นท้องถิ่นที่อยู่ของลูกหลานที่จะดูแลสืบต่อ เหล่านี้เป็นสิ่งที่สังคมไทยมีปรากฏอยู่อย่างชัดเจน ทั้งที่เป็นเรื่องคุณค่าพิธีกรรม ความภาคภูมิใจที่อยู่ในจิตใจของผู้คนในแต่ละเมือง

ทุนรูปแบบที่สอง คือทุนทางภูมิปัญญา กล่าวคือในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจ แม้ว่าประเทศจะสูญเสียเงินทองและหนี้สินเพิ่มขึ้น ประชาชนตกงาน แต่เราก็พบว่าสิ่งที่มีอยู่ในท้องถิ่นต่างๆ ที่สามารถนำเอากลับมาใช้ใหม่ และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงได้ชี้ทิศทางที่จะกลับมาใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งได้ปรับตัวเป็นมรดกตกทอดมากับแผ่นดิน โดยหันกลับมาหา “ระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง” ทั้งด้านการใช้ชีวิตการประกอบอาชีพ การจัดการทรัพยากร การจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ ชุมชนกับชุมชนอื่นข้างเคียง

ทุนรูปแบบที่สาม คือทรัพยากรมนุษย์/ทรัพยากรบุคคลเป็นทุนที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ ความรักเพื่อนความรักศักดิ์ศรีของคนไทย เราพบว่าผู้นำทั้งในชนบทและเมือง ทั้งที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้นำอาวุโสผู้นำทางการเกษตร ผู้นำสตรี เยาวชน เหล่านี้เป็นสินทรัพย์ที่ไม่มีวันหมดสิ้น ซึ่งเป็นบุคคลที่มีความสามารถระดับหนึ่ง และมีความพร้อมที่จะปรับตัวเข้าสู่ความร่วมมือระหว่างองค์กรกับองค์กรเครือข่ายกับเครือข่าย

ทุนรูปแบบที่สี่ ที่ท้องถิ่นไทยและภาคประชาชน นำกลับมาใช้อย่างเต็มที่ และสามารถพึ่งตัวอยู่ได้ในสถานการณ์ที่ปั่นป่วน ก็คือ “ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ” แม้จะมีความเสื่อมโทรมและวิกฤตในตัวทรัพยากรธรรมชาติอยู่ไม่น้อย แต่ทรัพยากรจำนวนหนึ่งได้ถูกนำกลับมาเป็นปัจจัยสำคัญในการฟื้นฟูการอนุรักษ์ และยังใช้ประโยชน์ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ

ให้เป็นทุนทางสังคมในการสร้างฐานอาชีพฐานเศรษฐกิจ ฐานการมีชีวิตอยู่รอดของชุมชน โดยเฉพาะในชุมชนชนบท

ทุนในรูปแบบสุดท้าย ในทุกสังคมชนบทจะมีการจัดกองทุนสาธารณะของชุมชน ที่เรียกว่า Social Fund อยู่ตลอดมา ไม่ว่าจะเป็นกองทุนฌาปนกิจ ธนาคารข้าว กลุ่มออมทรัพย์ ธนาคารควาย เป็นต้น การจัดการทุนทางเศรษฐกิจที่เป็นทั้งปัจจัยการผลิต และปัจจัยการดำรงชีวิตนี้ มีอยู่ในทุกชุมชนในทุกศาสนา (2545)

จากการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคมสรุปได้ว่า ทุนทางสังคมเป็นปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินงานใดๆ ให้มีประสิทธิภาพ เพราะเกิดจากความร่วมมือ การรวมกลุ่มกันจนเกิดความมั่นคงและเป็นแรงผลักดันให้เกิดผลสำเร็จ หรือเรียกว่า “สังคมเข้มแข็ง” แนวคิดดังกล่าวนำไปสู่การศึกษาหาปัจจัยความสำเร็จของการมีส่วนร่วมในการจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทำให้ทราบถึงทุนทางสังคมด้านต่างๆ นั้นมีผลนำไปสู่ความสำเร็จในการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างไร

3. แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิชุมชน

ในปัจจุบันสังคมไทยเกิดปัญหาหากกลุ่มประชาชนออกมาเรียกร้องสิทธิกันมากมาย ไม่ว่าจะเป็นการเรียกร้องสิทธิในที่ดินทำกิน สิทธิในที่อยู่อาศัย รัฐธรรมนูญฉบับปี 2550 ได้ให้ความสำคัญกับสิทธิชุมชนท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร ในปัจจุบันได้มีการออกกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ อาทิ พระราชบัญญัติป่าไม้ชุมชน พ.ศ. 2550 หรือแม้กระทั่งระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการจัดให้มีโฉนดชุมชน พ.ศ. 2553 ซึ่งถึงแม้จะมีแนวโน้มที่แสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าในด้านสิทธิชุมชนของประชาชนเพิ่มขึ้น แต่อีกด้านก็ยังพบว่ามีกรณีละเมิดสิทธิชุมชนอยู่เสมอ การออกมาเรียกร้องสิทธิดังกล่าว ต้องไม่ใช่วิธีการแสดงออกที่ทำความเดือดร้อนให้กับบุคคลอื่นหรือละเมิดสิทธิของบุคคลอื่น การแสดงออกควรอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมายและมีจิตสำนึกทางการเมือง แต่ทั้งนี้การเรียกร้องสิทธินั้นต้องเป็นไปตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ หากการเรียกร้องสิทธิของประชาชน กระทำโดยถูกต้องแล้วก็จะส่งผลให้มีการนำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นจริง ซึ่งไม่ได้เห็นผลเพียงแก่ชุมชนของตนเองเท่านั้น แต่เป็นผลประโยชน์ร่วมกันของสังคมหรือชุมชนอื่นๆ อีกด้วย โดยมีผู้ให้ความหมายของคำว่า “สิทธิชุมชน” ไว้อย่างหลากหลาย อาทิ

ยศ สันตสมบัติ (2546 : 261-271) ได้กล่าวว่า สิทธิชุมชนเป็นสิทธิในการต่อสู้เพื่อดำรงรักษาคัดศรีแห่งความเป็นมนุษย์ของชนทุกกลุ่ม สิทธิชุมชนเป็นระบบคิดที่มีเหตุผล ผ่าน

การตรวจสอบและพิสูจน์ในชีวิตจริงมาเป็นเวลาช้านานในพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ และพัฒนาการทางวัฒนธรรมระบบความเชื่อต่างๆ ของชุมชนนั้น ถือเป็น “ระบบคุณค่า” และสะท้อนให้เห็นถึง “อุดมการณ์อำนาจ” ซึ่งเป็นพื้นฐานในการจัดความสัมพันธ์ระหว่าง มนุษย์กับธรรมชาติ มนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม ความเชื่อนี้เป็นพื้นฐานของการวางระเบียบข้อบังคับและจารีตประเพณีต่างๆ เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน อุดมการณ์อำนาจในรูปของความเชื่อดังกล่าวมีการ “ผลิตซ้ำ” ผ่านสมาชิกของชุมชนรุ่นแล้วรุ่นเล่า มีการปรับเปลี่ยนและประยุกต์ใหม่ตามสถานการณ์ และเงื่อนไขใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไป ที่สำคัญมุมมองด้านวัฒนธรรมยังเป็นการให้ความเคารพต่ออัตลักษณ์ และความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ทำให้เกิดความเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

เจษฎา โชติกิจภิวาทย (2539 : 225-227) ได้อธิบายถึงสิทธิชุมชนว่า เป็นสิทธิที่ชุมชนสามารถจัดการดูแลควบคุมทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ และมีสิทธิในการคัดค้านนโยบายหรือการกระทำของรัฐที่ไม่ถูกต้อง อันจะนำมาซึ่งความเดือดร้อนต่อชุมชน สิทธิชุมชนจึงเป็นรากฐานของระบอบประชาธิปไตย ที่ให้สิทธิอำนาจกับกลุ่มคนส่วนมาก

ชลธิรา สัตยวัฒน์ (2547 : 31-39) ได้กล่าวถึงสิทธิชุมชนว่าเป็นกระบวนการทัศน์แนวคิดในเรื่องสิทธิชุมชนต่างๆ ในโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีระบบความคิดว่าชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ เมื่อมีการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ มีการรุกรานภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนมากยิ่งขึ้น ทำให้มีการเคลื่อนไหวของสิทธิชุมชนขึ้น โดยชุมชนได้พัฒนาภูมิปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่นให้เข้ากับสภาพสังคมยุคใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย อิทธิพลจากปัจจัยภายนอกส่งผลให้สิทธิชุมชนมีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น

ประเทศไทยมีบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ที่วางหลักการสำคัญในการคุ้มครองสิทธิชุมชน โดยอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อในศักดิ์ศรีของมนุษย์และศักยภาพของชุมชน ซึ่งแนวคิดในเรื่องสิทธิชุมชนของแต่ละชุมชนเป็นสิ่งที่ต้องสืบค้นจากชุมชนนั่นเอง โดยอาจวิเคราะห์จากระบบความเชื่อขนบธรรมเนียม ประเพณี รวมไปถึงวิถีชีวิตประจำวันของคนในชุมชน

เสน่ห์ จามริก (2544 : 13-14) ได้อธิบายถึงวิวัฒนาการของสิทธิชุมชนว่า สิทธิชุมชนเกิดมาจากความคับข้องใจ ต่อแนวทางการพัฒนาของโลกซึ่งส่งผลกระทบต่อประเทศต่างๆ ในโลก ประเทศไทยได้รับผลกระทบต่อการพัฒนาดังกล่าวด้วย ส่งผลให้การทำงาน แข่งชิงทรัพยากรของชุมชน เกิดความทุกข์ยากของชาวบ้านที่ตกเป็นเหยื่อของการพัฒนาและการล่มสลายของชุมชน อันเกิดจากแนวปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม ที่เป็นอุดมการณ์เสรีนิยมตะวันตก กระแสโลกาภิวัตน์เชิงอำนาจ เศรษฐกิจ นโยบาย/โครงการพัฒนาเชิงอำนาจนิยม ทำให้เกิดการเคลื่อนไหว ก่อตัวของขบวนการสิทธิชุมชนที่นำเสนอ “ยุทธศาสตร์ชุมชนท้องถิ่นพัฒนา” ขึ้นมายังแนวพัฒนาของยุค

โลกาภิวัตน์ โดยการเรียกรื่องสิทธิชุมชนจะถือหลัก “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” อันเป็นเสมือน เศรษฐศาสตร์ที่ทวนกระแสที่เน้นการพึ่งตนเอง การกินอยู่แต่พอดี ซึ่งแตกต่างจากยุทธศาสตร์ โลกานุวัตน์พัฒนาที่ยึดถือปรัชญาเศรษฐกิจนิยม

การเคลื่อนไหวของชุมชนดังกล่าว ได้มีการศึกษากันเด่นชัดขึ้นในปัจจุบัน และอาจพูดได้ว่าคำว่า“สิทธิชุมชน” เกิดขึ้นจากการบัญญัติของศาสตราจารย์เสน่ห์ จาริก และนักวิชาการบางท่านที่ร่วมกันบัญญัติคำๆ นี้ เพื่อต้องการให้เห็นจิตวิญญาณและควมมี ภูมิปัญญาของชุมชน ที่ถูกลิดรอนมาเป็นเวลานานในสังคมไทยและต้องการรื้อฟื้นสิ่งเหล่านี้ขึ้น การพัฒนาสิทธิชุมชนในระยะแรกๆ จะเป็นเรื่อง “สิทธิชุมชนท้องถิ่น” ในความหมายของสิทธิ ตาม “ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณีวัฒนธรรม

จากการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิชุมชนสรุปได้ว่า สิทธิชุมชน หมายถึงการที่กลุ่ม คนที่มีวัตถุประสงค์ร่วมกันที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคม มีการจัดสรรการใช้ทรัพยากรและมี ผลประโยชน์ร่วมกันมีอำนาจอันชอบธรรมถูกต้องตามกฎหมาย ประเพณีหรือข้อตกลงที่บุคคลใน สังคมยึดถือร่วมกัน การให้สิทธิชุมชนในการจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติ เป็นทางออกอย่าง หนึ่งในการแก้ไขปัญหา กระบวนการในการบริหารจัดการนั้นชุมชนสามารถจัดการตนเองได้ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคม วิถีชีวิต วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม การให้สิทธิชุมชนบริหาร จัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติ นอกจากจะเป็นผลดีแก่ชุมชนแล้วยังเป็นผลดีแก่รัฐ ที่จะได้รับ ความร่วมมือจากชุมชน ในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและลดภาระในการป้องกันการบุกรุกที่ดิน ของรัฐอีกทางหนึ่งด้วยซึ่งเกิดผลดีทั้งสองฝ่าย

สรุปได้ว่าแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนแนวคิดเกี่ยวกับทุนทางสังคม และแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิชุมชนนั้นล้วนสนับสนุนหัวข้อการศึกษา “การมีส่วนร่วมของชุมชนใน การจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน” นำไปสู่การศึกษาหาสาเหตุ ปัญหา และอุปสรรค และปัจจัยความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการด้าน ทรัพยากรธรรมชาติ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนต่อไป

4. กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

4.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปี 2550

ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปี 2550 ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของ ประชาชนและสิทธิชุมชน ในส่วนที่ 10 แนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน มาตรา 87 และในส่วนที่ 12 หมวดสิทธิชุมชน มาตรา 66, 67 มีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 10 แนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนมาตรา 87

สรุปได้ว่ารัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการจัดทำบริการสาธารณะ และมีอำนาจในการตัดสินใจร่วมกับรัฐ ประชาชนสามารถตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ และรัฐต้องส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็ง โดยการสนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทุกรูปแบบให้สามารถแสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่

ส่วนที่ 12 สิทธิชุมชน

มาตรา 66 (สิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม)

สรุปได้ว่า บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น และของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน

มาตรา 67 (สิทธิอนุรักษ์ บำรุงรักษา และได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ)

สรุปได้ว่า สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม ชุมชนมีสิทธิที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่นหรือองค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคล เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามบทบัญญัตินี้ ย่อมได้รับความคุ้มครอง

4.2 พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542

มาตรา 17 ภายใต้บังคับมาตรา 16 ในองค์การบริหารส่วนจังหวัดมีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเองข้อที่ 8 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่นซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญราชอาณาจักรไทยปี 2550 ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง

สรุปได้ว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยปี 2550 และพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพ.ศ. 2542 ได้กล่าวถึงการ

ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่นรวมถึงสิทธิชุมชนที่สามารถอนุรักษ์หรือฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมสิทธิในการอนุรักษ์บำรุงรักษา และได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ทูทางสังคม และสิทธิชุมชน โดยชุมชนสามารถจัดการได้ด้วยตนเองหรือร่วมมือกับภาครัฐช่วยกันจัดการบำรุงรักษา ทรัพยากรธรรมชาติให้ยั่งยืนต่อไป

5. สภาพทั่วไปขององค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู

5.1 ที่ตั้ง

ทิศเหนือ	จรดกับองค์การบริหารส่วนตำบลหมอกจำแป่และองค์การบริหารส่วนตำบลหัวผา
ทิศใต้	จรดองค์การบริหารส่วนตำบลผาบ่อง
ทิศตะวันออก	จรดกับองค์การบริหารส่วนตำบลหัวปูลิง
ทิศตะวันตก	จรดกับประเทศเมียนมาร์

5.2 เนื้อที่ องค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู มีพื้นที่รับผิดชอบประมาณ 300 ตารางกิโลเมตรหรือ 187,500 ไร่

5.3 ภูมิประเทศ มีพื้นที่เป็นป่าและภูเขา มีลำน้ำธรรมชาติที่สำคัญหลายสายไหลผ่านสภาพป่ายังอยู่ในภาพที่สมบูรณ์ มีพื้นที่ราบสำหรับทำการเกษตรเป็นส่วนน้อย มีหมู่บ้านที่อยู่ในเขตรับผิดชอบ จำนวน 13 หมู่บ้าน ซึ่งบ้านไม้สะเป่เป็นหมู่ที่ 9 โดยมีสภาพพื้นที่เป็นภูเขา

5.4 สภาพทั่วไปของบ้านไม้สะเป่

บ้านไม้สะเป่หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้ประกาศตั้งหมู่บ้าน เมื่อปี พ.ศ. 2525 โดยเริ่มแรกอยู่บ้านในสอย หมู่ที่ 4 ตำบลปางหมู อำเภอเมืองบ้านไม้สะเป่เป็นชุมชนเล็กๆซึ่งเป็นชาวกะเหรี่ยงแดง มีประชากร จำนวน 730 คน มีทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้อุดมสมบูรณ์แม่น้ำไหลผ่านอุดมสมบูรณ์ พื้นที่ดินเหมาะสมกับการเพาะปลูก การคมนาคมค่อนข้างลำบากเนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่บนภูเขา ระยะทางห่างจากตัวอำเภอประมาณ 40 กิโลเมตร การเดินทางใช้เส้นทางผ่านบ้านในสอย ทางเข้าหมู่บ้าน ซึ่งเป็นถนนลูกรังเข้าหมู่บ้าน ประมาณ 6 กิโลเมตรราษฎรบ้านไม้สะเป่ ประกอบอาชีพด้านการเกษตร ได้แก่ การปลูกพืชไร่ เช่นกระเทียม ถั่วเหลือง การทำนา งาม ปลูกข้าวไว้เพื่อบริโภคโดยวิธีการทำไร่หมุนเวียน อาชีพรองได้แก่การรับจ้าง ค้าขายและอื่นๆ

สภาพปัญหา มีปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการบุกรุกพื้นที่ป่าเพิ่มมากขึ้น การใช้พื้นที่ไม่เป็นระบบ และมีปัญหาของคนต่างด้าว ที่เข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ซึ่งมาแย่งแหล่งอาหารที่ทำกิน การตัดไม้ทำลายป่าและปัญหาในการดำเนินการหน่วยงานของรัฐ เกี่ยวกับการทำไร่หมุนเวียนและหมู่บ้านที่อยู่ปลายน้ำ ได้รับผลกระทบในเรื่องน้ำ เริ่มมีปริมาณลดลงไม่เพียงพอสำหรับการอุปโภคและบริโภค

6. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

วรากร พองกระจ่าย (2549) ได้ศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดความสำเร็จในการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่าประเด็นสำคัญของปัญหาอุปสรรคเงื่อนไขในการดำเนินงานได้แก่การดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชนยังขาดการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากภาครัฐผู้นำชุมชนไม่ให้ความสำคัญกับการจัดการป่าชุมชนและหมู่บ้านใกล้เคียงที่ใช้ประโยชน์ในผืนป่าชุมชนไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบดังนั้นแนวทางการดำเนินงานเพื่อให้การจัดการป่าชุมชนประสบความสำเร็จคือการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากภาครัฐเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ และเกิดการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน โดยมีแกนนำในชุมชนและให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนทุกขั้นตอนรวมทั้งการดำเนินการให้ครอบคลุมหมู่บ้านใกล้เคียงที่ใช้ประโยชน์ในผืนป่าชุมชน

ชูศักดิ์ วิทยาภัก (2531) ได้ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในบริเวณลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบนกรณีศึกษาอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่าประชาชนส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 93.3 มีความคิดเห็นสนับสนุนกับแนวทางการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในลักษณะของป่าชุมชนหรือป่าสงวน ทั้งนี้เพราะว่าประชากรต้องการมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์และรักษาป่าไม้ ซึ่งมีอยู่ใกล้ชุมชนของตนเองมากกว่าที่จะเห็นคนที่อื่นมาลักลอบตัดหรือสัมปทานทำไม้ โดยที่ประชาชนเองได้แต่เฝ้าดูเฉยๆ เพราะไม่มีสิทธิและอำนาจหน้าที่

สันติ พัฒนาศักดิ์ (2539) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านตลาดขี้เหล็ก ตำบลแม่โป่ง อำเภอ ดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่าเกษตรกรมีทัศนคติที่ดีต่อการอนุรักษ์ป่าชุมชน เพราะป่าชุมชนมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตประจำวัน เป็นที่รวมของชาวบ้านและยังเป็นที่เก็บของป่าอีกด้วย ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปลูกป่าและทำแนวกันไฟรอบพื้นที่ชุมชน อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน และการได้รับข่าวสารข้อมูลจากโทรทัศน์ มีความสัมพันธ์

กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการอนุรักษ์ป่าชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 แต่รายได้ ความศรัทธาที่มีต่อผู้นำ การได้รับข้อมูลข่าวสารจากวิทยุ หนังสือพิมพ์ ทศนคติที่มีต่อป่าชุมชน และประโยชน์ที่ได้รับจากป่าชุมชน ไม่มีความสัมพันธ์แต่อย่างใด ปัญหาอุปสรรคของเกษตรกรได้แก่ ขาดเงินทุนอุดหนุนจากหน่วยงานของรัฐ ขาดผู้นำหรือผู้ประสานงานระหว่างหมู่บ้าน

ชูชีพ ใจมั่น (2537) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านแพะ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านส่วนมากมีที่ดินเป็นของตนเองเฉลี่ยครอบครัวละ 4.45 ไร่ แหล่งข่าวสารเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชนที่ได้รับฟังมากที่สุดคือเสียงตามสาย สำหรับการให้ประโยชน์จากป่าชุมชนนั้น ชาวบ้านบ้านแพะใช้ประโยชน์ในด้านผลผลิตของไม้และของป่า รวมทั้งสถานพักผ่อนหย่อนใจและเป็นแหล่งชับน้ำ ชาวบ้านบ้านแพะมีส่วนร่วมในกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชนระดับมากในขั้นค้นหาปัญหาและขั้นดำเนินการกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชน และมีส่วนร่วมระดับน้อยในขั้นวางแผนดำเนินงาน ขั้นติดตาม และขั้นประเมินผลงานการอนุรักษ์ป่าชุมชน สาเหตุการมีส่วนร่วมที่สำคัญ ได้แก่ หนึ่งมีความสนใจและตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้เพื่อสงวนไว้เป็นแหล่งชับน้ำ สองหวังผลประโยชน์ที่ตนเองได้รับจากป่าชุมชน และสามมุ่งหวังไม่ให้เกิดความเดือดร้อนอันเกิดจากปัญหาด้านป่าไม้หมดสิ้นไปตามลำดับ ส่วนรูปแบบการมีส่วนร่วมนั้น ชาวบ้านบ้านแพะมีส่วนร่วมโดยผ่านกลุ่มมากที่สุด รองลงมาคือการมีส่วนร่วมโดยผ่านตัวแทนและมีส่วนร่วมโดยตรงด้วยตนเอง ตามลำดับ

ไพจิตร ไตรวงษ์ชัย (2538) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน ศึกษากรณีบ้านป่าตัน ตำบลปงน้อย อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนในหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนมากที่สุด ได้แก่ ความคิดเห็นและความรู้สึกเป็นเจ้าของป่าชุมชน รองลงมาได้แก่ การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชน การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ความคิดเห็นและความรู้สึกเป็นเจ้าของป่าชุมชน ก่อให้เกิดความแตกต่างต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่วนปัจจัยด้านจำนวนที่ดินทำกินก่อให้เกิดความแตกต่างต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

วิรัช จันทรโรทัย (2542) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวบ้านในโครงการชุมชนรักป่า ตำบลแม่่นาจร อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ จากผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านได้รับข่าวสารเกี่ยวกับอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้จากเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ใช้ประโยชน์จากป่า

ชุมชนด้านผลผลิตจากไม้และการหาของป่า ทั้งหมดเห็นว่ามีความจำเป็นที่ต้องอนุรักษ์ป่าชุมชนไว้ ส่วนใหญ่เข้าร่วมในกิจกรรมอนุรักษ์ป่าชุมชนทุกครั้ง และเห็นด้วยที่ต้องมีการร่วมมือกันหลายฝ่าย ในการอนุรักษ์ป่าชุมชน

ด้านการมีส่วนร่วมของชาวบ้านที่เข้าร่วมโครงการชุมชนรักป่า พบว่า ชาวบ้านมีส่วนร่วมในขั้นตอนงานกิจกรรมการอนุรักษ์ป่าชุมชนมากที่สุด รองลงมาเป็นขั้นการมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ ขั้นการติดตามและประเมินผลโครงการฯ ขั้นการวางแผนแก้ไขปัญหา และขั้นการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา ตามลำดับ

ทัศนคติของชาวบ้านที่เข้าร่วมในโครงการชุมชนรักป่า พบว่า ชาวบ้านมีทัศนคติที่ดี เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชุมชน กล่าวคือ ชาวบ้านเห็นประโยชน์และคุณค่า อีกทั้งยังเต็มใจที่จะ ร่วมกันดูแลรักษาป่าชุมชนของหมู่บ้านให้คงอยู่ต่อไป

ปัญหาและอุปสรรคของชาวบ้านที่เข้าร่วมในโครงการชุมชนรักป่า พบว่า มีอยู่ 2 ประเด็น ที่ชาวบ้านเห็นว่ามีปัญหาและอุปสรรคมาก คือ หมู่บ้านขาดเงินทุนในการอนุรักษ์ป่า ชุมชน และขาดการสนับสนุนด้านเงินทุนจากหน่วยงานของรัฐบาล ส่วนประเด็นที่ชาวบ้านเห็นว่า ปัญหาในระดับปานกลางก็มีอยู่สองประเด็นเช่นกันคือ การขาดแคลนเจ้าหน้าที่ที่ให้ความ สนับสนุนในเรื่องการอนุรักษ์ป่าชุมชน และพื้นที่ป่าชุมชนมีมากดูแลรักษาไม่ทั่วถึง ส่วนประเด็น ปัญหาอื่นๆ นั้นชาวบ้านเห็นว่าเป็นเพียงแค่อุปสรรคเล็กน้อยเท่านั้น เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่จะ ปฏิบัติตามและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีอยู่แล้ว

สรรพสิทธิ์ เยาวสกุลมาศ (2552) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ป่าชุมชนบ้านใหม่พัฒนา ตำบลคอนไฟ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ผลการศึกษาพบว่า ปัญหา อุปสรรค ของประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาป่าชุมชน คือ ชาวบ้านในหมู่บ้านขาดความรู้ ความเข้าใจ ในการจัดการป่าชุมชนและการพัฒนาป่าชุมชน รวมไปถึงการขาดแคลนงบประมาณ ในการดำเนินงานในพื้นที่ ชาวบ้านในหมู่บ้าน ขาดความสามัคคี และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงาน ภาครัฐ ขาดความต่อเนื่องในการดำเนินการพัฒนาป่าชุมชนในหมู่บ้าน

อัญชลี หาญฤทธิ (2547) ได้ทำการศึกษาเรื่องกระบวนการจัดการป่าชุมชนโดย เครื่องข่ายป่าชุมชนลุ่มน้ำปิง ในอำเภอเชียงดาวจังหวัดเชียงใหม่ผลการศึกษาพบว่า การรวมตัวกัน ของเครือข่ายป่าชุมชนที่มาจากการปิดกั้นของรัฐเหนือพื้นที่ป่าซึ่งเป็นการปิดกั้นวิถีชีวิตของชุมชน การเข้าถึงและการควบคุมทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชนขบวนการป่าชุมชนในภาคเหนือได้ก่อตัวขึ้น จากความขัดแย้งในแนวทางการจัดการทรัพยากรระหว่างรัฐกับชุมชนท้องถิ่นเครือข่ายป่าชุมชนลุ่ม น้ำปิงตอนบนอำเภอเชียงดาวถือได้ว่าเป็นองค์กรท้องถิ่นที่เกิดจากการรวมตัวของกลุ่มสมาชิก หมู่บ้านที่มีการจัดการป่าจึงมีการรวมตัวกันระหว่างชุมชนที่ดูแลรักษาป่า 17 ชุมชนที่เห็นพ้อง

ร่วมกันว่าการดูแลรักษาทรัพยากร โดยลำพังที่แต่ละชุมชนเคยทำกันนั้นยังขาดพลังและไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอจึงตกลงร่วมกันเป็นเครือข่ายเพื่อร่วมมือแก้ไขปัญหาทรัพยากรป่าไม้เสื่อมโทรมในส่วนของการศึกษาเปรียบเทียบในการบริหารจัดการและการมีส่วนร่วมของกลุ่มสมาชิกผลการศึกษาพบว่าทั้งสองหมู่บ้านมีการกำหนดรูปแบบและลักษณะการใช้ประโยชน์รวมถึงการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ในลักษณะที่คล้ายคลึงกันซึ่งแสดงให้เห็นถึงความตระหนักในความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ของกลุ่มชาวบ้านและจากการศึกษาด้านปัญหาอุปสรรคและความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่พบว่ากลุ่มชาวบ้านยังคงมีความคิดเห็นในด้านการจัดการทรัพยากรป่าไม้โดยชุมชนซึ่งยังคงยึดถือกันมาเป็นวิถีชีวิตสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้กลุ่มชาวบ้านก็ยังมีความไม่แน่ใจในรูปแบบการจัดการป่าไม้ในรูปแบบของ “ป่าชุมชน” เหตุผลเพราะยังไม่มีกฎหมายฉบับใดมารองรับสิทธิหรือการกระจายอำนาจให้ชุมชนท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าอย่างแท้จริง

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งหมดสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น สาเหตุและปัญหาอุปสรรค ปัจจัยความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ นั้นขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย อาทิ เช่น ต้องมีการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากภาครัฐ เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้และเกิดการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน ประชาชนเป็นผู้ใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน มีความรู้สึกเป็นเจ้าของป่าชุมชนและสามารถใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนได้จากผลผลิตจากไม้และการหาของป่า นอกจากนี้ประชาชนยังเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์ป่าชุมชนทุกครั้ง ผลการศึกษาอาจขึ้นอยู่กับการสำรวจ ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงต้องศึกษาสาเหตุและปัญหาอุปสรรค ปัจจัยความสำเร็จของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติบ้านไม้สะเป่ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมูอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

1. การดำเนินการวิจัย

การวิจัยศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ : กรณีศึกษาบ้านไม้สะเป่ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมืองฯ จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นวิจัยเชิงคุณภาพแบบการพรรณนา โดยผู้ศึกษาวิจัยต้องการที่จะทราบสาเหตุของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความขัดแย้ง ด้านทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งปัญหาอุปสรรคที่เจอในการเข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดการความขัดแย้งและปัจจัยความสำเร็จ โดยจะทำการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก จากผู้ที่เกี่ยวข้องได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้บริหารท้องถิ่น หัวหน้าส่วนราชการ ข้าราชการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สมาคมฟื้นฟูและพัฒนาลุ่มน้ำสาละวิน (NGO) และตัวแทนชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ

สาเหตุที่ผู้วิจัยเลือกใช้การวิจัยเชิงคุณภาพแบบการพรรณนา เนื่องจากผู้วิจัยต้องการทราบข้อมูลเชิงลึกจากบุคคลดังกล่าวข้างต้น ซึ่งเป็นผู้บริหาร แกนนำ ผู้นำชุมชน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมทั้งต้องการทราบความคิดเห็นเชิงลึกจากตัวแทนชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ ซึ่งข้อมูลดังกล่าวย่อมเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยอย่างมาก

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้บริหารท้องถิ่น หัวหน้าส่วนราชการ ข้าราชการในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่ม NGO ด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยการเลือกแบบเจาะจง กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 15 คน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนจำนวน 3 คน ผู้บริหารท้องถิ่นจำนวน 2 คน หัวหน้าส่วนราชการ 2 คน ข้าราชการในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 3 คน กลุ่ม NGO ด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติจำนวน 3 คน ตัวแทนชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบบ้านไม้สะเป่ 2 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์ สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล การสัมภาษณ์ มีขั้นตอนการสร้างเครื่องมือสำหรับการวิจัย ดังนี้

3.1 การรวบรวมข้อมูลสำหรับการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยโดย

1. ศึกษาข้อมูลจากหนังสือ เอกสาร งานวิจัย ตลอดจนเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น คำสั่ง ระเบียบ กฎหมาย เป็นต้น
2. สร้างคำถามสำหรับแบบสัมภาษณ์ โดยนำวัตถุประสงค์ของการวิจัย กรอบแนวคิดในการวิจัย และผลจากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องมาสร้างแบบสัมภาษณ์
3. นำแบบสัมภาษณ์เสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา พร้อมทั้งขอคำแนะนำ และความคิดเห็นอื่นๆ ของอาจารย์ที่ปรึกษาแล้วทำการแก้ไขปรับปรุงต่อไป
4. นำแบบสัมภาษณ์ที่ได้ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลจริง

3.2 โครงสร้างของแบบสัมภาษณ์ แบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น มีทั้งหมด 5 ส่วนคือ

- ส่วนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ ประกอบด้วย ชื่อ ตำแหน่ง ประสบการณ์ และความเกี่ยวข้องกับบทบาทในการดำเนินการขอออกข้อบัญญัติตำบล
- ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับ สาเหตุที่เข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ บ้านไม่สะเป่ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู
- ส่วนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคที่พบจากการ เข้าไปมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการความขัดแย้ง ด้านทรัพยากรธรรมชาติ บ้านไม่สะเป่ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู
- ส่วนที่ 4 คำถามเกี่ยวกับ ปัจจัยความสำเร็จ ของการมีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้ง ด้านทรัพยากรธรรมชาติ บ้านไม่สะเป่ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู
- ส่วนที่ 5 ความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะอื่นๆ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ ดังนี้

4.1 นัดวันเวลาสำหรับการสัมภาษณ์ โดยจะนัดกลุ่มตัวอย่างเพื่อทำการสัมภาษณ์ ในช่วงเดือน พฤษภาคม – มิถุนายน 2558

4.2 เก็บรวบรวมข้อมูล

1. เก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ เอกสาร งานวิจัย ตลอดจน เอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเช่น คำสั่ง ระเบียบ กฎหมาย เป็นต้น
2. เก็บข้อมูลเชิงสำรวจ โดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างแบบมีโครงสร้าง หรือการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (formal interview) ควบคู่ไปกับการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม เป็นการสัมภาษณ์ที่มีคำถามและข้อกำหนดแน่นอนตายตัว จะสัมภาษณ์ผู้ใดก็ใช้คำถามแบบเดียวกัน มีลำดับขั้นตอนเหมือนกันในการสัมภาษณ์ คำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์เป็นคำถามแบบปลายเปิดเพื่อให้ได้คำตอบในแง่ต่างๆ ที่ซับซ้อนและค่อนข้างลึก ให้ผู้ตอบได้แสดงความคิดเห็นเพื่อตอบโจทย์ในวัตถุประสงค์ที่ผู้ศึกษาต้องการศึกษา โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจนครบตามจำนวนที่กำหนด
3. ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล เพื่อทำการวิเคราะห์ต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษา ผู้ศึกษาจะทำการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนาและการใช้ข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ โดยใช้กรอบแนวคิดทางทฤษฎี ที่ได้เสนอไว้เป็นแนวทางวิเคราะห์ โดยมีขั้นตอนดังนี้

5.1 นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ มาเปรียบเทียบระหว่างบุคคล และจัดลำดับความสำคัญ และคุณลักษณะของข้อมูล

5.2 นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ที่จัดลำดับความสำคัญแล้ว นำมาเปรียบเทียบกับข้อมูลทางเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นแนวคิด ทฤษฎี ระเบียบ ข้อกฎหมาย แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันอย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การเชื่อมโยงข้อมูลเข้าด้วยกัน แสดงความสัมพันธ์ของข้อมูล แล้วจึงทำการเขียนรายงาน ดังนั้นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ และข้อมูลที่ได้จากเอกสารต่างๆ จะถูกนำมาวิเคราะห์ร่วมกัน โดยเชื่อมโยงความสัมพันธ์ตามข้อเท็จจริง ซึ่งการวิเคราะห์จะออกมาในรูปเชิงพรรณนา และการวิเคราะห์เนื้อหาที่นำไปสู่คำตอบในการศึกษา

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การดำเนินการศึกษาเรื่อง “การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ : กรณีศึกษาบ้านไม้สะเป่ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน” ในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูล มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ปัญหาการถือครองที่ดิน และสาเหตุที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวของชุมชนในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ บ้านไม้สะเป่ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
2. กระบวนการทางสังคมในการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ บ้านไม้สะเป่ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
3. ปัญหาอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ บ้านไม้สะเป่ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
4. ปัจจัยความสำเร็จของการมีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติบ้านไม้สะเป่ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1. ปัญหาการถือครองที่ดิน และสาเหตุที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวของชุมชนในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ บ้านไม้สะเป่ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.1 ปัญหาการถือครองที่ดินในหมู่บ้านไม้สะเป่

ปัญหาการถือครองที่ดินของหมู่บ้านไม้สะเป่ เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมายาวนาน สืบเนื่องมาจากการที่ประเทศไทยได้กำหนดนโยบายการป่าไม้ที่แน่นอนขึ้น โดยคณะรัฐมนตรี ได้มีมติเมื่อวันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ. 2528 ประกาศกำหนดนโยบายป่าไม้แห่งชาติ เพื่อทุกส่วนราชการได้ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ โดยมีวัตถุประสงค์ในการใช้ทรัพยากรป่าไม้ของชาติเป็นไปได้อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ ซึ่งจะอำนวยประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชนโดยส่วนรวม (โครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ, 2533) การเปลี่ยนแปลงทางนโยบาย กฎหมาย และมาตรการของรัฐในการจัดการทรัพยากรฯ ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจของไทย ทำให้ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิต

ของชุมชนท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าหลายชุมชนทั่วทุกภูมิภาคของไทยถูกทำให้เป็น "ผู้บุกรุกป่า" (คู่มือกระบวนการยกเว้นเพื่อจัดทำข้อบัญญัติท้องถิ่น ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน, 2554) จากการสัมภาษณ์สรุปได้ว่า การที่รัฐได้ประกาศนโยบาย และแบ่งเขตพื้นที่ป่าในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า โดยที่ไม่ได้กันขอบเขตที่อยู่อาศัย ที่ทำกินของชุมชนออกจากพื้นที่ป่า การขาดระบบฐานข้อมูลที่ดินที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะที่แนวเขตที่ดินของรัฐมีแนวเขตทับซ้อนกันเอง ทำให้ชาวบ้านเกิดความไม่มั่นคงในพื้นที่อยู่อาศัย และทำกินของตนเอง ต้องคอยระแวงว่าจะมีเจ้าหน้าที่มาเอาผิดว่าบุกรุกป่าหรือไม่ ทั้งที่ตนเองอยู่และทำกินมาเป็นเวลาช้านาน ก่อนที่จะมีการประกาศเขตป่าเสียอีก แต่ไม่มีสิทธิในที่ดินของตนเอง กลายเป็นชุมชนที่อยู่อย่างผิดกฎหมายโดยปริยายซึ่งตรงกับบทสัมภาษณ์ของนายเทอดเกียรติ สุกใส ปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ให้สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2558 ว่า “ปัญหาที่เกิดขึ้นเริ่มตั้งแต่มีการประกาศนโยบายของรัฐ ซึ่งพื้นที่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนถูกประกาศเป็นเขตป่าประเภทต่างๆ หลายประเภท เช่น เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า เขตป่าสงวน เขตอุทยานแห่งชาติ และอีกหลายๆ ประเภทของกฎหมายด้านป่าไม้และที่ดิน ซึ่งสาเหตุอาจมาจากการประกาศดังกล่าวไปทับพื้นที่ทำกินเดิมของชุมชน ซึ่งจะต้องมีข้อพิสูจน์หรือหลักฐานมายืนยันอีกว่ากฎหมายประกาศก่อนหรือพื้นที่ชุมชนอยู่ก่อน เป็นข้อถกเถียงในแง่ของคนที่อาศัยในพื้นที่ป่ากับนโยบายของรัฐ”

นายปรัชชัย สรานนท์มณีกุล ชาวบ้านไม้สะเป่ ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2558 ว่า “ชาวบ้านในพื้นที่ถูกภาครัฐกล่าวหาว่าทำลายป่า ทั้งที่จริงเราใช้พื้นที่ทำการเกษตร ทำไร่เลื่อนลอยเพียงบางส่วนเท่านั้น ไม่ได้ไปรื้อกล้าพื้นที่ป่า”

นางกนกพร จรรยาจรกุล ผู้ใหญ่บ้านไม้สะเป่ ให้สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2558 ว่า “ชุมชนบ้านไม้สะเป่ เริ่มตั้งถิ่นฐานบ้านเรือน ในปี พ.ศ. 2525 โดยการนำของนายสอ ไพรนิมิตกุล ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรกของบ้านไม้สะเป่ ตามบทสัมภาษณ์ของนางกนกพร จรรยาจรกุล ผู้ใหญ่บ้านไม้สะเป่ ให้สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2558 ว่า “บ้านไม้สะเป่ เป็นห่อมบ้านที่มีผู้คนอาศัยเป็นชุมชนมานานแล้ว ก่อนจะมีการประกาศตั้งเป็นหมู่บ้าน ได้ขึ้นตรงกับบ้านในสอย หมู่ที่ 4 ตำบลปางหมู ซึ่งตามหลักฐานบัตรประจำตัวของนายสอ ไพรนิมิตกุล ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรกของบ้านไม้สะเป่ ซึ่งได้เกิดเมื่อปี 2468 และได้ถ่ายบัตรประจำตัวประชาชนครั้งสุดท้าย ที่ใช้ได้ตลอดชีพเมื่อวันที่ 4 มิ.ย. 2535 ที่บ้านไม้สะเป่และใบมรณะบัตรของนายสอ ไพรนิมิตกุล ที่เสียชีวิตเมื่อ 28 ธันวาคม 2546 ขณะอายุ 79 ปี นับจากปี 2546 ถึง 2558 เป็นเวลา 11 ปี ซึ่งจากคำบอกเล่าของผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน บอกว่านายสอได้เข้ามาอยู่ในพื้นที่บ้านไม้สะเป่ ตั้งแต่เป็นหนุ่ม โดยเริ่มแรกมีนายสอ ไพรนิมิตกุล นายเท ศิริสกุลสิงห์ และนายโช ศิริทรัพย์ทวี

ที่มาบุกเบิกพื้นที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน และชักชวนญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านใกล้เคียงมาอยู่มากขึ้น เมื่อผู้คนมากขึ้น จึงได้มีประกาศการตั้งหมู่บ้านไม้สะเป่ เมื่อวันที่ 19 มกราคม 2525 หลังจากการประกาศเขตป่าของรัฐ บ้านไม้สะเป่ จึงกลายเป็นพื้นที่ที่ทับซ้อนในเขตป่าสงวนและเขตอุทยานแห่งชาติ ทำให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชน เนื่องจากชาวบ้านใช้ที่ดินในการทำมาหากิน ปลูกพืช ปลูกไร่ แต่พอมีกฎระเบียบ มาตรการการควบคุมดูแลป่าจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ทำให้ชาวบ้านเกิดความไม่มั่นคงในพื้นที่ทำมาหากินของตน การไม่มีสิทธิในที่ดินที่อยู่อาศัยของตนที่มีมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ บางรายถูกเจ้าหน้าที่ของรัฐจับกุมข้อหาบุกรุกพื้นที่ป่า หรือทำลายทรัพยากรธรรมชาติ”

นายบุญยืน คงเพชรศักดิ์ นายกสมาคมฟื้นฟูและพัฒนาภูมิน้ำสาละวินจังหวัดแม่ฮ่องสอน (NGO) ได้ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2558 ว่า “ปัญหาที่เกิดขึ้นเกิดจากการไม่มีเอกสารสิทธิซึ่งต่อมาได้มีการขึ้นทะเบียนคนยากจน จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีคนขึ้นทะเบียนคนยากจนมากถึง ร้อยละ 60 ของคนทั้งหมด ไม่ใช่ไม่มีที่ดินทำกิน แต่ที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยไม่มีเอกสารสิทธิ และไปอยู่ทับที่สาธารณประโยชน์ของรัฐ ซึ่งอยู่ในเขตป่าสงวน ป่าอนุรักษ์ สาเหตุจริงๆ เนื่องจากว่า การประกาศเขตป่าสงวน และประกาศเขตป่าอนุรักษ์ ไม่มีการสำรวจอย่างจริงจัง และกันพื้นที่ออกซึ่งประกาศออกโดยที่ไม่ได้ให้คนออกจากพื้นที่ แต่ก็ถือว่ากระทำผิดกฎหมาย และเมื่อไหร่ที่เจ้าหน้าที่ป่าไม้เข้มงวดก็จะเกิดกรณีพิพาทระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่รัฐนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งระหว่างนโยบายของรัฐและคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ป่า”

นายสุชาติ อนุรักษ์พงษ์พนา ชาวบ้านไม้สะเป่ ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม 2558 ว่า “เราตั้งถิ่นฐานอาศัยอยู่ในพื้นที่นี้มาตั้งนานก่อนจะมีการแบ่งเขตป่าอีกสมัยก่อนทำมาหากินได้ ไม่มีปัญหา แต่พอมีการแบ่งเขตป่า พื้นที่ที่เคยทำมาหากิน ก็ทำไม่ได้ หาว่าไปทับพื้นที่ป่าสงวน”

1.2 สาเหตุที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวของชุมชนในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ

จากการสัมภาษณ์สรุปได้ว่า การที่รัฐบาลได้ออกประกาศนโยบายกฎหมายในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การแบ่งเขตพื้นที่ป่าเป็น เขตป่าสงวน เขตอุทยานแห่งชาติ ซึ่งไปทับซ้อนกับพื้นที่ ที่อยู่อาศัยและที่ทำกินของชาวบ้านที่ตั้งถิ่นฐานมาก่อนการออกประกาศของรัฐบาล จึงทำให้ชาวบ้านเกิดความไม่พอใจ และไม่มั่นคงในการดำรงชีวิตของตนเอง การไม่มีสิทธิในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนอีกทั้งทรัพยากรดินยังเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเกษตรกรรม ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม การถูกจำกัดพื้นที่ และไม่มีสิทธิในพื้นที่ทำกินของตนเอง ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ทั้งความไม่มั่นคงในชีวิต ส่งผลกระทบต่อรายได้จากการประกอบ

อาชีพ ความขัดแย้งระหว่างภาครัฐกับชุมชน ปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่า ชาวบ้านจึงรวมตัวกันขึ้น เพื่อเรียกร้องสิทธิในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของตนเอง และลดความขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่า ซึ่งตรงกับบทสัมภาษณ์ของนายเทอดเกียรติ สุทธิไสย์ กล่าวว่า “ปัจจัยเรื่องพื้นที่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนซึ่งชุมชนส่วนใหญ่อยู่ทับซ้อนกับพื้นที่ป่าประเภทต่างๆ ที่รัฐบาลได้ประกาศไว้ซึ่งเอกสิทธิ์ตามหลักฐานของที่ดินอยู่ประมาณร้อยละ 2 ของพื้นที่ทั้งจังหวัด หมายความว่าชุมชนหรือที่อยู่อาศัยกันมาผิดกฎหมายอยู่ในป่าประเภทใดประเภทหนึ่งของคนทั้งจังหวัด จึงเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้คนในชุมชนต่างๆ พบปัญหาเช่นเดียวกันในความไม่มั่นคง การไม่มีเอกสารสิทธิหรือไม่มีสิทธิในการอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่เดิมของตน โดยเฉพาะชาวไทยภูเขา จะพบปัญหาดังกล่าวมาก ซึ่งนำไปสู่การเคลื่อนไหว รวมตัวกันเพื่อหาทางแก้ไขปัญหาของตนเอง ในการที่จะอาศัยอยู่กับป่าอย่างร่มเย็นและเป็นสุขต่อไป ชุมชนบ้านไม้สะเป่ จึงได้รวมตัวกันเพื่อเรียกร้องซึ่งสิทธิในการใช้พื้นที่ในการประกอบอาชีพและอยู่อาศัยของตน” นายชัยวัฒน์ สืบพงศ์เอื้อ กำนันตำบลปางหมู ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2558 ว่า “ชาวบ้านอยากมีเอกสิทธิ์มีที่ทำกินเป็นของตัวเอง อย่างเช่นจังหวัดอื่น จะได้เกิดความมั่นคงในพื้นที่ทำกินของตนไม่ต้องคอยระแวงว่าเกรงจะไปบุกรุกพื้นที่ป่า สาเหตุที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวของชุมชนบ้านไม้สะเป่ เพื่อขอออกข้อบัญญัติตำบล เนื่องจากมองว่าข้อบัญญัติตำบลอาจเป็นหนึ่งทางออกในการแก้ปัญหาความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ เพราะมีการรับรองการใช้ประโยชน์ ถ้ำอินอำนาจการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้ชุมชน ตามกฎระเบียบที่ชุมชนเขียนขึ้น รวมทั้งมีการเรียนรู้ การเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งเป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนทางความคิด การเปลี่ยนแปลงตนเองของชุมชนที่เคยตกอยู่ในระบบการปกครองแบบรวมศูนย์ ภายใต้อำนาจไม่รู้ หรือความกลัว”

นายปรัชชัย สรานนท์มณีกุล กล่าวว่า “มีการรวมตัวกันภายในหมู่บ้านเพื่อพูดคุยกัน และหาทางออกของปัญหา ในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ เมื่อหาทางออกไม่ได้ก็ขอให้ทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องช่วยเหลือ ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ เอกชน

นางอารีย์ แสนสม ให้สัมภาษณ์เมื่อ วันที่ 8 มิถุนายน 2558 ว่า “การที่บ้านไม้สะเป่ ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ป่า มีวิถีชีวิตอยู่ร่วมกับป่ามาช้านาน อาศัยป่าเป็นที่อยู่อาศัย แหล่งอาหาร มีรายได้จากอาชีพเกษตรกร ที่ต้องอาศัยพื้นที่ป่าเป็นแหล่งเพาะปลูกเพื่อสร้างรายได้ ให้แก่ครอบครัว แต่สถานการณ์ในปัจจุบัน ผลจากความเจริญจากการพัฒนาประเทศ ระบบการผลิตเกษตรแผนใหม่ กระแสการพัฒนาประเทศที่มุ่งไปสู่ระบบทุนนิยม ทำให้ คนในชุมชนปรับเปลี่ยนวิถีการเกษตรแบบดั้งเดิมให้ทันสมัยมากขึ้น โดยหันมาปลูกพืชเชิงเดี่ยวมากขึ้น เป็นผลให้ชุมชนเกิดการแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ ที่ดิน และแหล่งน้ำ ได้ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศน์ภายในหมู่บ้าน แหล่งต้นน้ำถูกทำลาย เกิดปัญหาน้ำแล้งไม่เพียงพอแก่การอุปโภค

บริโภคตลอดทั้งปี แหล่งอาหารตามธรรมชาติหายไป อีกทั้งจากการที่รัฐมีนโยบายประกาศและขยายเขตป่าไม่ว่าจะเป็นป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า วนอุทยาน ป่าอนุรักษ์ โดยมีได้สำรวจ ตรวจสอบ หรือกั้นขอบเขตที่อยู่อาศัย ที่ทำกินของชุมชนออกจากพื้นที่ป่า เป็นผลทำให้ชุมชนไม่มีสิทธิในที่ดินของตนเองที่อยู่อาศัยและทำมาหากินมาช้านาน ไม่มีสิทธิจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน กลายเป็นชุมชนที่อยู่อย่างผิดกฎหมายโดยปริยายและเกิดความขัดแย้งกับหน่วยงานรัฐ”

2. กระบวนการทางสังคมในการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ บ้านไม้สะเป หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2.1 การมีส่วนร่วมด้าน คิด ตัดสินใจ ในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ บ้านไม้สะเป

จากการสัมภาษณ์สรุปได้ว่าปัญหาด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและนโยบายของภาครัฐที่ออกกฎหมาย กฎระเบียบ ในการแบ่งเขตพื้นที่ป่า เกิดผลกระทบต่อคนที่อาศัยอยู่ในป่า ซึ่งชาวบ้านต่างก็ต้องการที่จะมีสิทธิในพื้นที่ทำกินและอยู่อาศัย และภาครัฐก็ต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบเพื่อไม่ให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่า ทำให้เกิดข้อพิพาทระหว่างรัฐกับประชาชนในพื้นที่ ซึ่งเป็นปัญหามาช้านาน ด้วยปัจจัยดังกล่าวข้างต้น ทำให้เกิดแกนนำชุมชนหนึ่งขึ้น คือกลุ่มอนุรักษ์ป่าบ้านไม้สะเป มีหน้าที่เพื่อร่วมกันอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่บ้านไม้สะเปให้มีความยั่งยืน รักษาวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งสร้างความเข้าใจกับหน่วยงานองค์กรภายนอก ว่าคนกับป่าสามารถพึ่งพาและอยู่อาศัยร่วมกันได้อย่างยั่งยืน “คนดูแลป่า ป่าดูแลคน” ซึ่งกลุ่มดังกล่าวมีจำนวน 10 คนด้วยกัน โดยได้รับการคัดเลือกจากคนในชุมชน ให้มีหน้าที่มาปรึกษากฎระเบียบ ในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งกฎระเบียบ และบทลงโทษนี้ ชาวบ้านก็ช่วยกันเสนอเอง โดยใช้เสียงข้างมากจากมติที่ประชุมประชาคม กฎระเบียบหมู่บ้านมี 5 ข้อด้วยกันดังนี้ 1) ห้ามบุกรุกพื้นที่ป่าต้นน้ำ 2) การเผาไร่ให้ทำแนวกันไฟรอบๆ พื้นที่ไร่ 3) ห้ามจำหน่ายไม้แปรรูปให้กับบุคคลภายนอก 4) ห้ามนำดอกกล้วยไม้มาจำหน่าย 5) ให้ทำแนวกันไฟรอบหมู่บ้านทุกปี รวมถึงมีบทกำหนดโทษ เช่น 1) ทำผิดครั้งแรกให้ทางคณะกรรมการว่ากล่าวตักเตือน 2) การทำผิดครั้งที่ 2 ให้ทางคณะกรรมการจับปรับ 500 บาท 3) การทำผิดครั้งที่ 3 ให้ทางคณะกรรมการหมู่บ้านจับดำเนินคดีตามกฎหมาย 4) กรณีตัดต้นไม้ในเขตอนุรักษ์ ให้ปรับ 500 บาท 5) กรณีนำไปแปรรูป (ไม้) ไปขาย

นอกหมู่บ้านให้ดำเนินคดี รวมทั้งที่ดินของแต่ละชุมชนถูกจำกัด ไม่ให้มีการขยายออกไปเพื่อกัน การรุกป่าเพิ่มขึ้น เมื่อเวลาเนิ่นนานไป กฎ กติกา ของหมู่บ้านเริ่มใช้ไม่ได้ผล เนื่องจากมีประชากร เพิ่มมากขึ้นทำให้ความต้องการพื้นที่ทำกินเพิ่มรวมทั้ง ความต้องการทรัพยากรธรรมชาติจาก บุคคลภายนอก หน่วยงานรัฐผู้ดูแลป่าไม้ก็ไม่ได้ยอมรับ ทำให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ทำกินเพิ่มมากขึ้น กลุ่มดังกล่าวจึงได้พูดคุย ปรึกษาหารือระหว่างกลุ่มและมีการประชุมกับคนในชุมชนเพื่อหาทาง ออกร่วมกัน และมีความเห็นว่าควรจะให้หน่วยงานอื่นเข้าร่วมแก้ไขปัญหาดังกล่าว เนื่องจาก มองว่าหากทิ้งไว้เนิ่นนานไป อาจแก้ไขลำบาก จึงได้ปรึกษามาคนพื้นที่ฟูและพัฒนากลุ่มน้ำสาละวิน องค์การบริหารส่วนตำบล และนำปัญหาเหล่านี้ไปเสนอองค์การบริหารส่วนจังหวัดในเวที ประชาคม ซึ่งองค์การบริหารส่วนจังหวัดจะจัดทำประชาคมตามอำเภอต่างๆ ทุกปี และมีความเห็น ร่วมกันว่าควรมีการทำเป็นเอกสารเพื่อใช้ได้ร่วมกันทั้งชุมชน และสร้างเครือข่ายขยายพื้นที่ไปพื้นที่ อื่นด้วย เพื่อสร้างการยอมรับจากคนในพื้นที่ บุคคลภายนอก และหน่วยงานภาครัฐ ณ วันนั้นคิดว่า ข้อบัญญัติตำบลน่าจะเป็นทางออกในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ เลยมีการร่วมกันคิดหาวิธีการต่างๆ เพื่อให้ บรรลุผลจะได้ลดความขัดแย้งในพื้นที่ได้

นายณัฐวัฒน์ จิรสติสิน ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู ให้สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2558 ว่า “มีการจัดประชุมเวทีชาวบ้านเพื่อแลกเปลี่ยน เรียนรู้ สภาพ ปัญหาของชุมชนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดการยอมรับปัญหาและมีส่วน ร่วมในการแก้ไขปัญหาหารือกัน เกิดเป็นมติประชาคมหมู่บ้าน และประชาคมตำบลตามที่สร้างความ เข้าใจให้กับหน่วยงาน องค์การภายนอกว่าคนกับป่าสามารถอาศัยอยู่ร่วมกันได้และชุมชนสามารถ บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติจาก ดิน น้ำ ป่าอย่างเป็นธรรมและสอดคล้องกับกฎหมาย และ นโยบายของรัฐได้อย่างยั่งยืน โดยชุมชนเป็นผู้กำหนดกฎ ระเบียบกติกาขึ้นเอง” ซึ่งสอดคล้องกับ บทสัมภาษณ์ของ นางกรรณิกา สุนทร ผู้อำนวยการกองกิจการสภาให้สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2558 ว่า “ชาวบ้านร่วมกันคิด แก้ปัญหา เรื่องดิน น้ำ ป่า เนื่องจากรัฐบาลออก กฎหมาย เกี่ยวกับพื้นที่ป่า ทำให้ทำอะไรก็เกรงจะถูกจับ และบางครั้งก็ไปทับพื้นที่คนในหมู่บ้าน ด้วยกันเองเลยทำกติกาหมู่บ้าน เพื่อใช้ในหมู่บ้าน แต่ก็ไม่เป็นผลสำเร็จ เนื่องจากมีคนมากขึ้น พื้นที่เท่าเดิม จึงมีการรุกรุกพื้นที่ป่ามากขึ้น รวมทั้งกฎกติกาหมู่บ้าน ก็ไม่เป็นที่ยอมรับของภาครัฐ จึง เห็นสมควรว่าควรมีข้อบัญญัติตำบล โดยเริ่มแรกต้องสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ประชาชนใน หมู่บ้าน ตำบลให้เห็นถึงความสำคัญของข้อบัญญัติตำบล ซึ่งจะเป็นสิ่งที่จะรองรับความถูกต้องของ กฎ กติกา ที่ชุมชนกำหนดร่วมกัน”

นายเทอดเกียรติ สุกใส กล่าวว่า “ปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาตินี้เป็นปัญหาที่ ต่อเนื่อง ยืดเยื้อมายาวนาน เช่น การที่ท้องถิ่นต้องทำหน้าที่ประกันตัวผู้บุกรุกป่า ซึ่งมีเกือบทุก

เดือน หรือการทำมาหากินในพื้นที่ป่าซึ่งผิดกฎหมายอย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ จึงมีการรวมตัวกัน หรือคิดร่วมกันขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรวมถึงชุมชนผู้นำท้องถิ่น เพื่อแก้ไขปัญหาให้ ทิศทางที่ชัดเจน เพื่อให้สะดวกทั้งคนทำงานต่อภาครัฐ ต่อชุมชน หรือชาวบ้านที่อยู่อาศัยให้ทำมา หากินโดยไม่ผิดกฎหมาย ในขณะที่เดียวกันก็สามารถอนุรักษ์พื้นที่ ที่ดินของตัวเองไว้ได้ และรู้สึก มั่นคงในการดำรงชีวิต ลดปัญหาความเหลื่อมล้ำ ความยากจนลงไปได้บ้าง โดยองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นทั้งหลายร่วมมือกัน โดยมีองค์กรของรัฐ อื่นๆ มาช่วยสนับสนุน มาร่วมกันแก้ไข ปัญหาคนอยู่กับป่าอย่างยั่งยืน ในพื้นที่ของตนโดยถูกกฎหมาย หรือโดยภาพรวมทั้งหมดจะอยู่ ร่วมกันได้ รูปแบบเป็นการรวมตัวกันเพื่อออกมาตรการหรือเงื่อนไขอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยใช้ อำนาจเท่าที่มีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการหาทางออก เช่น ออกข้อบัญญัติตำบลมาเพื่อ กำหนดทิศทาง ในการทำงานร่วมกัน กำหนดทิศทางในการอยู่อาศัยในพื้นที่ป่า กำหนดทิศทาง ใน แ่งการทำมาหากินในพื้นที่ การรวมตัวกันเพื่อให้ภาครัฐ เข้าใจและมีความเห็นที่ตรงกันในสิทธิ ในการทำมาหากินของชุมชนในพื้นที่ รวมทั้งการควบคุมดูแลของพื้นที่ ที่น่าจะเป็นประโยชน์”

2.2 การมีส่วนร่วมดำเนินการ ในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ บ้านไม้สะเป่

จากการสัมภาษณ์สรุปได้ว่า ข้อบัญญัติตำบลน่าจะแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้าน ทรัพยากรได้ จึงได้ดำเนินการร่วมกัน โดยมีชุมชนบ้านไม้สะเป่ คณะกรรมการของหมู่บ้านไม้ สะเป่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ เอกชน ร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาให้ประชาชน ในพื้นที่ โดยมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบกันขึ้น จัดประชุมสร้างความเข้าใจกับประชาชนใน พื้นที่ในเรื่องการแก้ไขปัญหาที่ดิน เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา เก็บข้อมูลจำเป็น คร่าวเรื้อน ข้อมูลที่ทำกินที่อยู่อาศัย เพื่อจัดทำเป็นฐานข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการแก้ไขปัญหาในระยะ ต่อไป เพื่อจัดทำกฎ ระเบียบหมู่บ้านในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีขั้นตอนดำเนินการต่างๆ ดังนี้ 1) ประชุมคณะทำงาน/คณะกรรมการ ซึ่งแจ้งวัตถุประสงค์โครงการ วางแผนดำเนินงาน การบูรณาการร่วมกัน การแบ่งงานแบ่งหน้าที่ 2) สร้างความเข้าใจกับประชาชนในพื้นที่ 3) เก็บ ข้อมูลจำเป็นรายครัวเรือน ในขั้นตอนนี้เจ้าของที่ จะต้องดูพื้นที่และชี้แนวเขตของตนเอง ร่วมกับ คณะกรรมการหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ และเจ้าหน้าที่ขององค์การ บริหารส่วนตำบลปางหมู 4) จัดทำเป็นฐานข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการแก้ไขปัญหาในระยะต่อไป ผลที่ได้ในการดำเนินการขั้นตอนนี้คือ ชุมชนเกิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนตาม กฎระเบียบที่แต่ละชุมชนกำหนดขึ้น เกิดกระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการเคลื่อนไหวทาง สังคม ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงความคิด การเปลี่ยนแปลงตนเองของชุมชนท้องถิ่น สร้างพลัง อำนาจจากข้อมูลที่ได้จากการปฏิบัติการร่วมกัน มีฐานข้อมูลของชุมชนเพื่อการแก้ไขปัญหาเมื่อ

เสร็จขั้นตอนนี้ ก็จะเป็นการสร้างฐานระบบข้อมูลของชุมชนเพื่อการแก้ไขปัญหาในพื้นที่โดยมีขั้นตอนในการสร้างระบบข้อมูลของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหา ดังนี้ 1) แต่งตั้งคณะทำงาน (ผู้นำชุมชนบ้านไม้สะพาน) ร่วมเป็นคณะกรรมการด้วย 2) จัดประชุมชี้แจงกับประชาชนในพื้นที่ 3) การแต่งตั้งกรรมการสำรวจพื้นที่ (ผู้นำชุมชน และคนรุ่นใหม่ที่มีความรู้ด้านเทคโนโลยี บ้านไม้สะพาน ร่วมเป็นคณะกรรมการด้วย) 4) วางแผนการสำรวจข้อมูลตามกรอบขอบเขตพื้นที่ในแผนที่ 5) กำหนดขอบเขตพื้นที่ลงในแผนที่ 1 ต่อ 4,000 6) ฝึกอบรมการสำรวจและจับพิกัด 7) ออกสำรวจซึ่งในขั้นตอนนี้จะเข้าสู่พื้นที่และชี้แนวเขตของตนเอง ร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ และเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู) โดยแบ่งเป็นข้อมูลที่ทำกิน พื้นที่ป่า (ป่าใช้สอย ป่าอนุรักษ์) พื้นที่สาธารณะ 8) จัดเก็บข้อมูลที่ดินและจัดทำฐานในระบบ GIS พร้อมกับการสร้างความเข้าใจในพื้นที่ 9) การจัดทำและทบทวนกฎระเบียบชุมชน ซึ่งในขั้นตอนนี้อาจจะช่วยกันดูกฎระเบียบหมู่บ้าน ว่าสมควรจะปรับอย่างไร เพื่อให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ปัจจุบัน โดยทำการยกระดับ กฎ ระเบียบหมู่บ้าน ให้ถูกกฎหมาย ซึ่งเรียกว่าข้อบัญญัติตำบล โดยในขณะนี้อยู่ระหว่างนำร่างข้อบัญญัติไปประชาคมตามหมู่บ้าน ซึ่งสาระสำคัญเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติมีดังนี้ 1) เพื่อร่วมกันอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ตำบลปางหมู 2) เพื่อร่วมกันรักษาวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ดี ซึ่งเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 3) เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับหน่วยงานองค์กรภายนอกว่าคนกับป่าสามารถพึ่งพาและอยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืนสมดุล 4) เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติในตำบลปางหมู มีความอุดมสมบูรณ์ 5) ให้ชุมชนบริหารจัดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า อากาศอย่างเป็นธรรมและสอดคล้องกับกฎหมายได้อย่างยั่งยืน 6) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของตำบลปางหมู ให้ดำเนินการภายใต้การบูรณาการร่วมกันระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู คณะกรรมการจัดการทรัพยากรตำบลและคณะกรรมการจัดการทรัพยากรหมู่บ้านในการบริหารจัดการ ซึ่งกฎระเบียบดังกล่าวก็จะได้รับการยอมรับจากชุมชน เพราะชุมชนร่วมกันคิดขึ้นมาเอง 10) จัดทำและเสนอร่างข้อบัญญัติต่อไป

นายอัครเดช วันไชยธนวงศ์ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 26 พฤษภาคม 2558 ว่า “การที่ชุมชนรวมตัวกันเคลื่อนไหวในการขอกฎข้อบัญญัติโดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสิ่งที่ถูกต้อง เป็นการสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาสู่กระบวนการจัดการตนเอง จากที่ผ่านมาเปรียบเหมือนหนูลักเล็กขโมยน้อย แต่ตอนนี้จะเปรียบเหมือนแมวที่ช่วยปกป้องพิทักษ์ผืนป่า ซึ่งต่อไปนี้จะนับบทพิสูจน์ว่า การดำเนินการดังกล่าวจะแก้ไขปัญหา ดิน น้ำ ป่า ได้มากน้อยเพียงใด”

นายเทอดเกียรติ สุกใส ปลัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ให้สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2558 ว่า “ในแง่ความเป็นมนุษย์ ย่อมมีสิทธิ มีปัจจัย 4 เป็นเรื่องที่สามารถทำได้ ทรายาคือเป็นการหาทางออกบนพื้นฐานสันติวิธี หาทางแก้ไขปัญหาร่วมกันระหว่างรัฐกับพี่น้องประชาชน เป็นสิ่งที่ควรกระทำอย่างยิ่ง คิดว่าปล่อยให้ปัญหาเกิดความเรื้อรัง ยึดเยื้อไปยาวนานจนเกิดเป็นความกดดัน กดทับประชาชนในวันข้างหน้า เมื่อปัญหาใหญ่ขึ้นและกดทับไปมากๆ การแสดงออกอาจจะใช้วิธีอื่น ซึ่งจะไม่เป็นผลดีกับภาครัฐ การเริ่มต้นพูดคุยหาทางออก ร่วมกันจะเป็นปัจจัยที่ดี และเป็นสิ่งที่พลเมืองใช้ในการดำรงชีวิตในฐานะมนุษย์คนหนึ่งได้”

นายพิเชษฐ์ เหล่าทอง สมาคมฟื้นฟูและพัฒนาลุ่มน้ำสาละวิน ให้สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2558 ว่า “เป็นทางเดียวที่ชุมชนจะเคลื่อนไหวได้ เป็นเครื่องมือสุดท้ายที่ชุมชนจะสามารถปกป้องสิทธิของตนเองได้ เพราะทุกที่มันไม่มีข้อมูลและมีการขัดแย้งกันในข้อกฎหมาย รัฐธรรมนูญกับกฎหมายป่าไม้ในการขับเคลื่อนเราอิงรัฐธรรมนูญเดิม พูดถึงเรื่องสิทธิชุมชนมีความขัดแย้งกันด้านกฎหมาย หน่วยงานของรัฐไม่ยอมไปทะเลาะกับชุมชน ข้อบัญญัติตำบลอาจจะเป็นทางออกของเรา ถ้ากฎหมายมันขัดกัน จะต้องส่งศาลปกครอง ระหว่างกฎหมายชุมชน กับกฎหมายรัฐที่ขัดกันมันจะเป็นทางออกอย่างไร แต่ก็ไม่เคยเกิดกรณีนี้ขึ้น เราให้ความสำคัญกับข้อมูลมากกว่า จึงเห็นสมควรต้องมีฐานข้อมูลเพื่อให้ส่วนกลางยอมรับได้ จะได้ไม่มีกรณีพิพาทเกิดขึ้น”

นายไพโรจน์ พนาไพรสกุล สมาคมฟื้นฟูและพัฒนาลุ่มน้ำสาละวิน ให้สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2558 ว่า “เมื่อก่อนเรามีกฎกติกาหมู่บ้านอยู่แล้ว ซึ่งก็ใช้ได้ดีช่วงแรกๆ เมื่อมีคนมากขึ้นความต้องการพื้นที่ในการทำมาหากินก็มากตามตัว ทำให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าเพิ่มมากขึ้นเกิดการแก่งแย่งพื้นที่กัน เกิดกรณีพิพาทกับเจ้าหน้าที่รัฐ จึงเห็นสมควรต้องมีการร่วมมือกันเพื่อหาทางออกในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว”

นายบุญยืน คงเพชรศักดิ์ กล่าวว่า “ข้อบัญญัติตำบลเป็นภาษากฎหมาย เป็นสิทธิ์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สามารถออกข้อบัญญัติของตนเองได้ แต่ว่าเรื่องนี้ชาวบ้านเองเขาไม่ได้เรียกว่า “ข้อบัญญัติตำบล” เขาเรียกว่า “ระเบียบหมู่บ้าน” เช่น หมู่บ้านๆ หนึ่ง เขาจะรวมกันออกระเบียบเพื่อประโยชน์ในการใช้ร่วมกัน เช่น พื้นที่ป่า ต้นไม้ใหญ่ ห้ามตัด ให้เก็บได้เฉพาะหน่อไม้ พื้นที่ส่วนหนึ่งสามารถเก็บไม้มาใช้สอย การสร้างบ้านต้องขออนุญาตเลื่อยไม้จากคณะกรรมการหมู่บ้าน หรือห้ามขายบ้านให้คนข้างนอก ระเบียบการจัดการเหล่านี้เป็นระเบียบหมู่บ้าน ระเบียบหมู่บ้าน คือ พื้นฐานในการจัดการทรัพยากร ถ้าหากจะออกเป็นข้อบัญญัติตำบล จะต้องยกระดับระเบียบหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านขึ้นมาเป็นกติการ่วมกันในระดับตำบลเพราะฉะนั้นข้อบัญญัติที่ดีก็คือ ข้อบัญญัติที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการจัดการของแต่ละชุมชน แต่ว่าการออกข้อบัญญัติต้องผ่านสภาตำบลเหมือนกับการออกกฎหมายของสภาผู้แทนราษฎร”

นางอารีย์ แสนสม กล่าวว่า “การดำเนินการออกข้อบัญญัติตำบล เพื่อแก้ไข ปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่ จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากภาคีที่เกี่ยวข้อง ทั้งหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพประชาชน ภาคประชาชน องค์กรภาคประชาชนสังคม องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ดังนั้น รูปแบบการเคลื่อนไหวจึงเป็นการแสวงหาความร่วมมือกัน ด้านงบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ และสถานที่ โดยร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมกำหนดกิจกรรม แผนดำเนินการ แก้ไขปัญหาสุขภาพตามขีดความสามารถและภารกิจของเครือข่าย ดังนี้

1. องค์กรบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ให้การสนับสนุนด้านบุคลากร การ ติดต่อเชื่อมประสานความร่วมมือกับองค์กรบริหารส่วนตำบลต่างๆ และส่วนราชการต่างๆ ที่ เกี่ยวข้อง รวมถึงให้การสนับสนุน จัดสรรงบประมาณขององค์กรบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ตามความจำเป็น ตลอดจนการสนับสนุนเครื่องมือ และอุปกรณ์ต่างๆ เท่าที่จำเป็น ในการเอื้ออำนวย ให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ในการจัดทำข้อบัญญัติตำบลว่าด้วยการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. องค์กรบริหารส่วนตำบล ให้การสนับสนุนด้านบุคลากร การติดต่อเชื่อม ประสานความร่วมมือกับชุมชน ประชาคมกลุ่มต่างๆ ในพื้นที่ ส่วนราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องใน พื้นที่ รวมถึงให้การจัดสรรงบประมาณตามความจำเป็น ตลอดจนการสนับสนุนเครื่องมือ และ อุปกรณ์ต่างๆ เท่าที่จำเป็น ในการเอื้ออำนวยให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ และร่วมกับ เครือข่ายองค์กรชุมชนในพื้นที่ตำบลห้วยปูลิง รวมถึงเครือข่ายสิ่งแวดล้อมจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทำ หน้าที่ในการสร้างความเข้าใจในระดับชุมชน มีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบฐานข้อมูล รวมถึงการ พัฒนาและการสร้างความเข้าใจในหลักการสำคัญของกตিকা กฎ ระเบียบของชุมชนและเข้าร่วม สนับสนุนสร้างความเข้าใจต่อชุมชน ในการเข้าชื่อเพื่อออกข้อบัญญัติตำบลว่าด้วยการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของตำบลนั้นๆ

3. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และวิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน ให้การ สนับสนุนทางวิชาการเพื่อส่งเสริมและสร้างศักยภาพของฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดทำกระบวนการเพื่อแสวงหาทางออกในกรณีที กระบวนการจัดทำข้อบัญญัติฯ มีอุปสรรคหรือปัญหาในทางกฎหมาย ให้คำแนะนำและให้ คำปรึกษาในทางกฎหมาย แก่ชุมชนในระดับตำบลและชุมชน ในพื้นที่ใกล้เคียงและแก่องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น ตลอดจนการสนับสนุนกระบวนการจัดทำข้อบัญญัติตำบล ว่าด้วยการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4. สมาคมฟื้นฟูและพัฒนาลุ่มแม่น้ำสาละวินมูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (ภาคเหนือ) สถาบันพัฒนาท้องถิ่น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (ภาคเหนือ) โครงการสร้างเสริม

แม่ฮ่องสอนเมืองสุขภาพและองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ทา ให้การสนับสนุนกระบวนการทำงาน การจัดเวทีร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด และภาคีในท้องถิ่น เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้และสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน รวมถึงการสนับสนุนเครื่องมือสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ การอำนวยความสะดวกในด้านกระบวนการแลกเปลี่ยนศึกษาดูงาน พัฒนาศักยภาพผู้นำ ภายใต้กระบวนการในการออกข้อบัญญัติตำบลว่าด้วยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม”

2.3 การมีส่วนร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ ในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ บ้านไม้สะเป่

- 1) มีการรับรองการใช้ประโยชน์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน
- 2) เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงความคิด เปลี่ยนแปลงตนเองของคน เพื่อประโยชน์ในระยะยาว ในการอยู่กับป่า
- 3) เก็บข้อมูลเป็นรายครัวเรือน ข้อมูลที่ทำกิน ที่อยู่อาศัย จัดทำเป็นฐานข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ การจัดทำดังกล่าวผลที่ได้คือ มีการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน มีความชัดเจน มีขอบเขตที่ดินรายแปลง และขอบเขตพื้นที่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในระบบ GIS ที่ชัดเจน
- 4) มีกฎระเบียบชุมชน ซึ่งกฎดังกล่าวก็ได้จากการประชาคมหมู่บ้าน หมู่บ้านเป็นผู้กำหนดกฎ ระเบียบ เพื่อใช้ในชุมชนเอง โดยกฎนี้จะใช้เสียงข้างมากของที่ประชุม เพื่อจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ
- 5) ทำให้ทราบพื้นที่อยู่อาศัย พื้นที่ทำกิน พื้นที่ป่าชุมชน พื้นที่ป่าใช้สอย ที่มีหลักฐานในแผนที่ ผลที่ได้คือทำให้ชุมชนอยู่กันอย่างสงบสุข ไม่มีข้อพิพาทกันระหว่างคนในชุมชนเอง คนนอกชุมชน หรือหน่วยงานของรัฐ เนื่องจากมีเอกสาร หลักฐานที่ได้ทำเป็นการชัดเจนเป็นรูปธรรมมากขึ้น เกิดการยอมรับจากหน่วยงานรัฐนั่นเอง
- 6) การใช้ประโยชน์จากป่า เช่น การเก็บหาเห็ดถอบ หน่อไม้ สมุนไพร ไข่มดแดง หนอนไม้ไผ่ หากมีมากยังขายทำให้มีรายได้เสริมในครัวเรือนได้อีกด้วย ส่วนไม้ก็มาทำรั้วบ้าน เครื่องมือทางการเกษตร ไม้ไผ่มาทำเป็นดอกสำหรับมัดข้าว หอม กระเทียม และมาใช้สอยอย่างอื่นในชุมชน
- 7) ได้ใช้น้ำจากระบบประปาภูเขาเพียงพอ ไม่เกิดการแก่งแย่งน้ำกัน มีการรักษาป่าต้นน้ำ ทำให้มีน้ำกิน น้ำใช้ ตลอดทั้งปี
- 8) ความชุ่มชื้นของพื้นที่ป้องกันการกัดเซาะดินพังทลาย ลดปัญหาการสัญจรไปมา ลดภัยพิบัติทางธรรมชาติ อันเนื่องมาจากสมดุลของระบบนิเวศน์

- 9) ป้องกันไฟฟ้ารุกรกลามมาในพื้นที่ของตนเอง หรือในชุมชน
- 10) เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจในฤดูร้อน
- 11) เป็นเขตอุทยานห้ามตัดไม้ทำลายป่าและห้ามฆ่าสัตว์ในเขตป่าอนุรักษ์
- 12) ป้องกันชาวบ้านจากหมู่บ้านอื่นบุกรุกพื้นที่ป่าต้นน้ำ ป่าใช้สอย หรือแอบลักลอบตัดไม้ในพื้นที่

นายพิพท สืบเจ็ก เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน สำนักปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู ให้สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม 2558 ว่า “เมื่อเกิดกระบวนการมีส่วนร่วมทำให้ชาวบ้านมีความตระหนักในการรักและหวงแหนผืนป่า และที่อยู่อาศัยของเขามากขึ้น เนื่องจากเขาได้มีส่วนร่วมดำเนินการตั้งแต่แรก แม้กระทั่งกฎระเบียบหมู่บ้าน ชุมชนก็เสนอกฎระเบียบขึ้นมา เพื่อมาบังคับใช้ เมื่อเขาเสนอเรื่องขึ้นมา เขาก็ต้องรักษากฎระเบียบต่างๆ ที่เขาได้ตั้งขึ้น ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมทั้งชุมชน เป็นผลให้เกิดการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติผ่านวิถีทางวัฒนธรรม ซึ่งการบังคับใช้กฎ และบทลงโทษ ก็จะมีกลุ่มอนุรักษ์ไม้สะเป่ เป็นผู้ดูแลรวมทั้งเป็นแกนนำในการ อนุรักษ์ ผืนฟูทรัพยากรธรรมชาติด้วย ไม่ว่าจะเป็นปลูกป่า กิจกรรมบวชป่าต้นน้ำ ทำแนวกันไฟ สร้างฝายชะลอความชุ่มชื้น ซึ่งก็เป็นนิมิตหมายที่ดีในการมีส่วนร่วมของการมีส่วนร่วมดังกล่าวทำให้ป่าชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ ให้ร่มเงาได้พักผ่อนหย่อนใจ มีพืชพรรณ มีสมุนไพร มีอาหารและผลิตผลจากป่า ทำให้ชุมชนมีรายได้จากการขายของป่า มีน้ำกิน น้ำใช้ตลอดปี”

นายไพโรจน์ พนาไพรสกุล กล่าวว่า “เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ประชาชนชาวบ้านจะมีกุศโลบายในการดูแล เช่น พื้นที่ต้นน้ำไม่ต้องทำกิน พื้นที่มีต้นไม้ออกเยอะๆ ก็ไม่ต้องทำกิน เพราะว่ามีเจ้าของ หากใครไปทำกินพื้นที่ดังกล่าว จะมีอันเป็นไป พื้นที่ตาน้ำบางส่วนไม่ต้องไปถาง ชาวบ้านก็ถือปฏิบัติเรื่อยมา ซึ่งก็เป็นการอนุรักษ์แบบวิถีวัฒนธรรมของชุมชนชาวบ้านไม้สะเป่ ทำให้ทรัพยากรยังคงอุดมสมบูรณ์อยู่”

นายพรชัย คະນອງศรี กล่าวว่า “การทำงานของชุมชนบ้านไม้สะเป่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน ภาคีเครือข่ายต่างๆ ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความขัดแย้งด้านพื้นที่แก้ปัญหาข้อพิพาทระหว่างราษฎร กับเจ้าหน้าที่รัฐ รวมถึงเป็นการอนุรักษ์และส่งเสริม สำเนียงในการดูแลป่าต้นน้ำ ป่าชุมชน ป่าใช้สอย การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยชุมชนในรูปแบบคณะกรรมการ”

2.4 การมีส่วนร่วมด้านติดตามประเมินผล ในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ บ้านไม้สะเป่

คณะกรรมการหมู่บ้านไม้สะเป่ จัดให้มีการประชุมกันอย่างต่อเนื่อง และมีการช่วยกันดูแลหาพื้นที่บริเวณไหนที่เกิดไฟฟ้า ทำให้ต้นไม้ลดลงก็จะดำเนินการปลูกป่าเพิ่มในบริเวณนั้น รวมทั้งติดตาม ตรวจสอบ การทำผิดกฎระเบียบของหมู่บ้าน ซึ่งที่ผ่านมาไม่พบการตัดไม้ทำลายป่าหรือการบุกรุกพื้นที่ป่าเพิ่ม แต่มีการฟื้นฟูป่าต้นน้ำ เพื่อให้มีน้ำกิน น้ำใช้ตลอดทั้งปี มีการปลูกป่าเพิ่มมากขึ้น ทำฝายชะลอความชุ่มชื้น มีการทำแนวกันไฟ การร่วมกันทำงานแบบนี้ก่อให้เกิดความรักความสามัคคี เป็นรากฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตย

3. ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการความขัดแย้งด้าน ทรัพยากรธรรมชาติ บ้านไม้สะเป่ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

3.1 ปัญหาอุปสรรคการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการ คิด ตัดสินใจ

3.1.1 พื้นฐานความรู้ของคนในชุมชนที่ไม่เท่าเทียมกัน

ชุมชนขาดความรู้ ความเข้าใจในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างถูกต้องระดับการศึกษา และภาษา เป็นอุปสรรคหนึ่งในการสื่อสาร และการสร้างความเข้าใจร่วมกัน ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานที่ส่งเสริมความรู้ในการดำเนินการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ

นางกรรณิกา สุนทร กล่าวว่า “ปัญหาและอุปสรรคส่วนหนึ่งคือ ความเข้าใจของประชาชนในพื้นที่ยังมีน้อย”

นายพิภพ สืบเจ็ก กล่าวว่า “เมื่อองค์การบริหารส่วนตำบลได้ลงพื้นที่ไปให้ความรู้กับชุมชนบ้านไม้สะเป่ สิ่งที่เราค้นพบอุปสรรคในครั้งนั้น คือการที่ชุมชนบ้านไม้สะเป่ มีภาษาท้องถิ่นเป็นภาษากระเหรี่ยงสำหรับใช้ในการสื่อสาร แต่ก็พบเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้นที่ไม่สามารถเข้าใจภาษาไทยที่วิทยากรได้ให้ความรู้ไป ส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุที่ไม่ได้เล่าเรียนภาษาไทย ทำให้การสื่อสารเป็นไปได้อย่างยาก แต่ก็ผ่านพ้นไปได้ เพราะคนหนุ่มคนสาวก็สามารถไปถ่ายทอดต่อได้”

3.2 ปัญหาและอุปสรรคการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงาน

3.2.1 ชาวบ้านบางคนไม่มีเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับการบริหารจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากมีภาระหน้าที่ในการประกอบอาชีพ

นางกนกพร จรรยาจรกุล กล่าวว่า “ชาวบ้านบางคนไม่มีเวลาจะเข้าร่วมประชุมดำเนินงาน เพราะต้องไปทำสวน ทำไร่ ทำให้ขาดประชุม ที่จริงอยากให้ทุกคนมาพร้อมหน้ากันหมด เพราะอยากได้ความเห็นจากทุกคน ไม่อยากให้ขาดคนใดคนหนึ่งแต่ก็ต้องเข้าใจว่าต้องทำมาหากิน เพื่อเลี้ยงปากท้อง ถ้ามาเขาก็จะขาดรายได้จากส่วนนั้น”

3.2.2 การกระตุ้นการดำเนินงานยังไม่เพียงพอ ทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างล่าช้า ด้วยความที่ต้องทำงานร่วมกัน ทั้งรัฐ เอกชน และชุมชน การขับเคลื่อนจะต้องมีความพร้อมทั้งในเรื่องของข้อมูล เวลา สถานที่ งบประมาณ และเจ้าหน้าที่เพราะต้องอาศัยหลายปัจจัย และความพร้อมจากหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างล่าช้าในเรื่องของการขับเคลื่อนการยกระดับ ทุกระดับหมู่บ้าน เพื่อให้ถูกต้องตามกฎหมาย โดยให้ชื่อว่าข้อบัญญัติตำบล ซึ่งผู้ดำเนินงานทั้งหมดมีความเห็นว่า น่าจะเป็นหนทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนบ้านไม้สะพาน รวมทั้งสร้างความน่าเชื่อถือให้หน่วยงานภาครัฐที่ดูแลป่าไม้ด้วย

นางอารีย์ แสนสม กล่าวว่า “การดำเนินงานการออกข้อบัญญัติเป็นไปอย่างล่าช้า เพราะต้องร่วมงานกันหลายหน่วยงาน ต้องรอความพร้อมในหลายปัจจัยร่วมกันทั้งเรื่องข้อมูล เวลา สถานที่ งบประมาณ และเจ้าหน้าที่

4. ปัจจัยความสำเร็จของการมีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้งด้าน

ทรัพยากรธรรมชาติ บ้านไม้สะพาน หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง
จังหวัดแม่ฮ่องสอน

4.1 ปัจจัยความสำเร็จการมีส่วนร่วมของชุมชนในการ คิด ตัดสินใจ

4.1.1 ชุมชนมีการตัดสินใจที่จะสร้าง ทุกระดับหมู่บ้านไม้สะพาน เพื่อบังคับใช้ร่วมกันอย่างสันติ

ด้วยความขัดแย้งที่เกิดจากการเสียผลประโยชน์ในการใช้ป่าชุมชนร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในป่าชุมชนไปใช้ประโยชน์ในเชิงธุรกิจ เช่น การนำกล้วยไม้หรือการตัดไม้ไปขาย เป็นต้น อีกทั้งยังมีการบุกรุกพื้นที่ป่าต้นน้ำไปเป็นที่ดินทำกินของตนเอง ทำให้สร้างปัญหาในระดับกว้าง ส่งผลกระทบต่อดำรงชีวิตของชุมชนบ้านไม้สะพาน เนื่องจากมีน้ำกินน้ำใช้ไม่เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภค และยังไม่มีการแบ่งเขตที่ดินทำกินหรือจัดสรรที่ดินอย่างแน่ชัด ทำให้มีการบุกรุกที่ดินเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ อีกทั้งยังมีการเผาป่าโดยที่ไม่มีการทำแนวกันไฟป่าทำให้ไฟป่าลุกลามขึ้น ชาวบ้านไม้สะพาน และกลุ่มอนุรักษ์ไม้สะพาน จึงตัดสินใจประชุมหารือและ

ทำข้อตกลงร่วมกัน โดยมีผู้นำชุมชนเป็นผู้นำชาวบ้านที่จะร่วมด้วยช่วยกันเพื่อที่จะแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนี้ โดยมีการเรียกประชุมชาวบ้านหลายต่อหลายครั้ง จนได้ข้อสรุปว่า จะมีการตั้งกฎเกณฑ์ร่วมกันในลักษณะรูปแบบที่เรียกว่า “ระเบียบหมู่บ้านไม้สะเป่” โดยได้รับการร่วมมือเป็นอย่างดีจากชาวบ้านไม้สะเป่ และได้ร่วมกันตัดสินใจที่จะออกระเบียบหมู่บ้าน เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในประเด็นต่างๆ ที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน อีกทั้งชาวบ้านให้การยอมรับในระเบียบที่ชาวบ้านร่วมกันออกความคิดเห็นนี้ โดยการให้ระบอบประชาธิปไตย คือ การลงคะแนนเสียง เสียงข้างมากถือเป็นการชนะขาด โดยมีผลสรุปออกมาเป็นข้อระเบียบดังนี้

- 1) ห้ามบุกรุกพื้นที่ป่าต้นน้ำ
- 2) การเผาไร่ให้ทำแนวกันไฟรอบๆ พื้นที่ไร่
- 3) ห้ามจำหน่ายไม้แปรรูปให้กับบุคคลภายนอก
- 4) ห้ามนำดอกกล้วยไม้มาจำหน่าย
- 5) ให้ทำแนวกันไฟรอบหมู่บ้านทุกปี

จาก 5 ข้อที่กล่าวมานั้นเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งในหมู่บ้านไม้สะเป่ และชาวบ้านไม้สะเป่ ก็ได้มีข้อตกลงร่วมกันเป็น “ระเบียบหมู่บ้านไม้สะเป่” ที่ยึดถือปฏิบัติร่วมกันสืบมา อีกทั้งยังสร้างบทกำหนดโทษสำหรับลงโทษผู้ฝ่าฝืนกฎ เช่น

- 1) ทำผิดครั้งแรกให้ทางคณะกรรมการว่ากล่าวตักเตือน
- 2) การทำผิดครั้งที่ 2 ให้ทางคณะกรรมการจับปรับ 500 บาท
- 3) การทำผิดครั้งที่ 3 ให้ทางคณะกรรมการหมู่บ้านจับดำเนินคดีตามกฎหมาย
- 4) กรณีตัดต้นไม้ในเขตอนุรักษ์ ให้ปรับ 500 บาท
- 5) กรณีนำไปแปรรูป (ไม้) ไปขายนอกหมู่บ้านให้ดำเนินคดี

ทั้งระเบียบชุมชนและบทกำหนดโทษนี้เป็นความสำเร็จหนึ่งที่เกิดจากการที่ชาวบ้านในชุมชนบ้านไม้สะเป่ ร่วมกันตัดสินใจที่จะแก้ไขปัญหาความขัดแย้งร่วมกัน และเป็นที่ยอมรับกันทั้งหมู่บ้านไม้สะเป่ ถึงแม้ว่าระเบียบหมู่บ้านจะนำมาแก้ปัญหาได้ทั้งหมดหรือไม่ก็ตาม แต่ก็มาจากการมีส่วนร่วมของชุมชนที่ตัดสินใจร่วมกัน

นางกนกพร จรรยาขจรกุล กล่าวว่า “ เพราะปัญหาที่เกิดขึ้นมายาวนาน และเป็นปัญหาที่เรื้อรัง ที่ทำให้คนในหมู่บ้านมีปัญหา และขัดแย้งกันตลอดมา ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการขาดน้ำกินน้ำใช้ เพราะมีการไปบุกรุกพื้นที่ป่าต้นน้ำ เดือนร้อนกันทั้งหมู่บ้าน จะทำอย่างไรก็ไม่ได้ ได้แต่ตัดต้นไม้ไปเท่านั้น หรือการเข้าไปตัดไม้ในเขตป่าไปขายให้กับคนภายนอก ซึ่งถ้าวันนี้เคยขายได้ พรุ่งนี้ก็อยากจะขายอีก เพื่อขจัดปัญหาซ้ำๆ ซากๆ เหล่านี้ จึงตัดสินใจที่ประชุม

หรือกับลูกบ้านว่าจะแก้ไขปัญหาล่าช้าอย่างไร ตกกลางคืน ยกมือเห็นด้วยใครไม่เห็นด้วยให้ชี้แจงมา แต่เรายังยึดหลักประชาธิปไตย อยากรู้ก็ตามแต่ชาวบ้านก็ไม่ได้เห็นแก่ตัวกันทั้งหมด ก็ต้องมาตกลงว่าจะเอาอย่างไร ต้องมีกฎ มีเกณฑ์ มีระเบียบมารองรับ แต่ต้องเป็นระเบียบที่เห็นชอบด้วยกันหมดทุกคน จึงออกเป็นระเบียบที่เห็นอยู่ 5 ข้อ เป็น 5 ข้อที่อยากจะให้ปัญหามันหมดสิ้นไป ถึงแก่ไม่ได้หมดแต่ก็อยากให้มันลดลงบ้างก็ยังดี และถ้ามีกฎระเบียบ ก็ต้องมีบทกำหนดโทษจะได้ศักดิ์สิทธิ์ และทุกคนจะได้เคารพการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมบนข้อตกลงที่เราสร้างไว้ร่วมกัน”

4.1.2 ชุมชนมีการตัดสินใจที่จะยกระดับระเบียบหมู่บ้านไม้สะเป่ ให้สามารถขยายเป็นหนึ่งในข้อกำหนดที่จะครอบคลุมไปทั้งตำบล ซึ่งนำไปสู่การออก “ข้อบัญญัติตำบล” อันเป็นเป้าหมายต่อไปในอนาคต

ถึงแม้ว่าระเบียบหมู่บ้านไม้สะเป่ จะมีเพียง 5 ข้อเท่านั้น แต่ชาวบ้านไม้สะเป่ ก็ไม่ได้จะหยุดเพียงแค่นี้ เพราะการรวมตัวอย่างเข้มแข็งนี้เป็นสิ่งผลักดันที่ทำให้ชาวบ้านมีแนวคิดที่จะให้ระเบียบหมู่บ้านไม้สะเป่ ได้รับการยกระดับให้ถูกกฎหมาย โดยมีชื่อว่า “ข้อบัญญัติตำบล” ซึ่งองค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้มีโครงการจัดทำข้อบัญญัติตำบล โดยการสนับสนุนงบประมาณให้ 14 อบต. นำร่องในจังหวัดแม่ฮ่องสอนผลักดันให้ชุมชนในเขตการปกครองของตัวเองที่มีความเข้มแข็ง ประสานความร่วมมือกันกับหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องร่วมกันที่จะผลักดันให้ออกมาเป็นข้อบัญญัติที่สามารถครอบคลุมและใช้ได้ในระดับตำบล อีกทั้งข้อบัญญัตียังเป็นกฎหมายที่ออกจากหน่วยงานราชการ ย่อมมีความศักดิ์สิทธิ์และน่าเชื่อถือกว่ากฎระเบียบหมู่บ้านที่ชาวบ้านตั้งไว้กันเอง ชาวบ้านไม้สะเป่ เป็นหนึ่งชุมชนที่เข้มแข็งที่เข้าร่วมในโครงการนี้ และได้เสนอระเบียบให้ในที่ประชุมพิจารณา ซึ่งในระหว่างนี้อยู่ในขั้นตอนทบทวนร่าง ไม่ว่าจะผลจะเป็นอย่างไร จะออกเป็นข้อบัญญัติตำบลหรือไม่ ชาวบ้านก็ยังจะต่อสู้เพื่อขับเคลื่อนให้ออกมาเป็นข้อบัญญัติให้ได้ เพราะชาวบ้านมีความเชื่อว่าข้อบัญญัตินี้ จะทำให้คนในหมู่บ้านมีความเคารพในกฎหมายที่ตัวเองเป็นส่วนหนึ่งในการร่างอย่างน้อยกฎหมายนี้ก็มาจากข้อระเบียบที่ชาวบ้านเสนอมา คือมาจากประชาชน ไม่ได้มาจากรัฐคิดให้ เป็นกฎหมายที่ไม่ได้เอาเปรียบประชาชน เป็นกฎหมายที่ยึดหยุ่น เป็นกฎหมายที่เข้าใจประชาชน และเป็นกฎหมายที่สังคมยอมรับคือไม่ได้คาดคั้นโทษจากประชาชน นั่นเป็นสิ่งที่ชาวบ้านแสดงความคิดเห็นไว้จากการสัมภาษณ์

นางกนกพร จรรยาจรกุล กล่าวว่า “วันนี้ความสำเร็จหนึ่งเกิดจากการที่พวกเรามีระเบียบหมู่บ้านใช้กันแล้ว แต่มันจะดีกว่านี้ถ้าสามารถทำให้เป็นข้อบัญญัติตำบลได้ เพราะอย่างน้อยชาวบ้านก็ยอมรับมากกว่า มีความเกรงใจ เกรงกลัวในอำนาจของรัฐ อีกทั้งข้อบัญญัติตำบลมันมาจากระเบียบที่พวกเราเสนอกันเอง แต่ก็ยังต้องให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและนักกฎหมายเห็นชอบด้วย ซึ่งแน่นอนว่าพวกเราก็ต้องยอมรับและเข้าใจ รวมถึงให้เกียรติใน

กฎหมายที่พวกเรามีส่วนร่วมด้วย ไม่ได้มาจากกฎหมายที่รัฐกำหนดขึ้น แล้วให้เราปฏิบัติตาม อย่างน้อยการร่างข้อบัญญัติที่เกิดขึ้นก็มาจากกระเปาะหมู่บ้านหลายๆ หมู่บ้านรวมกัน เอาข้อที่เด่นๆ มารวมๆ กันแล้วให้นักกฎหมาย และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นลงความเห็น ว่าเห็นชอบหรือไม่ อีกที ซึ่งพวกเราสะดวกใจที่จะยอมรับข้อกฎหมายนี้มากกว่า และเชื่อว่าประชาชนก็ไม่อยากจะทำผิดในข้อกฎหมายที่ตัวเองเป็นคนออก ถึงแม้ว่าวันหนึ่งข้อบัญญัติตำบลจะออกมาแล้ว แต่ไม่รู้ว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาได้มากน้อยเพียงใดก็ไม่ผิดหวัง เพราะอย่างน้อยวันนี้พวกเราได้ทำหน้าที่ของการเป็นประชาชนที่ดี เป็นชุมชนที่เข้มแข็ง ที่ร่วมกันต่อสู้เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ไม่ได้หนีปัญหา หรือปล่อยให้มันเรื้อรังแบบนี้ ไม่ว่าข้อบัญญัติจะเป็นทางออกหรือไม่ หรือไม่สามารถยุติข้อขัดแย้งได้หมดสิ้น แต่ก็ช่วยในการบริหารจัดการป่าได้ดีขึ้น ซึ่งชุมชนได้ตัดสินใจที่จะเดินหน้าเพื่อที่ขับเคลื่อนให้เกิดเป็นข้อบัญญัติต่อไป”

4.2 ปัจจัยความสำเร็จการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานและการได้รับผลประโยชน์

4.2.1 ชุมชนให้ความสำคัญและใส่ใจในปัญหาในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ

นายพิเชษฐ์ เหล่าทอง กล่าวว่า “ความสำคัญ คือ “ชุมชน” ถ้าชุมชนไม่เอาไม่ฟัง ไม่ร่วมมือ มันก็ไม่สามารถขับเคลื่อนได้ เพราะเรื่องที่เกิดขึ้นมันมาจากตัวชุมชนเอง ตัวเจ้าของพื้นที่ต้องร่วมให้ข้อมูล ถ้าเจ้าของพื้นที่ไม่ร่วมมือ ข้อมูลก็ใช้ไม่ได้หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ร่วมด้วย เราก็ไม่สามารถดำเนินการเพียงลำพังได้”

4.2.2 ชุมชนเปิดโอกาสที่จะรับความรู้และข้อมูลข่าวสาร

ชุมชนเปิดโอกาสที่จะรับความรู้และข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งและการบริหารจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และตัดสินใจแก้ปัญหาาร่วมกันอย่างเห็นพ้องต้องกัน ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีนโยบายส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง เช่น การจัดเวทีประชุมสัมมนาทางวิชาการ เพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินการ “การออกข้อบัญญัติตำบลเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” ทั้งในระดับตำบล และระดับหมู่บ้าน และการจัดอบรมเพื่อการพัฒนาทรัพยากร กระบวนการเพื่อการปฏิรูปทรัพยากรผ่านการพัฒนาข้อบัญญัติท้องถิ่น เป็นต้น

นายพิเชษฐ์ เหล่าทอง กล่าวว่า “องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นตัวเสริมเรื่องของความรู้ และกระบวนการด้านบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ถ้าไม่ได้้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมกับสมาคมฟื้นฟูและพัฒนาลุ่มน้ำสาละวินจังหวัดแม่ฮ่องสอน ภาคีเครือข่ายต่างๆ

ในการจัดอบรมให้ความรู้ต่างๆ ชาวบ้านก็ไม่เข้าใจ ไม่รับรู้ ไม่มีส่วนร่วม และไม่ยอมรับร่วมด้วย พอชาวบ้านรู้ที่มา รู้ว่าพวกเขาจะต้องทำอะไร พวกเขาจะได้อะไร จากการศึกษาที่แก้ไขปัญหาลักษณะนี้ พวกเขาจะตระหนักและเห็นคุณค่า และเห็นถึงประโยชน์ที่พวกเขาจะได้รับ”

4.2.3 ผู้นำชุมชนที่ดี

ผู้นำชุมชนมีวิสัยทัศน์ และเสียสละเวลาในการดำเนินงาน อีกทั้งผู้นำชุมชนยังมีความเข้มแข็งสามารถเชิญชวนให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติได้เป็นอย่างดี ผู้นำชุมชนและกลุ่มอนุรักษ์บ้านไม้สะเป่ ถือได้ว่าเป็นบุคคลที่มีความสำคัญที่สุดต่อกระบวนการขับเคลื่อนในการมีส่วนร่วม ในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ เพราะเป็นแกนหลักขับเคลื่อนกระบวนการตั้งแต่ต้นจนจบ อันนำไปสู่กระบวนการขอออกข้อบัญญัติตำบล ผู้นำจะต้องมีความกล้าที่จะเปลี่ยนแปลง มีความอดทนในการทำงานร่วมกับชุมชน ผู้นำชุมชนทำหน้าที่สร้างกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน เพื่อปลุกกระตุ้นให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง มีความร่วมมือร่วมใจกัน ในการระดมความคิดและการแสดงความคิดเห็น รวมออกกฎระเบียบ รวมถึงเคารพในกฎ กติกา ที่วางไว้ร่วมกัน และให้การรับรองร่างข้อบัญญัติ ร่วมลงชื่อเสนอร่างข้อบัญญัติเพื่อผลักดันไปสู่การขอออกข้อบัญญัติตำบล เพื่อข้อบัญญัติที่เกิดขึ้นจะเป็นข้อบัญญัติร่วม ที่มีพลังและเป็นร่างกฎหมายที่มาจากประชาชนอย่างแท้จริง ผู้นำชุมชนจึงมีส่วนสำคัญในการถ่ายทอดองค์ความรู้ สร้างความเข้าใจเชิญชวน ผลักดัน เชื่อมประสานกับประชาชนในพื้นที่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้นำชุมชนทั้งในระดับท้องถิ่นและท้องที่ อันมีเป้าหมายเดียวกัน และได้รับการยอมรับจากประชาชน จัดข้อขัดแย้งในชุมชน จนทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จ

นายณัฐวัฒน์ จิรสติตสิน กล่าวว่า “ปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือการมีภาวะผู้นำของผู้นำชุมชน ที่เป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนพลังชุมชนให้ไปยังเป้าหมายที่ตั้งไว้ และร่วมแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้านไม้สะเป่ รวมถึงการปลุกกระตุ้นชาวบ้านให้ร่วมแรง ร่วมใจกัน ทำกิจกรรมฟื้นฟูป้องกันและแก้ไขปัญหาทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

อีกทั้งนายพิภพ สืบเจ๊ก ยังให้การสนับสนุนความคิดเห็นด้านปัจจัยภาวะผู้นำกล่าวว่า “ความสำเร็จที่เกิดขึ้นส่วนหนึ่งนั้นมาจากการที่แกนนำมีแนวคิดที่จะพัฒนาและหาทางออกของปัญหาความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ จึงเป็นที่มาของการเริ่มต้น การวางกฎ กติกา ระเบียบหมู่บ้านในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ จนในที่สุดชาวบ้านมีมติร่วมกันที่จะผลักดันให้เกิดเป็นข้อบัญญัติ ซึ่งเป็นเป้าหมายเดียวกันที่ชาวบ้านไม้สะเป่ ตั้งไว้”

นายพิเชษฐ์ เหล่าทอง กล่าวว่า “ การขับเคลื่อนรวมพลังมวลชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ถ้าไม่เป็นผู้นำ ชาวบ้านก็จะไม่รู้จะไปในทิศทางไหนการมีผู้นำที่ดีเป็นสิ่งสำคัญในการขับเคลื่อนพลังมวลชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

4.2.4. ชุมชนที่เข้มแข็ง

ชาวบ้านในพื้นที่ที่มีความคุ้นเคย สามัคคี เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมีความเห็นพ้องต้องกันที่จะช่วยกันบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งพยายามที่จะหาทางออกและร่วมกันแก้ปัญหา

นางกรรณิกา สุนทร กล่าวว่า “ปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญคือ การสร้างความเข้าใจกับชุมชน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ความเข้มแข็งของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติของตนเอง”

นายพิภก สืบแจ็ก กล่าวว่า “ปัจจัยความสำเร็จ คือมีความสามัคคีกันภายในชุมชนและมีการยอมรับ กติการ่วมกัน”

นายไพโรจน์ พนาไพรสกุล กล่าวว่า “ปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญ คือการสร้าง ความเข้าใจร่วมกันการเข้าใจธรรมชาติ การมีส่วนร่วมเพื่อให้เราอยู่กันได้อย่างสันติ”

นายชัยวัฒน์ สืบพงศ์เอื้อ กล่าวว่า “การรวมพลังของชาวบ้านเป็นปัจจัยสำคัญในการเคลื่อนไหวให้ได้มาซึ่งข้อบัญญัติ”

นางกนกพร จรรยาจรกุล กล่าวว่า “ปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญส่วนหนึ่งนั้นมาจากการดำเนินงานของชุมชนที่เข้มแข็ง”

นายโย คีรีเรืองวิทย์ กล่าวว่า “ การที่พวกเรารวมตัวกันช่วยกันแก้ปัญหา เพราะอยากให้ปัญหาหมดไป เราอยากอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ไม่อยากให้ทะเลาะกัน เราทุกคนรู้ว่าปากท้องของพวกเรานั้นสำคัญ พวกเราจึงดิ้นรน จนบางครั้งทำในสิ่งที่ผิด แต่พอมารู้ว่าจะต้องมาเจอปัญหา เช่น น้ำไม่มีใช้ ตอนนั้นคือเดือนร้อนกันทั้งหมู่บ้าน เพราะว่ามีคนไปตัดไม้ตรงป่าต้นน้ำ ก็เลยต้องช่วยกันหาทางออกด้วยการช่วยกันคิดระเบียบหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านก็เป็นคนนำด้วย ก็คือใจที่ทุกคนเห็นด้วยกันหลายๆ เสียง ก็กลายเป็นระเบียบหมู่บ้าน 5 ข้อ ซึ่งพวกเราก็ดีใจมาก จากวันนั้นถึงวันนี้เรายังตั้งใจว่าระเบียบหมู่บ้านเรา จะได้ยกระดับไปเป็นข้อบัญญัติตำบล ตามที่ผู้ใหญ่บ้านบอกมา อยากให้ใช้ได้กับหมู่บ้านอื่นด้วย เพราะบางครั้งคนในหมู่บ้านอื่นก็เข้ามายุ่งกับป่าในหมู่บ้านไม้สะเป่ ซึ่งเขาไม่ได้รับโทษของหมู่บ้านด้วย เราเอาผิดเขาไม่ได้

4.2.5 การสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐและเอกชน

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน สมาคมฟื้นฟูและพัฒนาลุ่มแม่น้ำสาละวิน มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (ภาคเหนือ) สถาบันพัฒนาท้องถิ่น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (ภาคเหนือ) หน่วยงานเกี่ยวข้องต่างๆ ที่กล่าวมานั้น มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ โดยมีเป้าหมายคือการขอออกข้อบัญญัติตำบล เพื่อการบริหารจัดการดิน น้ำ ป่า อย่างยั่งยืน หน่วยงานเหล่านี้มีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนให้เกิดข้อบัญญัติ กระตุ้นให้ชุมชนมีบทบาท มีส่วนร่วมในการดำเนินการ สร้างความรู้ ความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมของประชาชน สนับสนุนงบประมาณ ประสานการดำเนินงาน ให้คำแนะนำชี้แนะวิธีการ กระบวนการ ดังนั้น ความร่วมมือของหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องมีการแบ่งภาระหน้าที่ที่ชัดเจนมีการแต่งตั้งคณะทำงาน มีแผนการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ ร่วมกันแก้ไขปัญหา จึงเป็นกลไกสำคัญประการหนึ่งในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ และขับเคลื่อนการบริหารจัดการ ดิน น้ำ ป่า การที่มีหน่วยงานของรัฐและเอกชนมาร่วมมือกัน ดำเนินการถือเป็นความสำเร็จอีกขั้นหนึ่ง เป็นเสมือนเครื่องมือหนึ่งจะทำให้ชุมชนเดินหน้าที่จะแก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่อไป

นายอัศวิน เวชชชานนท์ กล่าวว่า “ความสำเร็จที่เกิดขึ้นนั้น ไม่ได้มาจากผู้นำองค์กรเพียงอย่างเดียว มาจากเจ้าหน้าที่ในทุกภาคส่วนที่ร่วมมือร่วมใจกันประสานงานจนสำเร็จลุล่วง”

นายเทอดเกียรติ สุทธิสุข กล่าวว่า “ปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญในการเคลื่อนไหวของชุมชน ในการขอออกข้อบัญญัติตำบล มีอยู่ 2 ปัจจัยหลัก คือปัจจัยภายใน คือ ชุมชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ท้องที่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ที่ได้รับผลกระทบ ร่วมมือกันเห็นเป้าหมายและทิศทางร่วมกัน และปัจจัยภายนอก คือ องค์กร ตัวแทนภาครัฐ เจ้าของอำนาจต่างๆ ตามกฎหมาย เช่น ป่าไม้ ปกครอง ตำรวจ ยอมรับและเข้าใจการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน โดยภาคประชาชน และยอมกระจายอำนาจการจัดการมายังองค์กรชุมชนท้องถิ่น”

นายปรัชชัย สรานนท์ วัฒนกุล กล่าวว่า “คนในชุมชน หน่วยงานราชการ ร่วมมือกันจนเกิดความสำเร็จ”

5. แนวทางแก้ไข

จากปัญหาที่เกิดขึ้นทำให้มีการรวมตัวกันขึ้น เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา การถือครองที่ดินของหมู่บ้านไม้สะเป่ ร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นชุมชน องค์กรบริหารส่วนจังหวัด

แม่ฮ่องสอน องค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู ภาคีเครือข่ายต่างๆ เพื่อให้ชุมชนบ้านไม้สะเป่สามารถจัดการ ดิน น้ำ ป่า ได้โดยชุมชนเอง โดยอ้างถึงสิทธิชุมชน ที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญปี 2540 และ 2550 ตามมาตรา 290 ที่รับรองสิทธิชุมชนสิทธิบุคคลพร้อมทั้งให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความหลากหลายทางชีวภาพ ตลอดจนการอนุรักษ์ภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ถึงแม้ว่าจะมีกฎหมายอื่นๆ ที่ขัดแย้งกันก็ตาม เช่น พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. 2484 พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 และพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504

องค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน องค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู ภาคีเครือข่ายได้ร่วมกันลงนามในบันทึกข้อตกลงร่วมมือเพื่อผลักดันการขออนุญาตขุดบ่อน้ำ โดยมีความเชื่อมั่นว่า ข้อบัญญัติตำบลน่าจะเป็นทางออกที่ดีในการยกระดับ กฎระเบียบหมู่บ้านให้ถูกกฎหมาย และจะสามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้านทรัพยากรของชุมชนบ้านไม้สะเป่ ปัญหาที่เรื้อรังมายาวนานเหล่านี้ก็คงหมดไป โดยสามารถปกป้องให้ประชาชนสามารถทำมาหากิน อยู่อาศัยได้โดยไม่ถูกจับกุม และไม่เป็นผู้นุกรุกพื้นที่ของรัฐ และรัฐก็จะได้มั่นใจได้บ้างว่าจะไม่มีการบุกรุกป่าเพิ่ม เพราะเราได้ทำข้อตกลงร่วมกัน ซึ่งแต่ละฝ่ายก็ต้องอยู่ในข้อตกลงที่ร่วมกัน และให้ชุมชนเป็นผู้ดูแลผืนป่า เพราะอยู่ใกล้ชิดจะเป็นการประหยัดงบประมาณของส่วนราชการอีกส่วนหนึ่ง เพราะถ้าหากชุมชนใดไม่อยู่ในกฎกติการ่วมกันนี้ ก็จะถูกลงโทษตามกฎหมาย เราจะใช้มาตรการทางสังคมลงโทษกันเอง

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ :กรณีศึกษาบ้านไม้สะเป หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาดังนี้

ปัญหาการถือครองที่ดินในหมู่บ้านไม้สะเป รวมทั้งสาเหตุที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวของชุมชนในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ อะไรคือปัจจัยความสำเร็จ และปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ปัญหาการถือครองที่ดินในหมู่บ้านไม้สะเปและสาเหตุที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวของชุมชนในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ บ้านไม้สะเป หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.1 ปัญหาการถือครองที่ดินในหมู่บ้านไม้สะเป

ปัญหาการถือครองที่ดินในหมู่บ้านไม้สะเปมีปัจจัยหลายด้านด้วยกัน เริ่มตั้งแต่รัฐบาลได้ประกาศกำหนดนโยบายป่าไม้แห่งชาติ กำหนดกฎระเบียบในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การแบ่งเขตพื้นที่ป่าในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งพื้นที่บ้านไม้สะเปไปทับซ้อนกับเขตป่าที่ทางรัฐบาลได้ประกาศเป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติ และเขตอุทยานแห่งชาติ เขตป่าที่มีพื้นที่ทับซ้อนกับบ้านไม้สะเปได้แก่เขตป่าแม่ปายฝั่งขวา ซึ่งประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติ ในปี พ.ศ. 2534 และเขตอุทยานแห่งชาติถ้ำปลา-น้ำตกผาเสื่อ ประกาศใน ปี พ.ศ. 2552 การประกาศการแบ่งเขตป่านี้ส่งผลกระทบต่อที่ดินทำกินที่อยู่อาศัยและการใช้สอยทรัพยากรป่าไม้ที่อยู่ในพื้นที่ของชุมชนบ้านไม้สะเปทำให้เกิดข้อพิพาทระหว่างการถือครองที่ดินของชุมชนซึ่งอยู่อาศัยในเขตพื้นที่นี้ ก่อนที่จะมีการประกาศเป็นเขตป่าสงวน และเขตอุทยานการถูกจำกัดพื้นที่ทำกิน ไม่ให้มีการขยายออกไป รวมทั้งจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นทำให้มีความต้องการที่ดินทำกินเพิ่มจึงมีการบุกรุกพื้นที่ป่าเพิ่มมากขึ้นจากปัญหานี้ชุมชนบ้านไม้สะเป จึงรวมตัวกันและนำไปสู่การแก้ไขปัญหา ร่วมกันในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติระหว่างภาครัฐและคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ป่า ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญราชอาณาจักรไทยปี 2550 ส่วนที่ 10

แนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนมาตรา 87 (4) ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมือง และจัดให้มีกฎหมายจัดตั้งกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมือง เพื่อช่วยเหลือการดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชน รวมทั้งสนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกัน ในลักษณะเครือข่ายทุกรูปแบบให้สามารถแสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่โดยผู้นำชุมชนเป็นผู้ริเริ่มให้มีการจัดประชุมเวทีชาวบ้าน เพื่อให้ชาวบ้านในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมในการเสนอปัญหาและร่วมมือกันหาหนทางแก้ไขปัญหาที่ประสบอยู่ เพื่อที่จะได้บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้มีความสอดคล้องกับนโยบายของรัฐ และคนในชุมชนจะได้มีส่วนร่วมในการดูแลรักษา ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ของตนด้วย การดำเนินการดังกล่าวมีความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญในส่วนที่ 12 สิทธิชุมชน มาตรา 66 สิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่นหรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนอีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดของสากล สติคติวิทยานันท์ (2532) ที่กล่าวไว้โดยสรุปได้ดังนี้ ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนานั้นเกิดจากแนวคิดสามประการ คือ 1) คนในชุมชนสนใจและห่วงกังวลร่วมกัน 2) เกิดจากความเดือดร้อนและไม่พึงพอใจร่วมกัน ผลักดันให้มุ่งไปสู่การรวมกลุ่ม 3) มีการตกลงร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่ต้องการ และการตัดสินใจนี้จะต้องมีความรุนแรงมากพอที่จะทำให้คนในชุมชนมาร่วมกิจกรรมด้วย รวมทั้งแนวคิดเจษฎา โชติกิจวิภวathy (2539 : 225-227) ได้อธิบายถึงสิทธิชุมชนว่า เป็นสิทธิที่ชุมชนสามารถจัดการดูแลควบคุมทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ และมีสิทธิในการคัดค้านนโยบายหรือการกระทำของรัฐที่ไม่ถูกต้อง อันจะนำมาซึ่งความเดือดร้อนต่อชุมชน สิทธิชุมชนจึงเป็นรากฐานของระบอบประชาธิปไตย ที่ให้สิทธิอำนาจกับกลุ่มคนส่วนมาก และแนวคิดชลธิรา สัตยวิวัฒนา (2547 : 31-39) ได้กล่าวถึงสิทธิชุมชนว่าเป็นกระบวนการที่คนในท้องถิ่นในเรื่องสิทธิชุมชนต่างๆ ในโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีระบบความคิดว่าชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ เมื่อมีการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ มีการรุกรานภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนมากยิ่งขึ้น ทำให้มีการเคลื่อนไหวของสิทธิชุมชนขึ้น โดยชุมชนได้พัฒนาภูมิปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่น ให้เข้ากับสภาพสังคมยุคใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย อิทธิพลจากปัจจัยภายนอกส่งผลให้สิทธิชุมชนมีความเข้มแข็งขึ้น

ประเทศไทยมีบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ที่วางหลักการสำคัญในการคุ้มครองสิทธิชุมชนโดยอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อในศักดิ์ศรีของมนุษย์ และศักยภาพของชุมชน ซึ่ง

แนวคิดในเรื่องสิทธิชุมชนของแต่ละชุมชนเป็นสิ่งที่ต้องสืบค้นจากชุมชนนั่นเอง โดยอาจวิเคราะห์จากระบบความเชื่อขนบธรรมเนียม ประเพณี รวมไปถึงวิถีชีวิตประจำวันของคนในชุมชน

เสน่ห์ จามริก (2544 : 13-14) ได้อธิบายถึงวิวัฒนาการของสิทธิชุมชนว่า สิทธิชุมชนเกิดมาจากความคับข้องใจ ต่อแนวทางการพัฒนาของโลกซึ่งส่งผลกระทบต่อประเทศต่างๆ ในโลก ประเทศไทยได้รับผลกระทบต่อการพัฒนาดังกล่าวด้วย ส่งผลให้การทำงาน แข่งชิงทรัพยากรของชุมชน เกิดความทุกข์ยากของชาวบ้านที่ตกเป็นเหยื่อของการพัฒนาและการล่มสลายของชุมชน อันเกิดจากแนวปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม ที่เป็นอุดมการณ์เสรีนิยมตะวันตก กระแสโลกาภิวัตน์เชิงอำนาจ เศรษฐกิจ นโยบาย/โครงการพัฒนาเชิงอำนาจนิยม ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวก่อตัวของขบวนการสิทธิชุมชนที่นำเสนอ “ยุทธศาสตร์ชุมชนท้องถิ่นพัฒนา” ขึ้นมาขยับแย้งแนวพัฒนาของยุคโลกาภิวัตน์ โดยการเรียกร้องสิทธิชุมชนจะถือหลัก “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” อันเป็นเสมือนเศรษฐศาสตร์ที่ทวนกระแสที่เน้นการพึ่งตนเอง การกินอยู่แต่พอดี ซึ่งแตกต่างจากยุทธศาสตร์โลกาภิวัตน์พัฒนาที่ยึดถือปรัชญาเศรษฐกิจนิยม

การเคลื่อนไหวของชุมชนดังกล่าว ได้มีการศึกษากันเด่นชัดขึ้นในปัจจุบันและอาจพูดได้ว่าคำว่า “สิทธิชุมชน” เกิดขึ้นจากการบัญญัติของศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก และนักวิชาการบางท่านที่ร่วมกันบัญญัติคำๆ นี้ เพื่อต้องการให้เห็นจิตวิญญาณและความมีภูมิปัญญาของชุมชน ที่ถูกกลืนมาเป็นเวลานานในสังคมไทย และต้องการรื้อฟื้นสิ่งเหล่านี้ขึ้นการพัฒนาสิทธิชุมชนในระยะแรกๆ จะเป็นเรื่อง “สิทธิชุมชนท้องถิ่น” ในความหมายของสิทธิตาม “ขนบธรรมเนียม” จาริตประเพณีวัฒนธรรม สอดคล้องกับแนวคิดชูศักดิ์ วิทยาภัก (2531) ได้ศึกษาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในบริเวณลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบนกรณีศึกษาอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่าประชาชนส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 93.3 มีความคิดเห็นสนับสนุนกับแนวทางการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในลักษณะของป่าชุมชนหรือป่าสงวน ทั้งนี้เพราะว่าประชากรต้องการมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์และรักษาป่าไม้ซึ่งมีอยู่ใกล้ชุมชนของตนเองมากกว่าที่จะเห็นคนที่อื่นมาลักลอบตัดหรือสัมปทานทำไม้ โดยที่ประชาชนเองได้แต่เฝ้าดูเฉยๆ เพราะไม่มีสิทธิและอำนาจหน้าที่

1.2 สาเหตุที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวของชุมชนในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ

จากการศึกษาพบว่าสาเหตุเริ่มแรกของการที่ชุมชนมีการเคลื่อนไหวในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ มาจากปัญหาการถือครองที่ดิน ย้อนไปเมื่อปี พ.ศ. 2525 เป็นจุดเริ่มต้นของการถกเถียงกันใหม่ของหมู่บ้านไม้สะเป่เนื่องจากนายสอ ไพรนิมิตกุล ผู้ใหญ่บ้านคนแรกของหมู่บ้านไม้สะเป่ นายเท ศิริสกุลสิงห์ และนายโช ศิริทรัพย์ทวี ได้เข้ามาบุกเบิกพื้นที่อยู่อาศัย

และที่ทำกิน โดยชักชวนญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านใกล้เคียงเข้ามาอยู่ในพื้นที่บ้านไม้สะเป่ในปัจจุบันเป็นจำนวนมากซึ่งเมื่อก่อนเป็นห่อมบ้านขึ้นกับบ้านในสอย หมู่ที่ 4 ตำบลปางหมู ซึ่งเป็นหมู่บ้านใกล้เคียงกัน ด้วยความหนาแน่นของประชากรหมู่บ้านในสอย ทางราชการจึงอนุญาตและตั้งให้เป็นหมู่บ้านไม้สะเป่ ทางราชการจึงอนุญาตและตั้งให้เป็นหมู่บ้านไม้สะเป่ หมู่ที่ 9 (ประกาศจังหวัดแม่ฮ่องสอน เรื่อง ตั้งและเปลี่ยนแปลงเขตหมู่บ้าน ลงวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2525) ตั้งแต่นั้นมา จากเหตุการณ์นี้ปรากฏให้เห็นชัดว่า ชาวบ้านได้เข้ามาอยู่อาศัย และทำกิน ในเขตพื้นที่แห่งนี้ก่อนที่กรมป่าไม้ จะประกาศเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช จะประกาศเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ซึ่งปัจจุบันเขตพื้นที่ทับซ้อนหมู่บ้านไม้สะเป่ ได้แก่ ป่าสงวนแม่ปายฝั่งขวา (กฎกระทรวง ปี พ.ศ. 2534) และอุทยานแห่งชาติถ้ำปลา – น้ำตกผาเสื่อ (พระราชกฤษฎีกา ปี พ.ศ. 2552) นั้นหมายความว่า ชาวบ้านได้เข้ามาอยู่ในเขตป่าสงวนแม่ปายฝั่งขวาก่อน 9 ปี และอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติถ้ำปลา – น้ำตกผาเสื่อก่อน 27 ปี แต่กรมป่าไม้ และกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืชไม่ได้เข้ามาสำรวจพื้นที่อย่างจริงจัง และไม่ได้กันพื้นที่ไว้ให้ชาวบ้าน ก่อนที่จะประกาศเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ และเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติ ด้วยเหตุนี้ ชาวบ้านไม้สะเป่ จึงกลายเป็นผู้บุกรุกป่า และเป็นผู้กระทำผิดตามกฎหมายโดยปริยาย เพราะไม่มีเอกสารสิทธิ์ เมื่อเจ้าหน้าที่จากกรมป่าไม้ หรือกรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช เข้ามาปฏิบัติหน้าที่อย่างจริงจัง ทำให้เกิดข้อพิพาทกับประชาชนที่อาศัยและใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่า รวมถึงการเพิ่มจำนวนของประชากร เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ต้องมีการขยายพื้นที่ทำกิน เพื่อให้เพียงพอต่อการดำรงชีวิต ทำให้เกิดการแย่งชิงพื้นที่ภายในชุมชนเอง และการบุกรุกพื้นที่ป่า เพื่อการดำรงชีพ การถูกควบคุมและจำกัดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่า โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐและชุมชน มีมุมมองการจัดการทรัพยากรที่แตกต่างกัน มีความเข้าใจไม่ตรงกัน ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างชุมชนและเจ้าหน้าที่ของรัฐ แต่โดยพื้นฐานแล้วทั้งสองฝ่ายต่างก็ต้องการที่จะอนุรักษ์พื้นที่ป่าเหมือนกัน อาชีพหลักของชุมชนบ้านไม้สะเป่ที่สร้างรายได้ และสืบทอดต่อกันมาคือการทำการเกษตร เป็นลักษณะพื้นที่ไร้หมุนเวียนซึ่งเป็นวิถีชีวิตการทำเกษตรของปกากะญอ โดยภาครัฐไม่ยอมรับแนวคิดเกี่ยวกับการเกษตรลักษณะนี้ และมองว่าเป็นการทำลายพื้นที่ป่า และต้องจำกัดพื้นที่ในการทำการเพาะปลูก ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทำให้ชุมชนบ้านไม้สะเป่เกิดความไม่มั่นคง การไม่มีเอกสารสิทธิ์ ไม่มีสิทธิในการอยู่อาศัยและทำกินในพื้นที่ของตน ทำให้เกิดความตระหนักถึงสิทธิชุมชน ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระตุ้นให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการจัดการและอนุรักษ์พื้นที่ป่าร่วมกันซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของเจษฎา โชคกิจภิวาทย (2539: 225-227) ที่กล่าวไว้ว่า เป็นสิทธิที่ชุมชนสามารถจัดการดูแลควบคุมทรัพยากรธรรมชาติ ที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ และมีสิทธิในการคัดค้านนโยบายหรือการกระทำของรัฐที่ไม่ถูกต้อง อันจะนำมาซึ่ง

ความเดือดร้อนต่อชุมชน สิทธิชุมชนจึงเป็นรากฐานของระบอบประชาธิปไตย ที่ให้สิทธิอำนาจกับกลุ่มคนส่วนมาก จนกระทั่งองค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้ทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการไปประชาคมและมีความเห็นว่า ควรทำอะไรเพื่อแก้ไขปัญหามาของประชาชนในพื้นที่ จึงได้ปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างชุมชนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคีเครือข่าย หาวิธีการเพื่อบริหารจัดการความขัดแย้งไม่ให้เกิดกับชาวบ้าน และให้ชุมชนอยู่กับป่าได้อย่างสมดุลจัดทำโครงการข้อบัญญัติตำบลเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมองว่าข้อบัญญัติตำบลน่าจะแก้ปัญหามาความขัดแย้งนี้ได้และหมู่บ้านไม้สะเป่ ก็เป็นหมู่บ้านที่อยู่ในตำบลปางหมู ซึ่งอยู่ใน 14 ตำบลนำร่อง ที่จะถูกผลักดันให้ออกข้อบัญญัติตำบล เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

องค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ร่วมกับเครือข่ายการจัดการดิน น้ำ ป่า และคน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู สมาคมฟื้นฟูและพัฒนาลุ่มน้ำสาละวินจังหวัดแม่ฮ่องสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน สถาบันพัฒนาท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ทา สถาบันองค์กรชุมชน (ภาคเหนือ) วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน และชุมชนบ้านไม้สะเป่ร่วมกันผลักดันให้เกิดข้อบัญญัติขององค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู ว่าด้วยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยปี 2550 ส่วนที่ 10 แนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน มาตรา 87 สรุปได้ว่ารัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการจัดทำบริหารสาธารณะ และมีอำนาจในการตัดสินใจร่วมกับรัฐ ประชาชนสามารถตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ และรัฐต้องส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็ง โดยการสนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทุกรูปแบบให้สามารถแสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่

ด้วยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน (โดยมีข้อตกลง) ร่วมกันถือเป็นการงานรับว่าทุกคน ตั้งแต่องค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน องค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู สมาคมฟื้นฟูและพัฒนาลุ่มน้ำสาละวินจังหวัดแม่ฮ่องสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน สถาบันพัฒนาท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ทา สถาบันองค์กรชุมชน (ภาคเหนือ) วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน และชุมชนบ้านไม้สะเป่ล้วนแต่เห็นด้วยกับการที่ชุมชนบ้านไม้สะเป่มีการเคลื่อนไหวในการมีส่วนร่วมจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งจะเป็นการแก้ไขปัญหามาความเดือดร้อนของประชาชน เพื่อที่จะให้ชุมชนบ้านไม้สะเป่สามารถอยู่ในเขตป่าอย่างสมดุล “คนดูแลป่า ป่าดูแลคน” ภายใต้นโยบายการจัดทำข้อบัญญัติตำบลปางหมู ว่า

ด้วยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ ปี 2550 ส่วนที่ 12 สิทธิชุมชน มาตรา 67 สิทธิอนุรักษ์ บำรุงรักษา และได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมทั้งรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตนย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม และพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 มาตรา 17 ภายใต้บังคับมาตรา 16 ในองค์การบริหารส่วนจังหวัดมีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะ เพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง ข้อที่ 8 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่นซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญราชอาณาจักรไทยปี 2550 ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง

2. กระบวนการทางสังคมในการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ บ้านไม้สะเป่ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน

2.1 การมีส่วนร่วมด้าน คิด ตัดสินใจในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ บ้านไม้สะเป่

บ้านไม้สะเป่ก่อตั้งเป็นหมู่บ้านเมื่อ 19 มกราคม 2525 การจัดการทรัพยากรธรรมชาตินั้น ชาวบ้านมีความรู้จากการอนุรักษ์ป่าจากอดีต โดยการพึ่งพาอาศัยกัน และจากขนบธรรมเนียมประเพณี ภูมิปัญญาชาวบ้านในการดูแลรักษาป่าต้นน้ำ การจัดการป่าชุมชนแบบดั้งเดิม หรือการอนุรักษ์พันธุ์ปลา พันธุ์สัตว์ป่า ถือเป็นความรู้ดั้งเดิมที่มีการจัดการตามวัฒนธรรมประเพณีความเชื่อ ซึ่งชาวจังหวัดแม่ฮ่องสอนส่วนใหญ่ โดยเฉพาะชาวกระเหรี่ยง ซึ่งอาศัยอยู่ในพื้นที่ป่า จะมีความเชื่อทางวัฒนธรรมค่อนข้างมาก และผู้นำชุมชนหรือปราชญ์ชาวบ้านจะมีวิธีการอนุรักษ์ป่า โดยการใช้กุศโลบายในการดูแลรักษาป่า และให้คนในชุมชนถือปฏิบัติตาม และเพื่อเป็นการสร้างความสามัคคี ความร่วมมือกันเพื่อที่จะให้ชุมชนอยู่ร่วมกันกับป่าอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับแนวคิดนิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527 : 32) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ ความศรัทธาที่มีต่อความเชื่อบุคคลสำคัญ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ เช่น การลงแขก การบำเพ็ญประโยชน์ การสร้างโบสถ์วิหาร เป็นต้นความเกรงใจที่มีต่อบุคคลที่เคารพนับถือหรือมีเกียรติยศ ตำแหน่ง ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมด้วยทั้งๆ ที่ยังไม่

ความศรัทธาหรือความเต็มเปี่ยมที่จะกระทำ และอำนาจบังคับที่เกิดจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า ทำให้ประชาชนถูกบังคับให้มีส่วนร่วมในการกระทำต่างๆ หลังจากประกาศเขตป่าของรัฐ(ป่าไม้) บ้านไม้สะเป่ จึงกลายเป็นพื้นที่ ที่ทับซ้อนในเขตป่าสงวนและเขตอุทยานแห่งชาติ ทำให้เกิดผลกระทบต่อดีชีวิติของชุมชน เนื่องจากชาวบ้านใช้ที่ดินในการทำมาหากินปลูกพืช ทำไร่ แต่พอมีกฎหมายมาบังคับ ทำให้เกิดความไม่มั่นคงในพื้นที่ทำกิน และที่อยู่อาศัยทำให้เกิดแกนนำชุมชนหนึ่งขึ้นคือกลุ่มอนุรักษ์ป่าบ้านไม้สะเป่ มีหน้าที่ร่วมอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ไม้สะเป่ให้มีความยั่งยืน รักษาวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งสร้างความเข้าใจกับหน่วยงานองค์กรภายนอก ว่าคนกับป่าสามารถพึ่งพาและอยู่อาศัยร่วมกันได้อย่างยั่งยืน “คนดูแลป่า ป่าดูแลคน” มีจำนวน 10 คน คอยดูแลรักษากฎระเบียบในชุมชนบ้านไม้สะเป่เมื่อเวลาเนิ่นนานไป กฎระเบียบดังกล่าวกลับใช้ไม่ได้ผลเนื่องจากการเพิ่มจำนวนประชากรมากขึ้นทำให้ต้องการพื้นที่ทำมาหากินเพิ่มขึ้นตามตัว ทำให้มีการบุกรุกที่เพิ่ม รวมทั้งความต้องการทรัพยากรจากบุคคลภายนอก หน่วยงานรัฐผู้รักษาป่าไม้ก็ไม่ได้ยอมรับ ทำให้กลุ่มดังกล่าวและชาวบ้านร่วมกันคิดหาทางออกร่วมกัน สรุปได้ว่าต้องหาหน่วยงานอื่นมาร่วมแก้ไขปัญหา เพราะหากทิ้งไว้เนิ่นนานจะเป็นปัญหามากขึ้นจึงได้ปรึกษามาควมฟื้นฟูและพัฒนาลุ่มน้ำสาละวิน องค์กรบริหารส่วนตำบลปางหมู องค์กรบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งทั้งสามหน่วย ได้ปรึกษาหารือและมีความเห็นร่วมกันว่าต้องร่วมมือกันเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติให้ชาวบ้านไม้สะเป่เพื่อให้ชาวบ้านมีความมั่นคงในชีวิต และทรัพย์สิน ในขณะเดียวกันก็สามารถอนุรักษ์พื้นที่ ที่ดินของตนเองไว้ได้ ลดปัญหาความเหลื่อมล้ำ ความยากจนลงได้บ้าง สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปี 2550 ส่วนที่ 12 สิทธิชุมชน มาตรา 66 (สิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม) สรุปได้ว่า บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน และพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 มาตรา 17ภายใต้บังคับมาตรา 16 ให้ องค์กรบริหารส่วนจังหวัดมีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบบริการสาธารณะ เพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง ข้อที่ 8 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปี 2550 ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง ทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของปธาน สุวรรณมงคล (2527 : 12) ได้แบ่งขอบเขตของการมีส่วนร่วมของชุมชนออกเป็น 4 ลักษณะ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมของ

ชุมชนในการตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินการ 3)การมีส่วนร่วมของชุมชนในผลประโยชน์ และ 4)การมีส่วนร่วมของชุมชนในการประเมินผล ซึ่งของบ้านไม้สะพาน อยู่ในชั้นคิด ตัดสินใจ ที่จะแก้ปัญหาาร่วมกัน

2.2 การมีส่วนร่วมดำเนินการ ในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ บ้านไม้สะพาน

จากปัญหาการถือครองที่ดิน การถูกจำกัดพื้นที่ และขาดสิทธิในการใช้ทรัพยากรดินในการประกอบอาชีพของคนในชุมชนในหมู่บ้านไม้สะพานชาวบ้านจึงรวมตัวกันขึ้น เพื่อร่วมมือกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยการมีส่วนร่วมกันภายในชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดส่วนร่วมของประชาชน ของสากล สถิติวิทยานันท์ (2532) ได้กล่าวว่า การที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนานั้น เกิดจากแนวคิดสามประการ คือ ประการแรก เกิดจากความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน โดยเกิดจากปัจเจกบุคคลแล้วพ้องต้องกันกลายเป็นส่วนรวม ประการที่สอง เกิดจากความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกัน ที่มีผลต่อสถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้นผลักดันให้มุ่งไปสู่การรวมกลุ่ม วางแผน แล้วลงมือกระทำร่วมกัน และประการสุดท้าย เกิดจากการตกลงใจร่วมกัน ที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศทางที่ปรารถนา การตัดสินใจร่วมกันนี้จะต้องรุนแรงมากพอที่จะเกิดความริเริ่มกระทำการที่สนองตอบความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้นดังนั้น ชาวบ้านและกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรบ้านไม้สะพาน ได้ปรึกษาหารือกัน และมีความคิดว่าจะต้องร่วมมือกันเพื่อหาทางออกของปัญหาให้ได้ เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของคนในชุมชนจึงได้นำความเดือดร้อนบอกสมาคมฟื้นฟูและพัฒนาลุ่มน้ำสาละวิน องค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู และแจ้งองค์การบริหารส่วนจังหวัดในเวทีประชาคม ว่าบ้านไม้สะพานมีความเดือดร้อนด้านที่อยู่อาศัย และที่ทำกิน โดยทางกรมป่าไม้มีนโยบายประกาศและขยายเขตป่า ทำให้ทับซ้อนกับพื้นที่ชุมชนบ้านไม้สะพาน เป็นผลให้ชุมชนนี้อยู่ในพื้นที่เขตป่า และอยู่อย่างผิดกฎหมายสร้างความคับข้องใจให้คนในชุมชนเป็นอย่างมาก และมองว่าหากไม่รับแก้ไขปัญหา ปล่อยให้เนิ่นไปอาจจะเป็นปัญหาบานปลายเกินกว่าจะแก้ไขได้ หน่วยงานทั้งสามจึงหาวิธีการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งนี้ เพื่อชุมชนบ้านไม้สะพาน จะได้มีความมั่นคงในชีวิต และทรัพย์สิน และอยู่กับป่าได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปี 2550 ส่วนที่ 10 แนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน มาตรา 87 สรุปได้ว่ารัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการจัดทำบริหารสาธารณะ และมีอำนาจในการตัดสินใจร่วมกับรัฐ ประชาชนสามารถตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ และรัฐต้องส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็ง ในการสนับสนุน การดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทุกรูปแบบให้

สามารถแสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการของชุมชนพื้นที่ และสอดคล้องกับพระราชบัญญัติ กำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 มาตรา 17 ภายใต้บังคับมาตรา 16 ให้องค์การบริหารส่วนจังหวัดมีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบบริการ สาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นของตนเองข้อที่ 8 การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของ ราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่นซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญราชอาณาจักรไทย ปี 2550 ในการส่งเสริม การมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง

ชุมชนบ้านไม้สะเป่ เครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรบ้านไม้สะเป่ องค์การบริหารส่วน ตำบลปางหมู สมาคมฟื้นฟูและพัฒนาลุ่มน้ำสาละวิน องค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ปรึกษาหารือร่วมกัน เพื่อหาทางออกของปัญหาดังกล่าว และสะดวกทั้งคนทำงานต่อภาครัฐ ต่อ ชุมชน หรือชาวบ้านที่อยู่อาศัยให้ทำมาหากินโดยไม่ผิดกฎหมาย ในขณะที่เดียวกันก็สามารถอนุรักษ์ พื้นที่ ที่ดินของตัวเองไว้ได้ และรู้สึกมั่นคงในการดำรงชีพ ลดปัญหาความเหลื่อมล้ำ ความยากจน ลงไปได้บ้าง โดยชุมชน และเครือข่ายอนุรักษ์ทรัพยากรบ้านไม้สะเป่ หน่วยงานข้างต้นมีความ คิดเห็นร่วมกันว่า จะต้องยกระดับกฎระเบียบหมู่บ้านให้ถูกกฎหมาย ให้ใช้ได้ทั้งตำบล ซึ่งมองว่า น่าจะเป็นทางออกของปัญหาความขัดแย้งดังกล่าวได้ จึงได้รวมตัวกันไม่ว่าจะเป็นชุมชน หน่วยงาน ดังกล่าวข้างต้น และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่น ภาคีเครือข่ายต่างๆ ร่วมกันแก้ไขปัญหาความ ขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติให้ชุมชน ซึ่งแต่ละส่วนงานที่มาร่วม ก็จะมีการแบ่งงานกันทำ และ ในการดำเนินการนี้ ก็ใช้อำนาจเท่าที่มีของหน่วยงานต่างๆ เพื่อกำหนดทิศทางในการอยู่อาศัยกับป่า กำหนดทิศทางในแง่การทำมาหากินในพื้นที่ การรวมตัวกันเพื่อให้ภาครัฐ เข้าใจและมีความเห็นที่ ตรงกันในสิทธิ ในการทำมาหากินของชุมชนในพื้นที่ รวมทั้งควบคุมดูแลพื้นที่ไม่ให้มีการบุกรุก เพิ่ม จะเป็นการลดอัตราค่าลงเจ้าหน้าที่ภาครัฐ โดยให้ชุมชนเป็นคนดูแลทรัพยากรธรรมชาติเอง โดยเริ่มแรกเป็นการสร้างความเข้าใจกับคนในพื้นที่ ซึ่งมี 4 ขั้นตอนด้วยกัน คือ

- 1) ประชุมคณะทำงาน/คณะกรรมการชี้แจงวัตถุประสงค์ โครงการวางแผน ดำเนินการบูรณาการร่วม การแบ่งงานแบ่งหน้าที่
- 2) สร้างความเข้าใจกับประชาชนในพื้นที่
- 3) เก็บข้อมูลจำเป็นรายครัวเรือน
- 4) จัดทำเป็นฐานข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการแก้ไขปัญหาในระยะต่อไป ซึ่งขั้น ตอนนี้ผลที่ได้คือ ชุมชนเกิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนตามกฎระเบียบที่แต่ละชุมชน กำหนดขึ้น เกิดกระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลง ทางความคิด การเปลี่ยนแปลงตนเองของชุมชน จากการทำงานร่วมกัน มีฐานข้อมูลของชุมชนเพื่อ

การแก้ไขปัญหา ขั้นตอนนี้ใช้เวลานานมากเหมือนกัน เสร็จจากขั้นตอนนี้ไปขั้นตอนที่สอง คือการ
สร้างฐานระบบข้อมูลของชุมชนเพื่อการแก้ไขปัญหาซึ่งมี 11 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) แต่งตั้งคณะทำงาน
- 2) จัดประชุมชี้แจงกับประชาชนในพื้นที่
- 3) แต่งตั้งกรรมการสำรวจพื้นที่
- 4) วางแผนการสำรวจข้อมูลตามกรอบขอบเขตพื้นที่ในแผนที่
- 5) กำหนดขอบเขตพื้นที่ลงในแผนที่ 1 ต่อ 4,000
- 6) ฝึกอบรมการสำรวจและจับพิกัด
- 7) ออกสำรวจโดยแบ่งเป็นข้อมูลที่ทำกิน พื้นที่ป่า (ป่าใช้สอย ป่าอนุรักษ์) พื้นที่

สาธารณะ

8) จัดเก็บข้อมูลที่ดินและจัดทำฐานข้อมูลในระบบ GIS พร้อมกับการสร้างความ
เข้าใจในพื้นที่

- 9) การจัดทำและทบทวนกฎระเบียบของชุมชน
- 10) จัดทำและเสนอร่างข้อบัญญัติ
- 11) ประกาศใช้ข้อบัญญัติ

ในขั้นตอนนี้ผลที่ได้คือ การจัดทำฐานข้อมูล การจัดการที่ดิน และข้อมูลการ
จัดการทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นระบบ มีความชัดเจน มีขอบเขตที่ดินรายแปลง และขอบเขตพื้นที่
การจัดการทรัพยากรธรรมชาติในระบบ GIS ที่ชัดเจน รวมถึงการมีกฎระเบียบชุมชนในการจัดการ
ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นเครื่องมือในการควบคุม ในการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ของ
ชุมชน และยกระดับการจัดการทรัพยากรของชุมชนให้มีข้อบัญญัติตำบล มารับรองสิทธิการบริหาร
จัดการ ซึ่งน่าจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการที่ดินและทรัพยากรธรรมชาติให้มีความ
ยั่งยืน ทั้งหมดนี้เป็นความพยายามในการแก้ไขปัญหาที่ดินในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ให้ประชาชน
ที่มีวิถีชีวิตพึ่งพิงอยู่กับทรัพยากรธรรมชาติ อาศัยอยู่ในป่า น้ำร่วมอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ
และสิ่งแวดล้อมให้กลับมาเป็นสินทรัพย์ทางเศรษฐกิจและเป็นแหล่งอาหาร แหล่งรายได้ที่สำคัญ
ในการดำรงชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของปธาน สุวรรณมงคล (2527 :12) ได้แบ่งขอบเขตการ
มีส่วนร่วมของชุมชนออกเป็น 4 ลักษณะ ร่วมคิด ตัดสินใจ ร่วมดำเนินงาน ร่วมรับผลประโยชน์
ร่วมติดตามประเมินผล ซึ่งชุมชนหมู่บ้านไม้สะเป่ดำเนินการอยู่นี้อยู่ในขั้นคิด ตัดสินใจ และร่วม
ดำเนินงาน การมีส่วนร่วมนี้ทำให้เกิดความรัก ความสามัคคีของคนในชุมชน และเป็นรากฐานของ
การปกครองในระบบประชาธิปไตย สอดคล้องกับแนวคิดทุนทางสังคมของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2543)
กล่าวว่า ทุนทางสังคมไม่ใช่เรื่องที่จะต้องสร้างขึ้นมา โดยอาศัยมาตรฐานของตะวันตก ทุนทาง

สังคมมีอยู่แล้วในสังคมไทย เพียงแต่เราหาทางพัฒนาทุนนั้นให้เข้มแข็ง ความสัมพันธ์ในครอบครัว และเครือญาติในชนบทก็เป็นทุนที่สำคัญ ไม่อาจมองข้ามไปได้ เราจะสามารถปรับและสนับสนุน ความสัมพันธ์ในครอบครัวและเครือญาติอย่างไร ให้สามารถมีบทบาทในเศรษฐกิจและสังคม สมัยใหม่ได้ ได้ดีกว่านี้ นอกจากนั้นยังมีทุนทางสังคมอื่นๆ เช่นองค์กรเหมืองฝาย กลุ่มรักษาป่า ชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น ซึ่งหมู่บ้านไม้สะเป่ก็เป็นชุมชนที่เข้มแข็งเนื่องจากมีความรัก ความสามัคคี มีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาต่างๆ มีความเอื้ออาทร ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2.3 การมีส่วนร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ ในการจัดการความขัดแย้งด้าน ทรัพยากรธรรมชาติ บ้านไม้สะเป่

จากการมีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ ผลประโยชน์ที่ได้สำหรับชุมชนคือ มีการรับรองการใช้ประโยชน์และการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติมีกระบวนการเรียนรู้ และความเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งเป็นการเปลี่ยน ความคิด เปลี่ยนแปลงตนเองของคนได้ข้อมูลรายครัวเรือน ข้อมูลที่ทำกิน ที่อยู่อาศัย เป็น ฐานข้อมูลเบื้องต้นสำหรับแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ ในระบบ GIS ที่ชัดเจน มีกฎระเบียบชุมชนที่ปรับใช้จาก กฎระเบียบชุมชนเดิม เพื่อให้ใช้ได้กับคนทั่วไป ทำให้ทราบที่อยู่ อาศัย ที่ทำกิน ป่าชุมชน ป่าใช้สอย มีหลักฐานในแผนที่ ชุมชนอยู่อย่างสงบไม่มีข้อพิพาทระหว่าง คนในชุมชน นอกชุมชน หรือกับหน่วยงานของรัฐเนื่องจากได้ทำหลักฐานเป็นเอกสารชัดเจน เกิด การยอมรับจากหน่วยงานภาครัฐ ได้ใช้ประโยชน์จากป่า เช่นเก็บของป่ามาบริโภค หากมีมากก็ นำไปจำหน่ายทำให้มีรายได้เสริมในครัวเรือน มีน้ำประปาภูเขาเพียงพอ ไม่เกิดการแย่งน้ำกันมี ความชุ่มชื้นในพื้นที่ มีการป้องกันไฟป่ารุกรามมาในพื้นที่ของตนเองหรือชุมชน รวมทั้งป้องกัน ชาวบ้านจากหมู่บ้านอื่นบุกรุกพื้นที่ป่าต้นน้ำ และสิ่งที่สำคัญที่สุดที่ได้จากการมีส่วนร่วมคือ คนใน ชุมชน รัก สามัคคีกันมีความเอื้ออาทร ช่วยเหลือซึ่งกันและกันทำกิจกรรมร่วมกัน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ร่วมติดตามประเมินผล ซึ่งเป็นนิมิตหมายที่ดี ในการปกครองในระบอบ ประชาธิปไตยซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ เจมส์ ค็อกซ์ ปิ่นทอง (2527 : 16) ซึ่งได้กล่าวว่า การมี ส่วนร่วมของประชาชนมี 4 ขั้นตอนด้วยกันสรุปได้ดังนี้ขั้นตอนที่หนึ่งร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุ ของปัญหา ร่วมวางแผนการดำเนินงานร่วมปฏิบัติงานและสุดท้ายร่วมติดตามประเมินผล ซึ่ง ชุมชนบ้านไม้สะเป่ ก็ได้ดำเนินการทุกขั้นตอนตั้งแต่เริ่มค้นหาปัญหา และเริ่มวางแผนดำเนินการ ปฏิบัติงาน รวมทั้งติดตามการดำเนินงานต่างๆ และยังคงตรงกับแนวคิดทุนทางสังคมของ อเนก นาคนบุตร (2542) ได้กล่าวถึงความเข้มแข็งของชุมชน มิใช่เรื่องใหม่ที่เพิ่งจะเกิดขึ้นในประเทศไทย หากแต่ เป็นคุณค่าเดิมที่สังคมไทยมีอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นน้ำใจต่อกัน การแบ่งปันซึ่งกันและกัน ความเอื้อ อาทรที่มีต่อกัน การเกาะเกี่ยวกันทางสังคม การรวมกลุ่มองค์กร หรือการจัดตั้งเป็นเครือข่ายต่างๆ

และชลธิชา สัตยวัฒน์ (2547 : 31-39) ก็มีความเห็นเกี่ยวกับสิทธิชุมชนว่าเป็นกระบวนการทัศน์แนวคิดในเรื่องสิทธิชุมชนต่างๆ ในโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีระบบความคิดว่าชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ เมื่อมีการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ มีการรุกรานภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนมากยิ่งขึ้น ทำให้มีการเคลื่อนไหวของสิทธิชุมชนขึ้น โดยชุมชนได้พัฒนาภูมิปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่น ให้เข้ากับสภาพสังคมยุคใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย อิทธิพลจากปัจจัยภายนอกส่งผลให้สิทธิชุมชนมีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น

2.4 การมีส่วนร่วมด้านติดตามประเมินผล ในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติบ้านไม้สะเป่

ในหมู่บ้านไม้สะเป่ นำโดยคณะกรรมการหมู่บ้าน และกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบ้านไม้สะเป่ จัดให้มีการประชุมกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติกันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งหากใครในหมู่บ้านไปบรรมได้ความรู้กลับมาก็จะมาให้ความรู้คนในชุมชน รวมทั้งมีการช่วยกันดูแลหากพื้นที่ใดเกิดไฟไหม้ ซึ่งจะทำให้ต้นไม้ตายไปก็ จะปลูกป่าทดแทน มีการติดตาม ดูแล ไม่ให้มีการบุกรุกพื้นที่ป่าเพิ่มมากขึ้น ซึ่งการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านไม้สะเป่ เช่นนี้ ส่งผลให้ป่าอุดมสมบูรณ์ ทำให้มีน้ำกิน น้ำใช้ ตลอดปี มีสัตว์ป่าอุดมสมบูรณ์ และเป็นแหล่งอาหารของคนในชุมชนหากมีมากก็สามารถนำไปจำหน่าย เพื่อเสริมรายได้ในครัวเรือนได้อีกด้วยซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด

3. ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ บ้านไม้สะเป่ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

3.1 ปัญหาอุปสรรคการมีส่วนร่วมของชุมชนในการ คิด ตัดสินใจ

3.1.1 พื้นฐานความรู้ของคนในชุมชนที่ไม่เท่าเทียมกัน

จากการศึกษาพบว่า ชาวบ้านในชุมชนบ้านไม้สะเป่ยังขาดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติเรื่องการได้รับผลประโยชน์จากการออกข้อบัญญัติตำบล ชาวบ้านในหมู่บ้านบางคนเข้าใจว่าการออกข้อบัญญัติตำบลจะทำให้ตนเป็นผู้กระทำผิดกฎหมาย หากไม่กระทำตามข้อบัญญัติตำบล ซึ่งส่งผลเสียให้กับผู้เสียประโยชน์จากการออกข้อบัญญัติตำบล เช่น ผู้ที่บุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อผลประโยชน์แห่งตน ตัดไม้เกินความจำเป็น ใช้ประโยชน์จากป่าต้นน้ำ เป็นต้น ทำให้เกิดความคิดเห็นที่แตกต่าง และไม่สนใจที่จะมีส่วน

ร่วมในการออกข้อบัญญัติหรือปฏิบัติตามระเบียบหมู่บ้าน ซึ่งระเบียบหมู่บ้านในตำบลปางหมูจะถูกผลักดันเป็นข้อบัญญัติตำบลในที่สุด

3.2 ปัญหาและอุปสรรคการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงาน

3.2.1 ชาวบ้านบางคนไม่มีเวลาในการเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติเนื่องจากมีภาระหน้าที่ในการประกอบอาชีพ

3.2.2 การกระตุ้นการดำเนินงานยังไม่เพียงพอ ทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างล่าช้า

4. ปัจจัยความสำเร็จของการมีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติบ้านไม้สะเป่ หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน

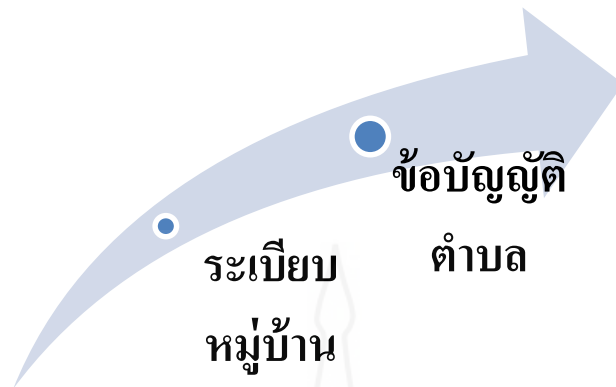
4.1 ปัจจัยความสำเร็จการมีส่วนร่วมของชุมชนในการ คิด ตัดสินใจ

4.1.1 ชุมชนมีการตัดสินใจที่จะสร้างระเบียบหมู่บ้านไม้สะเป่ เพื่อบังคับใช้ร่วมกันอย่างสันติ

4.1.2 ชุมชนมีการตัดสินใจที่จะยกระดับระเบียบหมู่บ้านไม้สะเป่ให้สามารถขยายเป็นหนึ่งในข้อกฎหมายที่จะครอบคลุมไปทั้งตำบล ซึ่งนำไปสู่การออก “ข้อบัญญัติตำบล” อันเป็นเป้าหมายต่อไปในอนาคต

ด้วยความขัดแย้งที่เกิดจากการเสียผลประโยชน์ในการใช้ป่าชุมชนร่วมกัน จึงทำให้ชุมชนตัดสินใจดำเนินการ เพื่อแก้ไขข้อขัดแย้งร่วมกัน โดยมีเป้าหมาย 2 ระดับ คือ

1. ระเบียบหมู่บ้าน 2. ข้อบัญญัติตำบล

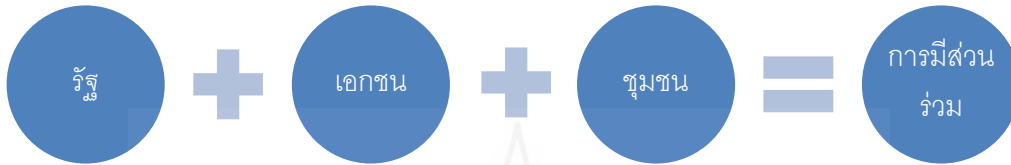

ภาพที่ 5.1 แสดงถึงเป้าหมายของชุมชนบ้านไม้สะเป่

ทั้งสองหัวข้อที่ชุมชนตัดสินใจจะดำเนินการนั้นสอดคล้องกับแนวคิดของ ทวีทอง หงส์วิวัฒน์ (2527) ที่ได้อธิบายไว้ว่า “การมีส่วนร่วม” หมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการ ควบคุมการใช้ และการกระจายทรัพยากร ที่มีอยู่ เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจและทางสังคม โดยการพัฒนาความรู้และภูมิปัญญา ซึ่งสามารถแสดงออกมาในรูปการตัดสินใจในการดำเนินชีวิตของตนเองได้

และยังสอดคล้องแนวคิดของสากล สติติวิทยานันท์ (2532) ได้กล่าวว่า การที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนานั้นเกิดจากแนวคิดสามประการ คือ ประการแรก เกิดจากความสนใจและความห่วงกังวลร่วมกัน โดยเกิดจากปัจเจกบุคคลแล้วพ้องต้องกันกลายเป็น ส่วนรวม ประการที่สอง เกิดจากความเดือดร้อนและความไม่พึงพอใจร่วมกัน ที่มีผลต่อ สถานการณ์ที่เป็นอยู่นั้น ผลักดันให้มุ่งไปสู่การรวมกลุ่มวางแผนแล้วลงมือกระทำร่วมกัน และ ประการสุดท้าย เกิดจากการตกลงใจร่วมกัน ที่จะเปลี่ยนแปลงกลุ่มหรือชุมชนไปในทิศ ทางที่ปรารถนา การตัดสินใจร่วมกันนี้จะต้องรุนแรงมากพอที่จะเกิดความรู้สึกเริ่มกระทำการที่สนองตอบ ความเห็นชอบของคนส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น

4.2 ปัจจัยความสำเร็จการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงานและการได้รับผลประโยชน์

ภาพที่ 5.2 แสดงถึงการมีส่วนร่วมกันของภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน เพื่อแสดงออกถึงการมีส่วนร่วม

จากการศึกษาพบว่าผู้นำชุมชนแกนนำชุมชนบ้านไม้สะเป่ เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนกระบวนการออกข้อบัญญัติตำบลปางหมูฯ รวมถึงการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนบ้านไม้สะเป่ โดยเริ่มจากการที่แกนนำชุมชนบ้านไม้สะเป่ร่วมกันปรึกษาหารือเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเช่นการบุกรุกพื้นที่ป่าเพิ่มมากขึ้น การใช้พื้นที่ไม่เป็นระบบและมีปัญหาของคนต่างด้าวที่เข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ซึ่งมาแย่งแหล่งอาหารที่ทำกิน การตัดไม้ทำลายป่าและปัญหาในการดำเนินการหน่วยงานของรัฐเกี่ยวกับการทำไร่มุมนเวียนและหมู่บ้านที่อยู่ปลายน้ำได้รับผลกระทบในเรื่องน้ำ น้ำมีประมาลดน้อยลงไม่เพียงพอสำหรับใช้ในการอุปโภคและบริโภค จึงได้จัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ป่าไม้บ้านไม้สะเป่เพื่อร่วมกันอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่บ้านไม้สะเป่ให้มีความยั่งยืน รักษาวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ดีซึ่งเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สร้างความเข้าใจให้กับหน่วยงานองค์กรภายนอก ว่าคนกับป่าสามารถพึ่งพาและอยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืนสมดุลและให้ชุมชนบริหารจัดการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ดิน น้ำ ป่าอย่างเป็นธรรมและสอดคล้องกับกฎหมายได้อย่างยั่งยืน โดยชุมชนเป็นคนกำหนดกฎ ระเบียบกติกาขึ้นเองและยึดถือปฏิบัติเรื่อยมา ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2527 : 16) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนมี 4 ขั้นตอนด้วยกันเริ่มจากขั้นตอนที่หนึ่งร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ร่วมวางแผนการดำเนินงาน ร่วมปฏิบัติงาน และสุดท้ายร่วมติดตามประเมินผล ตามลำดับซึ่งชุมชนบ้านไม้สะเป่ก็ได้ดำเนินการมาถึงขั้นตอนร่วมปฏิบัติงาน คือ กำลังดำเนินการทบทวนร่างข้อบัญญัติอยู่ โดยมีเป้าหมายคือ “ข้อบัญญัติตำบล” จะนำมาเป็นแบบแผนในการร่วมกันอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติต่อไป และยังสอดคล้องกับแนวคิดทุนทางสังคมของ อเนก นาคนบุตร (2542) ซึ่งได้กล่าวถึงความเข้มแข็งของ

ชุมชนไว้ว่า มิใช่เรื่องใหม่ที่จะเกิดขึ้นในประเทศไทย หากแต่เป็นคุณค่าเดิมที่สังคมไทยมีอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นน้ำใจต่อกัน การแบ่งปันซึ่งกันและกัน ความเอื้ออาทรที่มีต่อกัน การเกาะเกี่ยวกันทางสังคม การรวมกลุ่มองค์กร หรือการจัดตั้งเป็นเครือข่ายต่างๆ ดังเช่นเครือข่ายชุมชนบ้านไม้สะเป่ที่ร่วมด้วยช่วยกันระดมความคิด เพื่อแก้ไขปัญหา ดิน น้ำ ป่า ที่เกิดขึ้น ในที่สุดจึงหาทางออกโดยการตกลงร่วมกันที่จะขอออกข้อบัญญัติตำบลฯ อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดของชลธิชา สัตยวัฒน์มา (2547 : 31-39) ที่ให้ความเห็นเกี่ยวกับสิทธิชุมชนว่าเป็นกระบวนการทัศน์แนวคิดในเรื่องสิทธิชุมชนต่างๆ ในโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีระบบความคิดว่าชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้ดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ เมื่อมีการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ มีการรุกรานภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชนมากยิ่งขึ้น ทำให้มีการเคลื่อนไหวของสิทธิชุมชนขึ้น โดยชุมชนได้พัฒนาภูมิปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่น ให้เข้ากับสภาพสังคมยุคใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย อิทธิพลจากปัจจัยภายนอกส่งผลให้สิทธิชุมชนมีความเข้มแข็งยิ่งขึ้นซึ่งชุมชนบ้านไม้สะเป่ก็ได้ยึดถือแนวคิดสิทธิชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนเอง และใช้แนวคิดนี้เพื่อขอออกข้อบัญญัติตำบลฯ อีกด้วย

ประเทศไทยมีบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ที่วางหลักการสำคัญในการคุ้มครองสิทธิชุมชน โดยอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อในศักดิ์ศรีของมนุษย์และศักยภาพของชุมชน ซึ่งแนวคิดในเรื่องสิทธิชุมชน ของแต่ละชุมชน เป็นสิ่งที่ต้องสืบค้นจากชุมชนนั่นเอง โดยอาจวิเคราะห์จากระบบความเชื่อขนบธรรมเนียมประเพณี รวมไปถึงวิถีชีวิตประจำวันของคนในชุมชน ซึ่งชุมชนบ้านไม้สะเป่ก็มีเครือข่ายด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ก่อนจะนำไปสู่การจัดทำข้อบัญญัติตำบลปางหมู ซึ่งเป็นกฎหมายในระดับตำบล โดยชุมชนบ้านไม้สะเป่ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน และภาคีเครือข่ายต่างๆ ผลักดันให้เกิดข้อบัญญัติตำบลเพื่อสร้างการยอมรับจากหน่วยงานด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในการบริหารจัดการ ดิน น้ำ ป่า อย่างสมดุลโดยอ้างอิงแนวปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปี 2550 และพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 กล่าวโดยสรุปว่า ให้รัฐส่งเสริมการมีส่วนร่วมของราษฎรในการพัฒนาท้องถิ่น รวมถึงสิทธิชุมชนที่สามารถอนุรักษ์ บำรุงรักษา และได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ โดยชุมชนสามารถจัดการได้ด้วยตนเองหรือร่วมมือกับภาครัฐช่วยกันบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้ยั่งยืนต่อไป ดังที่หน่วยงานภาครัฐ ภาคีเครือข่ายได้มีส่วนช่วยชุมชนบ้านไม้สะเป่เพื่อดำเนินการออกข้อบัญญัติตำบล โดยเริ่มแรกชุมชนบ้านไม้สะเป่มีการดำเนินงานกลุ่ม โดยเริ่มจากการจัดโครงสร้างกลุ่มการทำงานเพื่อการขับเคลื่อนงานที่เหมาะสม หลังจากนั้นจึงเริ่มจัดทำระเบียบกติกาและแผนการจัดการป่าอย่างยั่งยืน โดยวิเคราะห์จากปัญหาที่เกิดขึ้นและศักยภาพการดำเนินงานพร้อมทั้งสำรวจจริงวัดพื้นที่ และจัดทำข้อมูล GIS เพื่อนำข้อมูล

ไปประชุมประชาคมหมู่บ้านเพื่อหาทางออกและแก้ไขปัญหาร่วมกันและนำข้อตกลงหรือผลสรุปนั้นมาสู่กระบวนการการจัดทำข้อบัญญัติตำบล อีกทั้งชุมชนบ้านไม้สะเปยังได้จัดกิจกรรมฟื้นฟูป้องกันและแก้ไขปัญหาด้านทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น กิจกรรมปลูกป่า กิจกรรมบวชป่าต้นน้ำ กิจกรรมการจัดทำแนวกันไฟ กิจกรรมการก่อสร้างฝายชะลอความชุ่มชื้น ซึ่งเป็นการจัดการ ดิน น้ำ ป่า อย่างสมดุลโดยชุมชนบ้านไม้สะเปนั่นเอง

ภาพที่ 5.3 แกนนำชุมชน ร่วมกันปรึกษาหารือเพื่อหาทางออกในการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ (ภาพองค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู)

ภาพที่ 5.4 การดำเนินงานประชุมทบทวนกฎระเบียบหมู่บ้าน (ภาพ อบต.ปางหมู)

ภาพที่ 5.5 ประชุมประชาคมหมู่บ้านไม้สะเป (ภาพ อบต.ปางหมู)

ภาพที่ 5.6 กิจกรรมปลูกป่าบ้านไม้สะเป่ (ภาพ อบต.ปางหมู)

ภาพที่ 5.7 กิจกรรมบวชป่าต้นน้ำบ้านไม้สะเป่ (ภาพ อบต.ปางหมู)

ภาพที่ 5.8 กิจกรรมจัดทำแนวกันไฟบ้านไม้สะเป่ (ภาพ อบต. ปางหมู)

รูปภาพที่ 5.9 กิจกรรมก่อสร้างฝายชะลอความชุ่มชื้นบ้านไม้สะเป่ (ภาพ อบต. ปางหมู)

องค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน สถาบันองค์กรชุมชน สำนักบรรณรักษ์และสื่อสารสาธารณะเพื่อสังคม (สสส.สำนัก 5) สมาคมฟื้นฟูและพัฒนาลุ่มน้ำสาละวิน องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ทา อำเภอแม่ฮอน จังหวัดเชียงใหม่ มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (ภาคเหนือ) สถาบันพัฒนาท้องถิ่น และ องค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู ร่วมกันผลักดันให้เกิดข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู ว่าด้วยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ กระบวนการจัดทำข้อเสนอร่างข้อบัญญัติตำบลว่าด้วยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ในวันที่ 27 พฤศจิกายน 2555 ณ วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน มีองค์ภาคีเครือข่ายในการลงนามตามที่กล่าวไว้ข้างต้น องค์การบริหารส่วนตำบลนาร่องอื่นในจังหวัดแม่ฮ่องสอน อีก 14 ตำบล โดยมีเจตนารมณ์ที่จะแบ่งปันและสร้างกระบวนการในการทำงานร่วมกันในลักษณะเป็นภาคีความร่วมมือ เพื่อให้การสนับสนุนและเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการพัฒนาระบบภายในชุมชนเพื่อการแก้ไขสถานการณ์ปัญหาความขัดแย้งในการใช้ ทรัพยากรธรรมชาติ โดยใช้กระบวนการในการจัดทำข้อบัญญัติตำบลเป็นเครื่องมือในการพัฒนา กลไกภายในชุมชนเป็นกรอบกติกาของชุมชนและเป็นเครื่องมือในการสร้างความคิด ความร่วมมือ ของประชาชนในพื้นที่ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกัน (บันทึกข้อตกลง ความร่วมมือ กระบวนการจัดทำข้อเสนอร่างข้อบัญญัติตำบลว่าด้วยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดแม่ฮ่องสอน: 2555)การดำเนินงานดังกล่าวได้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย ปี 2550 มาตรา 67 สิทธิอนุรักษ์ บำรุงรักษา และได้ประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาติ สรุปได้ดังนี้สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชน ในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ และใน การคุ้มครองส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่อง ใน สิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย ซึ่งชุมชนบ้านไม้สะเป่ได้มีองค์กรภาครัฐ เอกชน และภาคร่วมต่างๆ ดำเนินการสนับสนุนให้ บ้านไม้สะเป่ มีการบริหารจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างเหมาะสม

ภาพที่ 5.10 องค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน องค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู และภาคีเครือข่ายร่วมกันลงนามในบันทึกข้อตกลงร่วมมือในการจัดทำข้อบัญญัติตำบลฯ

ด้วยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่กล่าวมาข้างต้น ประกอบกับการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านไม้สะเป่ทำให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนเพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ ถือเป็นปัจจัยความสำเร็จหนึ่งที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชน หน่วยงานของรัฐและเอกชน

5. ข้อเสนอแนะ

5.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้

5.1.1 องค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู ควรจัดอบรมให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ นอกเหนือจากการบริหารจัดการด้านทรัพยากรธรรมชาติ เช่นการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หรือว่าการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

5.1.2 องค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู ควรส่งเสริมการรวมกลุ่มของประชาชน ในด้านอื่น เช่น การรวมกลุ่มของเยาวชน กลุ่มสตรี กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านต่อไป

5.1.3 องค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู ควรจัดอบรมให้ความรู้ผู้นำชุมชน เนื่องจากผู้นำจะต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ เป็นที่เชื่อถือและเป็นแบบอย่างของชุมชน

5.2 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

5.2.1 ควรทำการศึกษาเปรียบเทียบบทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชน กับชุมชนอื่นที่มีปัญหาคล้ายกัน หรือแตกต่างกัน ว่ามีวิธีการอย่างไร เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และนำมาประยุกต์ใช้ในพื้นที่ต่อไป

5.2.2 ควรทำการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมกับเครือข่ายต่างๆ เช่น เครือข่ายสร้างสังคมที่เป็นธรรม ว่ามีขั้นตอนดำเนินการอย่างไรบ้าง

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- ข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู. (2556). *ว่าด้วยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมบ้านไม้สะเป่ พ.ศ. 2556*. แม่ฮ่องสอน: อบต.ปางหมู.
- โครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ. (2533). *ข้อเสนอต่อนโยบายปลูกป่าเชิงพาณิชย์ “สิ่งแวดล้อม” 33 เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย ครั้งที่ 1*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดพินิจ พับลิชชิ่ง.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. (2527). *การระดมประชาชนเพื่อการพัฒนาชนบท*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- เจษฎา โชคติกกิจวิทย. (2539). *การจัดการที่ดินอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาการจัดการไร่มุมนเวียนของชาวปกากะญอ เชียงใหม่*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- ชูศักดิ์ วิทยาภัก. (2531). *ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในบริเวณลุ่มน้ำแม่ปิงตอนบน กรณีศึกษาอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่*. รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชูชีพ ใจมั่น. (2537). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านแพะ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่*. (ปัญหาพิเศษเทคโนโลยีการเกษตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้, เชียงใหม่.
- ชลธิรา สัตยวัฒน์. (2547). *สิทธิชุมชนท้องถิ่นภาคอีสาน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม.
- ทวีทอง หงส์วิวัฒน์. (2527). *การมีส่วนร่วมของชุมชน : นโยบายและกลวิธี*. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภารพิมพ์.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2527). *กลวิธีแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภารพิมพ์.
- _____. (2527). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหิดล.
- _____. (2531). *นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภารพิมพ์.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2543). *ทุนทางสังคม หนังสือชุดชุมชนเข้มแข็ง ลำดับที่ 3*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม ธนาคารออมสิน.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ. (2542). *การสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: วิญญชน.
- ปธาน สุวรรณมงคล. (2527). *ทัศนบางประการในเรื่องสภาพตำบลกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.

- ไพจิตร ไตรวงษ์ชัย. (2538). การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ศึกษากรณีป่าสัน ตำบลแม่จัน อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย” (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ.
- ยศ สันตสมบัติ. (2546). พลวัตความยืดหยุ่นของสังคมชาวนา ; เศรษฐกิจชุมชนภาคเหนือ และการปรับกระบวนการที่ค้นคว้าด้วยชุมชนในประเทศโลกที่สาม. กรุงเทพฯ: โครงการเศรษฐกิจแม่บ้านไทย.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปี 2550 (2550). สืบค้นจาก <http://www.mua.go.th/users/he-commission/doc/law/Constitution2550.pdf>
- วรรณิการ์ ภูมิวงศ์พิทักษ์. (2540). ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในขโครงการครอบครัวและชุมชนพัฒนา ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนดวงแข เขตปทุมวัน. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- วิรัช จันทรโรทัย. (2542). การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวบ้านในโครงการชุมชนรักป่า ตำบลแม่นาจร อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่. (วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- วรากร ฟองกระจาย. (2549). ปัจจัยที่ทำให้เกิดความสำเร็จในการจัดการป่าชุมชนในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่. (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- สากล สถิตวิทยานันท์. (2532). ภูมิศาสตร์ชนบท กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สันติ พัฒนาศักดิ์. (2539). การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการอนุรักษ์ป่าชุมชนบ้านตลาดจี้เหล็ก ตำบลแม่โป่ง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. (การค้นคว้าแบบอิสระวิทยาศาสตรบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- เสน่ห์ จามริก. (2544). สิทธิมนุษยชน : เกณฑ์คุณค่าและฐานความคิด. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สรรพสิทธิ์ เขาวสกุลมาศ. (2552). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาป่าชุมชนบ้านใหม่พัฒนา ตำบลคอนไฟ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง. (การค้นคว้าแบบอิสระวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.

- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). (2554). *ชุมชนท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร คู่มือ กระบวนการยกร่างเพื่อจัดทำข้อบัญญัติท้องถิ่น ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน (หน้า 18) ครั้งที่ 1*. กรุงเทพฯ: โกลเด้นไทม์ พรินติ้ง.
- สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2544). “พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542”. สืบค้นจาก http://www.khaothapra.go.th/dnm_file/project/566_center.PDF
- อเนก นาคะบุตร. (2542). *ชุมชนเข้มแข็ง ทูทางสังคมของไทย หนังสือชุดชุมชนเข้มแข็ง ลำดับที่ 1*. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม ธนาคารออมสิน.
- อัญชลี หาญฤทธิ. (2547). *กระบวนการจัดการป่าชุมชน โดยเครือข่ายป่าชุมชนลุ่มน้ำปิง ในอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่*. (การค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

สืบช่วยธรรมมาภิบาล

ภาคผนวก ก

บันทึกข้อตกลงความร่วมมือฯ

บันทึกข้อตกลงความร่วมมือฯ

บันทึกข้อตกลงความร่วมมือ กระบวนการจัดทำข้อเสนอ ร่างข้อบัญญัติตำบลว่าด้วยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดแม่ฮ่องสอน

บันทึกข้อตกลงความร่วมมือฉบับนี้จัดทำขึ้นในวันที่ ๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๕ ณ วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน โดยมีองค์กรภาคีเครือข่ายในการลงนามความร่วมมือกระบวนการจัดทำข้อเสนอร่างข้อบัญญัติตำบลว่าด้วยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีองค์กรร่วมดังต่อไปนี้

๑. องค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน
โดย นายอัครเดช วันไชยธนวงศ์ นายกององค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน
๒. คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชาติรี เรืองเดชณรงค์ คณบดีคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
๓. วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน
โดย นายคมสัน คูสินทรัพย์ ผู้อำนวยการวิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน
๔. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน
โดย นางสาวกนิษฐา ปรีชาพิชคุปต์ ผู้ช่วยผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน
๕. สำนักบรรณคดีและสื่อสารสาธารณะเพื่อสังคม (สสส.สำนัก ๕)
โดย นายสุเทพ นุชทรวง ประธานกรรมการโครงการเสริมสร้างเมืองสุขภาวะ
๖. สมาคมฟื้นฟูและพัฒนาลุ่มน้ำสาละวิน
โดย นายบุญยืน คงเพชรศักดิ์ นายกสมาคมฟื้นฟูและพัฒนาลุ่มน้ำสาละวิน
๗. องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ทา อ.แม่ออน จ.เชียงใหม่
โดย นายกนกศักดิ์ ดวงแก้วเรือน นายกององค์การบริหารส่วนตำบลแม่ทา
๘. มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (ภาคเหนือ)
โดย นายเดโช ไชยทัพ ผู้จัดการมูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (ภาคเหนือ)
๙. สถาบันพัฒนาท้องถิ่น
โดย นายโอฬาร อ่องพะ ผู้ประสานงานสถาบันพัฒนาท้องถิ่น

๑๐. องค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู
โดย นายพรชัย คนองศรี นายกองค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู
๑๑. องค์การบริหารส่วนตำบลหมอกจำแป่
โดย นายสมศักดิ์ ฌ มาตคำ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมอกจำแป่
๑๒. องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยผา
โดย นายประสิทธิ์ ลอเก๊ะ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยผา
๑๓. องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยปูลิง
โดย นายสุรัตน์ แจงแฮ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยปูลิง
๑๔. องค์การบริหารส่วนตำบลเสาหิน
โดย นายวิเชษฐ์ อัมพรงามสง่า รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเสาหิน
ปฏิบัติราชการแทนนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเสาหิน
๑๕. องค์การบริหารส่วนตำบลเวียงเหนือ
โดย นายนิรันดร์ ชัยกุล นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเวียงเหนือ
๑๖. องค์การบริหารส่วนตำบลขุนยวม
โดย นางสาวชนิษฐา สนิทการ ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลขุนยวม
รักษาการแทนนายกองค์การบริหารส่วนตำบลขุนยวม
๑๗. องค์การบริหารส่วนตำบลแม็ก
โดย นายวุฒิพงศ์ เอกอมร ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลแม็ก
รักษาการแทนนายกองค์การบริหารส่วนตำบลแม็ก
๑๘. องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ยวมน้อย
โดย นายวิจารณ์ ณรงค์เรือง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ยวมน้อย
๑๙. องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ลาน้อย
โดย นายชัยรัฐ ประสิทธิ์ริตนา นายกองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ลาน้อย
๒๐. องค์การบริหารส่วนตำบลท่าผาป้อม
โดย นายยุทธนา ท้ายทิพย์ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลท่าผาป้อม
๒๑. องค์การบริหารส่วนตำบลป่าโปง
โดย นายหล้า บุญดวง นายกองค์การบริหารส่วนตำบลป่าโปง
๒๒. องค์การบริหารส่วนตำบลสบเมย
โดย นายสุวรรณ รักการเลี้ยง รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลสบเมย
ปฏิบัติราชการแทนนายกองค์การบริหารส่วนตำบลสบเมย
๒๓. องค์การบริหารส่วนตำบลปางมะผ้า
โดย นายสุทัศน์ เดชทรงชัย นายกองค์การบริหารส่วนตำบลปางมะผ้า

มีความประสงค์จัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือโดยมีสาระสำคัญดังนี้

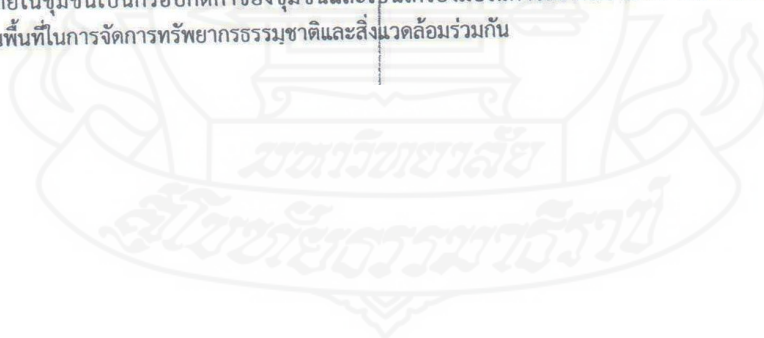
๑. เจตนารมณ์ของข้อตกลงความร่วมมือ

จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีเนื้อที่ ๗,๙๒๘,๗๘๗ ไร่ มีลักษณะภูมิประเทศเป็นเทือกเขาสลับซับซ้อน ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ ๙๐.๕% ของพื้นที่จังหวัด ส่วนที่เหลือประมาณ ๙.๕% เป็นที่ราบหุบเขา ซึ่งอุดมไปด้วยทรัพยากรป่าไม้ น้ำ สัตว์ป่า และสัตว์น้ำ มีระบบนิเวศน์ที่อุดมสมบูรณ์และมีลักษณะเฉพาะแห่งหนึ่ง ประชากรประกอบด้วยชาวปกากะญอ (กะเหรี่ยง) ไทยใหญ่ ลัวะ ม้ง ลีซู ลาหู่ จีน ปะโอ คนเมือง และคนไทยอพยพจากภาคอื่น ๆ แม่น้ำสำคัญของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ๒ สาย ได้แก่ แม่น้ำปาย และแม่น้ำยวม ซึ่งอยู่ในเขตพื้นที่ลุ่มแม่น้ำสาละวิน ชุมชนส่วนใหญ่ทำระบบเกษตรกรรม ระบบไร่หมุนเวียน ปลูกข้าว และพืชผักหลากหลายชนิด ซึ่งยังมีรูปแบบการผลิตเพื่อการยังชีพ รวมถึงอาศัยป่าเป็นแหล่งอาหาร ยารักษาโรค และเครื่องมือสอยต่าง ๆ ดังนั้นฐานทรัพยากร ป่า ดิน น้ำ จึงเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีพของชุมชน จึงต้องพึ่งพาอาศัย และจัดการดูแลทรัพยากรร่วมกัน ผ่านองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมา

ภายใต้สถานการณ์ปัญหาการบริหารจัดการและความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ที่มีความซับซ้อนมากขึ้น ลำพังหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง จึงไม่สามารถที่จะแก้ไขและจัดการกับปัญหาได้โดยง่าย จากประเด็นนี้เองจึงนำไปสู่การยกระดับกระบวนการทำงานที่เน้นการมีส่วนร่วมรวมถึงการพัฒนาภาคีความร่วมมือที่เกิดจากความร่วมมือของหลายภาคส่วน เพื่อสนับสนุนและพัฒนาระบบการปฏิบัติการร่วมกับชุมชนท้องถิ่น ซึ่งส่งผลไปสู่การแก้ไขปัญหาที่มีประสิทธิภาพและมีความยั่งยืนในระดับท้องถิ่นมากขึ้น

ซึ่งในปัจจุบัน ได้ปรากฏความร่วมมือระหว่าง องค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน องค์การบริหารส่วนตำบล เครือข่ายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดแม่ฮ่องสอน สมาคมฟื้นฟูและพัฒนาลุ่มน้ำสาละวิน ซึ่งได้ร่วมกันสร้างรูปแบบ แนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากร ผ่านการใช้อำนาจท้องถิ่นในการออกข้อบัญญัติท้องถิ่น เพื่อรองรับบริบทการใช้ประโยชน์ พื้นฟูฐานทรัพยากรในท้องถิ่น ภายใต้ประกาศองค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่ ๒๗๕/๒๕๕๕ เรื่องการแต่งตั้งคณะกรรมการอำนวยการระดับจังหวัด การออกข้อบัญญัติตำบลเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ดังนั้น ฝ่ายต่างๆที่เกี่ยวข้องกับข้อตกลงความร่วมมือฉบับนี้จึงมีเจตนาร่วมกันที่จะแบ่งปันและสร้างกระบวนการในการทำงานร่วมกันในลักษณะเป็นภาคีความร่วมมือ เพื่อให้การสนับสนุนและเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการพัฒนาระบบภายในชุมชนเพื่อการแก้ไขสถานการณ์ปัญหาความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติโดยใช้กระบวนการในการจัดทำข้อบัญญัติตำบลเป็นเครื่องมือในการพัฒนาภาคีภายในชุมชนเป็นกรอบกติกาของชุมชนและเป็นเครื่องมือในการสร้างความคิด ความร่วมมือของประชาชนในพื้นที่ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกัน

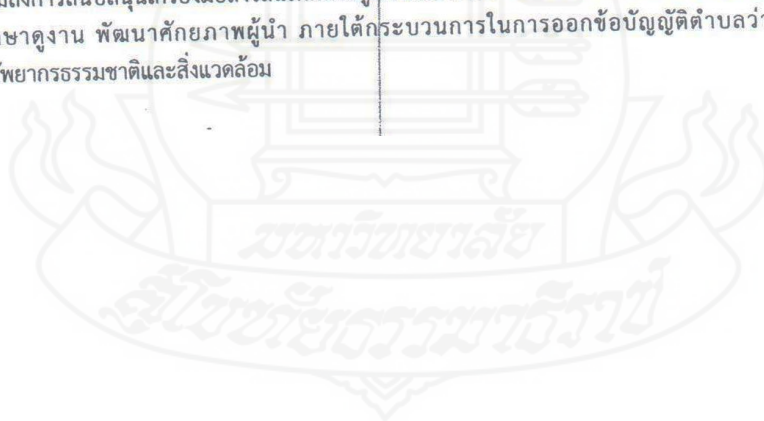
๒. ความร่วมมือของฝ่ายต่างๆ มีดังนี้

๒.๑ องค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ตกลงที่จะให้การสนับสนุนด้านบุคคลากร การติดต่อเชื่อมประสานความร่วมมือกับองค์การบริหารส่วนตำบลต่างๆ และส่วนราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงให้การสนับสนุนจัดสรรงบประมาณขององค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ตามความจำเป็น ตลอดจนการสนับสนุนเครื่องมือและ อุปกรณ์ต่างๆเท่าที่จำเป็นในการเอื้ออำนวยให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพในการจัดทำข้อบัญญัติตำบลว่าด้วยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๒.๒ องค์การบริหารส่วนตำบลที่ลงนามดังกล่าว ตกลงที่จะให้การสนับสนุนด้านบุคคลากร การติดต่อเชื่อมประสานความร่วมมือกับชุมชน ประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ในพื้นที่ ส่วนราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ รวมถึงให้การจัดสรรงบประมาณตามความจำเป็น ตลอดจนการสนับสนุนเครื่องมือและ อุปกรณ์ต่างๆเท่าที่จำเป็นในการเอื้ออำนวยให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ และร่วมกับเครือข่ายองค์กรชุมชนในพื้นที่ตำบลห้วยปูลิง รวมถึงเครือข่ายสิ่งแวดล้อมจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทำหน้าที่ในการสร้างความเข้าใจในระดับชุมชน มีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบฐานข้อมูล รวมถึงการพัฒนาและการสร้างความเข้าใจในหลักการสำคัญของกติกา กฎระเบียบของชุมชน และเข้าร่วมสนับสนุนสร้างความเข้าใจต่อชุมชนในการเข้าชื่อเพื่อออกข้อบัญญัติตำบลว่าด้วยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของตำบลนั้น ๆ

๒.๓ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และวิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน ตกลงที่จะให้การสนับสนุนทางวิชาการเพื่อส่งเสริมและสร้างศักยภาพของฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดทำกระบวนการเพื่อแสวงหาทางออกในกรณีที่กระบวนการจัดทำข้อบัญญัติมีปัญหาหรือปัญหาในทางกฎหมาย ให้คำแนะนำและให้คำปรึกษาในทางกฎหมาย แก่ ชุมชนในระดับตำบลและชุมชนในพื้นที่ใกล้เคียงและแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตลอดจน การสนับสนุนกระบวนการจัดทำข้อบัญญัติตำบลว่าด้วยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๒.๔ สมาคมฟื้นฟูและพัฒนาลุ่มน้ำสาละวิน มูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (ภาคเหนือ) สถาบันพัฒนาท้องถิ่น สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(ภาคเหนือ) โครงการสร้างเสริมแม่ฮ่องสอนเมืองสุขภาวะและองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ทา ตกลงที่จะสนับสนุนกระบวนการทำงาน การจัดเวทีร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด และภาคีในท้องถิ่น เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้และสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน รวมถึงการสนับสนุนเครื่องมือสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ การอำนวยความสะดวกในด้านกระบวนการแลกเปลี่ยนศึกษาดูงาน พัฒนาศักยภาพผู้นำ ภายใต้อำนาจกระบวนการในการออกข้อบัญญัติตำบลว่าด้วยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

๓. ระยะเวลาความผูกพันของข้อตกลงความร่วมมือ

ข้อตกลงความร่วมมือฉบับนี้มีระยะเวลาผูกพัน ๓ ปี นับแต่วันลงนามในข้อตกลง
ข้อตกลงนี้ทำขึ้นเป็น ๒๓ ฉบับ มีข้อความอย่างเดียวกัน ทุกฝ่ายได้อ่านและเข้าใจข้อความโดยตลอดแล้ว
จึงได้ลงลายมือชื่อและเก็บไว้ฝ่ายละ ๑ ฉบับ

ลงนาม.....
นายอัครเดช วันไชยธนวงศ์
นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ลงนาม.....
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชาติรี เรืองเดชณรงค์
คณบดีคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ลงนาม.....
นายคมสัน คูสินทรัพย์
ผู้อำนวยการวิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน

ลงนาม.....
นางสาวกนิษฐา ปรีชาพิชคุปต์
ผู้ช่วยผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน

ลงนาม.....
นายสุเทพ นุชทรวง
ประธานกรรมการโครงการเสริมสร้างเมืองสุขภาวะ
จังหวัดแม่ฮ่องสอนบนฐานคิด จังหวัดจัดการตนเอง
(สสส. สำนัก ๕)

ลงนาม.....
นายบุญยืน คงเพชรศักดิ์
นายกสมาคมฟื้นฟูและพัฒนาลุ่มน้ำสาละวิน

ลงนาม.....
นายพรชัย คงศรี
นายกองค์การบริหารส่วนตำบลปางหมู

ลงนาม.....
นายสมศักดิ์ ณ มาตคำ
นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหมอกจำแป่

ลงนาม.....
นายประสิทธิ์ ลอก๊ะ
นายกองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยผา

ลงนาม.....
นายสุรัตน์ แจงแธ
นายกองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยปูลิง

ลงนาม.....
นายวิเชษฐ์ อัมพรงามสง่า
รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเสาหิน
ปฏิบัติราชการแทนนายกองค์การบริหารส่วนตำบลเสาหิน

ลงนาม.....
นายนรินทร์ ชัยกุล
นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเวียงเหนือ

ข้อตกลงความร่วมมือฉบับนี้มีระยะเวลาผูกพัน ๓ ปี นับแต่วันลงนามในข้อตกลง
ข้อตกลงนี้ทำขึ้นเป็น ๒๓ ฉบับ มีข้อความอย่างเดียวกัน ทุกฝ่ายได้อ่านและเข้าใจข้อความโดยตลอดแล้ว
จึงได้ลงลายมือชื่อและเก็บไว้ฝ่ายละ ๓ ฉบับ (ต่อ)

ลงนาม.....
นายกนกศักดิ์ ดวงแก้วเรือน
นายกองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ทา อ.แม่อน
จ.เชียงใหม่

ลงนาม.....
นายเดโช ไชยทัพ
ผู้จัดการมูลนิธิเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (ภาคเหนือ)

ลงนาม.....
นายโอฬาร อ่องพะ
ผู้ประสานงานสถาบันพัฒนาท้องถิ่น

ลงนาม.....
นายชัยรัฐ ประสิทธิ์ธินา
นายกองค์การบริหารส่วนตำบลแม่สำน้อย

ลงนาม.....
นายหล้า บุญดวง
นายกองค์การบริหารส่วนตำบลป่าโป่ง

ลงนาม.....
นายสุทัศน์ เดชทรงชัย
นายกองค์การบริหารส่วนตำบลปางมะผ้า

ลงนาม.....
นางสาวชนิษฐา สนิทการ
ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลขุนยวม
รักษาการแทนนายกองค์การบริหารส่วนตำบลขุนยวม

ลงนาม.....
นายวุฒิพงศ์ เอกอมร
ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลแม่กิ๊
รักษาการแทนนายกองค์การบริหารส่วนตำบลแม่กิ๊

ลงนาม.....
นายวิจารณ์ ณรงค์รุ่งเรือง
นายกองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ยวมน้อย

ลงนาม.....
นายยุทธนา หทัยทิพย์
นายกองค์การบริหารส่วนตำบลท่าผาป้อม

ลงนาม.....
นายสุวรรณ รักการเลี้ยง
รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลสบเมย
ปฏิบัติราชการแทนนายกองค์การบริหารส่วนตำบลสบเมย

ภาคผนวก ข

ประกาศจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ประกาศจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ประกาศจังหวัดแม่ฮ่องสอน

เรื่อง ตั้งและเปลี่ยนแปลง เขตหมู่บ้าน

อาศัยอำนาจตามความในพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่พุทธศักราช 2457 มาตรา 6, 19(1) ผู้ว่าราชการจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้ดำเนินการเปลี่ยนแปลงเขตหมู่บ้าน และตั้งหมู่บ้านเพิ่มขึ้นใหม่ในท้องที่ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน, อำเภอแม่สะเรียง และอำเภอขุนยวม ดังต่อไปนี้

อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน1. ตำบลห้วยโป่ง

1.1 แยกจากบ้านป่าลาน หมู่ที่ 3 ไปจัดตั้งขึ้นใหม่อีก 1 หมู่บ้าน และตั้งเป็น หมู่ที่ 8 บ้านห้วยขวางคำ

1.2 แยกจากบ้านห้วยหมากกลาง หมู่ที่ 4 ไปจัดตั้งขึ้นใหม่อีก 1 หมู่บ้าน และตั้งเป็นหมู่ที่ 9 บ้านพญานาคี

1.3 แยกจากบ้านห้วยหมากกลาง หมู่ที่ 4 ไปจัดตั้งขึ้นใหม่อีก 1 หมู่บ้าน และตั้งเป็นหมู่ที่ 10 บ้านหนองเขียว

2. ตำบลยาบอง

2.1 แยกจากบ้านนาบอง หมู่ที่ 1 ไปจัดตั้งขึ้นใหม่อีก 1 หมู่บ้าน และตั้งเป็น หมู่ที่ 10 บ้านห้วยโป่งกาน

2.2 แยกจากบ้านห้วยเค็ด หมู่ที่ 3 ไปจัดตั้งขึ้นใหม่อีก 1 หมู่บ้าน และตั้งเป็น หมู่ที่ 11 บ้านห้วยแก้ว

2.3 แยกจากบ้านห้วยเค็ด หมู่ที่ 3 ไปจัดตั้งขึ้นใหม่อีก 1 หมู่บ้าน และตั้งเป็น หมู่ที่ 12 บ้านจุนห้วยเค็ด

2.4 แยกจากบ้านห้วยไม้คำ หมู่ที่ 4 ไปจัดตั้งขึ้นใหม่อีก 1 หมู่บ้าน และตั้งเป็นหมู่ที่ 13 บ้านห้วยกุง

2.5 แยกจากบ้านห้วยปมฝาด หมู่ที่ 6 ไปจัดตั้งขึ้นใหม่อีก 1 หมู่บ้าน และตั้งเป็นหมู่ที่ 14 บ้านหนองขาว

2.6 แยกจากบ้านห้วยปมฝาด หมู่ที่ 6 ไปจัดตั้งขึ้นใหม่อีก 1 หมู่บ้าน และตั้งเป็นหมู่ที่ 15 บ้านหัวน้ำแม่ฮ่องสอน

3. ตำบลปางหมู

3.1 แยกจากบ้านโนนสอย หมู่ที่ 4 ไปจัดตั้งขึ้นใหม่อีก 1 หมู่บ้าน และตั้งเป็น หมู่ที่ 9 บ้านโนนสะเป

4. ตำบลปางมะผ้า

4.1 แยกจากบ้านแมละนา หมู่ที่ 1 ไปจัดตั้งขึ้นใหม่อีก 1 หมู่บ้าน และตั้งเป็น หมู่ที่ 8 บ้านถ้ำลอก

4.2 แยกจากบ้านนาปู่ป้อม หมู่ที่ 3 ไปจัดตั้งขึ้นใหม่อีก 1 หมู่บ้าน และตั้งเป็น หมู่ที่ 9 บ้านปุงยาม

4.3 แยกจากบ้านน้ำริน หมู่ที่ 7 ไปจัดตั้งขึ้นใหม่อีก 1 หมู่บ้าน และตั้งเป็น หมู่ที่ 10 บ้านส่มป่อง

4.5 แยกจากบ้านน้ำริน หมู่ที่ 7 ไปจัดตั้งขึ้นใหม่อีก 1 หมู่บ้าน และตั้งเป็น หมู่ที่ 11 บ้านถักสามสิบ

อำเภอแม่สะเรียง

1. ตำบลแมวม

1.1 แยกจากบ้านแมจออ หมู่ที่ 7 ไปจัดตั้งขึ้นใหม่อีก 1 หมู่บ้าน และตั้งเป็น หมู่ที่ 10 บ้านแมงกองคก (บ้านกลาง, บ้านหม้อเหล็ก, บ้านปางเขียว)

2. ตำบลสบเมย

2.1 แยกจากบ้านแมลานหลวง หมู่ที่ 10 ไปจัดตั้งขึ้นใหม่อีก 1 หมู่บ้าน และตั้งเป็น หมู่ที่ 12 บ้านแมคตละ (บ้านสหมวม)

2.2 แยกจากบ้านน้ำออก หมู่ที่ 9 ไปจัดตั้งขึ้นใหม่อีก 1 หมู่บ้าน และตั้งเป็น หมู่ที่ 13 บ้านเขื่อน้อย (บ้านเขื่อนน้อย)

3. ตำบลบ้านคา

3.1 แยกจากบ้านแมคอบเหนือ หมู่ที่ 7 ไปจัดตั้งขึ้นใหม่อีก 1 หมู่บ้าน และตั้งเป็น หมู่ที่ 10 บ้านคันทย (บ้านขุนแม่เกาะ, บ้านแม่เกาะ, บ้านสันหลวง)

4. ตำบลแม่สะเรียง

4.1 แยกจากบ้านจอมแจ้ง หมู่ที่ 1 ไปจัดตั้งขึ้นใหม่อีก 1 หมู่บ้าน และตั้งเป็น หมู่ที่ 12 บ้านพะ

4.2 แยกจากบ้านพะแหลเชอร์ หมู่ที่ 9 ไปจัดตั้งขึ้นใหม่อีก 1 หมู่บ้าน และตั้งเป็น หมู่ที่ 13 บ้านห้วยฮากไม้โต

5. ตำบลแมคะตวน

5.1 แยกจากบ้านกุ่มโล๊ะเหนือ-ใต้ หมู่ที่ 7 ไปจัดตั้งขึ้นใหม่อีก 1 หมู่บ้าน และตั้งเป็น หมู่ที่ 12 บ้านแมแสด (บ้านบ้านอัยเคหรือบ้านห้วยมะเฒ่า, บ้านสมโงงและบ้านขุนแมหาก)

อำเภอสุยวม

1. ตำบลแม่เงา

1.1 แยกจากบ้านแม่เงา หมู่ที่ 2 ไปจัดตั้งขึ้นใหม่อีก 1 หมู่บ้าน และตั้งเป็น หมู่ที่ 7 บ้านนาหัวแหลม

2. ตำบลแมวมมูล

2.1 แยกจากบ้านแม่โก๊ะ หมู่ที่ 2 ไปจัดตั้งขึ้นใหม่อีก 1 หมู่บ้าน และตั้งเป็น หมู่ที่ 14 บ้านหัวแมลาคะ

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2525 เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2525

(นายอินันท์ มีฐานะ)

ผู้ว่าราชการจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ภาคผนวก ค

ข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ

ข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ

5. ทรัพยากรธรรมชาติ

5.1 ทรัพยากรป่าไม้ ทรัพยากรชีวภาพ และความหลากหลายทางนิเวศวิทยา

5.1.1 ทรัพยากรป่าไม้

จากข้อมูลของกรมป่าไม้ ในปี พ.ศ. 2551 จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีพื้นที่ป่าไม้ ประมาณกว่า 11,267.70 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 88.85 ของพื้นที่รวมทั้งจังหวัด ประกอบด้วยพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เขตป่าไม้ถาวรตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อปี พ.ศ. 2509 เขตอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า วนอุทยาน และสวนรุกชาติ

ป่าสงวนแห่งชาติ กำหนดโดยกฎกระทรวง จำนวน 9 ป่า รวมเนื้อที่ตามกฎกระทรวง ทั้งสิ้น 11,181.65 ตารางกิโลเมตร หรือ 6,988,528 ไร่ ดังนี้

ที่	รายชื่อป่าสงวนแห่งชาติ	เนื้อที่		อำเภอที่ตั้ง	ปีที่ประกาศ (ปี พ.ศ.)
		ตร.กม.	ไร่		
1	ป่าสาละวิน	1,822.40	1,139,000	แม่สะเรียง	2515
2	ป่าแม่สุรินทร์	284.00	177,500	ขุนยวม	2506
3	ป่าแม่ยวมฝั่งขวา	1,048.20	655,125	แม่สะเรียง, แม่ลาน้อย	2521
4	ป่าแม่ยวมฝั่งซ้าย แปลง 2	2,655.00	1,659,375	แม่ลาน้อย, แม่สะเรียง, สบเมย	2506
5	ป่าแม่ปายฝั่งซ้าย ตอนล่าง	968.50	605,313	เมืองแม่ฮ่องสอน	2534
6	ป่าแม่ยวมฝั่งซ้าย แปลงที่ 1	1,160.25	725,156	ขุนยวม, แม่ลาน้อย	2507
7	ป่าแม่ปายฝั่งขวา	1,282.80	801,747	เมืองแม่ฮ่องสอน	2534
8	ป่าแม่ปายฝั่งซ้ายตอนบน	1,060.50	662,812	ปาย	2517
9	ป่าแม่เงาและป่าแม่ลำเต็ງ	900.00	562,500	ขุนยวม, แม่ลาน้อย	2522

อุทยานแห่งชาติ กำหนดโดยพระราชกฤษฎีกา จำนวน 4 อุทยาน และอยู่ระหว่างเสนอร่างพระราชกฤษฎีกาเพื่อกำหนดเป็นอุทยานแห่งชาติ จำนวน 1 อุทยาน รวมพื้นที่ประมาณ 3,413.07 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 2,133,170 ไร่ ดังนี้

ที่	รายชื่ออุทยานแห่งชาติ	เนื้อที่		ที่ตั้ง	ปีที่ประกาศ (ปี พ.ศ.)
		ตร.กม.	ไร่		
1	น้ำตกแม่สุรินทร์	396.60	247,875	อ.เมืองแม่ฮ่องสอน อ.ขุนยวม จ.แม่ฮ่องสอน	2524
2	สาละวิน	721.52	450,950	อ.แม่สะเรียง อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน	2537
3	ห้วยน้ำค้าง	1,252.12	782,575	อ.ปาย จ.แม่ฮ่องสอน, อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่	2538
4	ถ้ำปลา-น้ำตกผาเสื่อ	630.59	394,120	อ.เมืองแม่ฮ่องสอน จ.แม่ฮ่องสอน	2552
5	แม่เงา	412.24	257,650	อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน	-

หมายเหตุ อุทยานแห่งชาติแม่เงา คณะกรรมการอุทยานแห่งชาติ ครั้งที่ 2/2538 วันที่ 18 พฤษภาคม 2538 มีมติเห็นชอบให้จัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติ ขณะนี้อยู่ระหว่างเสนอร่างพระราชกฤษฎีกา เพื่อกำหนดเป็นอุทยานแห่งชาติต่อไป

วนอุทยาน กำหนดโดยกฎกระทรวง จำนวน 11 แห่ง รวมพื้นที่ประมาณ 79.20 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 49,498.26 ไร่ ดังนี้

ที่	รายชื่อวนอุทยาน	เนื้อที่		ที่ตั้ง	ปีที่ประกาศ (ปี พ.ศ.)
		ตร.กม.	ไร่		
1	น้ำตกแม่สวรรค์น้อย	4.50	2,812.00	ต.แม่เหาะ อ.แม่สะเรียง	2541
2	ทุ่งบัวตอง	7.10	4,437.00	อ.ขุนยวม	2542
3	ผาหินดั่ง	5.60	3,500.00	ต.ผาป่อง อ.เมืองแม่ฮ่องสอน	2540
4	แก้วโคมลอย	0.08	51.26	ต.แม่ลาน้อย อ.แม่ลาน้อย	2539
5	น้ำตกไม้ช้างหนาม	7.20	4,500.00	ต.ห้วยโป่ง อ.เมืองแม่ฮ่องสอน	-
6	น้ำตกलोโตะ	10.00	6,250.00	ต.สบเมย อ.สบเมย	-
7	ไม้สักใหญ่	23.00	14,375.00	ต.แม่สามแลบ อ.สบเมย	-
8	น้ำตกแม่ยวมหลวง	2.10	1,312.00	ต.แม่อุคอ อ.ขุนยวม	-
9	ถ้ำธารลอด	3.90	2,436.00	ต.แม่เหาะ อ.แม่สะเรียง	-
10	น้ำตกห้วยแม่แสด	10.72	6,700.00	ต.สบเมย อ.สบเมย	-
11	น้ำตกแม่เงา	5.00	3,125.00	อ.แม่ลาน้อย	-

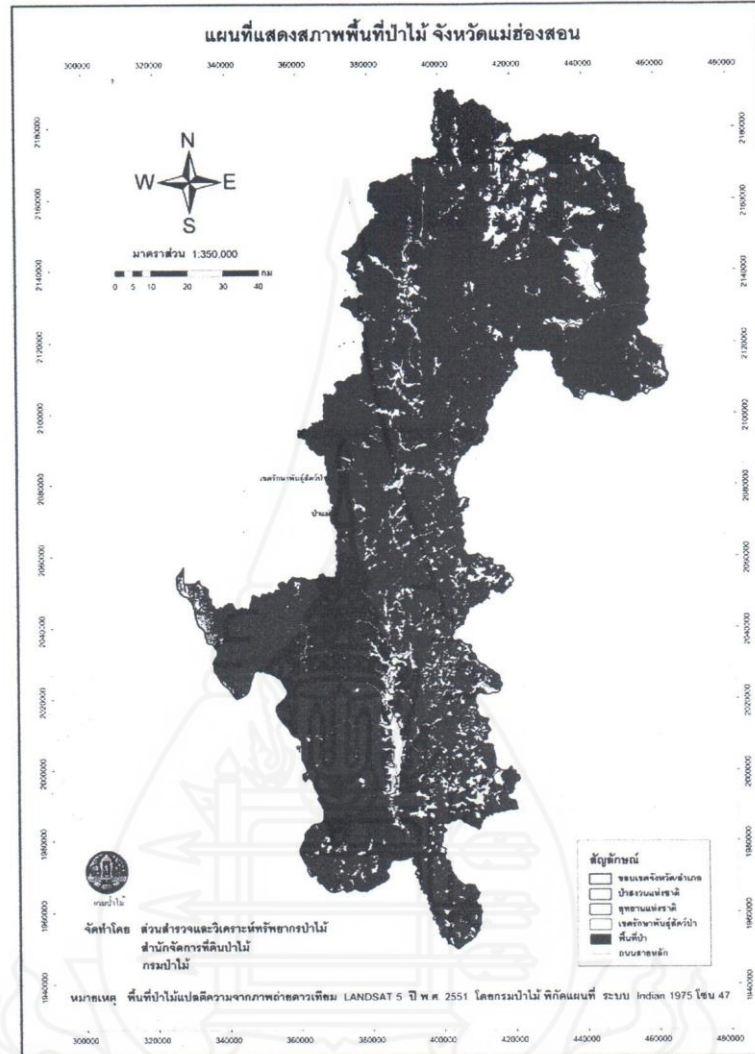
หมายเหตุ วนอุทยานลำดับที่ 5-11 ไม่สามารถสืบค้นข้อมูลปีที่ประกาศจัดตั้งวนอุทยานได้

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า กำหนดโดยพระราชกฤษฎีกา มีอยู่ 6 แห่ง เป็นพื้นที่ประมาณ 3,685.52 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 2,303,445 ไร่ ดังนี้

ที่	รายชื่อเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า	เนื้อที่		ที่ตั้ง	ปีที่ประกาศ (ปี พ.ศ.)
		ตร.กม.	ไร่		
1	ลุ่มน้ำปาย	1,180.94	738,085	อ.เมืองแม่ฮ่องสอน อ.ปาย จ.แม่ฮ่องสอน	2515
2	สาละวิน	955.00	596,875	อ.แม่สะเรียง อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน	2521
3	แม่ยวมฝั่งขวา	292.00	182,500	อ.ขุนยวม อ.แม่ลาน้อย จ.แม่ฮ่องสอน	2529
4	แม่ลา - แม่สะ	514.00	321,250	อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่, อ.ปาย จ.แม่ฮ่องสอน	2539
5	สันป้านแต	277.00	173,125	อ.ปางมะผ้า จ.แม่ฮ่องสอน	2540
6	ดอยเวียงหล้า	466.58	291,610	อ.ขุนยวม จ.แม่ฮ่องสอน	2543

สวนรุกขชาติ มีอยู่ 4 แห่ง เป็นพื้นที่ประมาณ 11.47 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 7,171 ไร่ ดังนี้

ที่	รายชื่อสวนรุกขชาติ	เนื้อที่		ที่ตั้ง
		ตร.กม.	ไร่	
1	โป่งแจ้	0.35	216	อ.เมืองแม่ฮ่องสอน
2	แม่สุริน	5.27	3,293	อ.ขุนยวม
3	ห้วยขมภู	4.20	2,628	อ.แม่สะเรียง
4	100 ปี กรมป่าไม้ (ตอยหมากหินหอม)	1.65	1,034	อ.เมืองแม่ฮ่องสอน

รูป 15 สภาพพื้นที่ป่าไม้จังหวัดแม่ฮ่องสอน จากกรมป่าไม้

ภาคผนวก ง

แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลการศึกษาค้นคว้าอิสระ

เรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความขัดแย้งด้านทรัพยากรธรรมชาติ :

กรณีศึกษาบ้านไม้สะพาน หมู่ที่ 9 ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

.....

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 5 ตอนได้แก่

ตอนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับปัญหาการถือครองที่ดิน และสาเหตุที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวของชุมชนในการขออนุญาตขุดบ่อน้ำบาดาล

ตอนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับบทบาทของชุมชนในการดำเนินการขออนุญาตขุดบ่อน้ำบาดาล

ตอนที่ 4 คำถามเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรค

ตอนที่ 5 ความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะอื่น ๆ

แบบสัมภาษณ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาค้นคว้าอิสระ สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ข้อมูลที่ได้จากการให้สัมภาษณ์ครั้งนี้ ผู้ศึกษามีวัตถุประสงค์นำไปใช้เพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่มีผลกระทบต่อท่านหรือชุมชนของท่านแต่อย่างใด

ส่วนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ-สกุล ผู้ให้สัมภาษณ์

.....

ตำแหน่ง ประสบการณ์ และความเกี่ยวข้องกับบทบาทในการดำเนินการขออนุญาตขุดบ่อน้ำบาดาล

ตำบล

.....

ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับปัญหาการถือครองที่ดิน และสาเหตุที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวของชุมชนในการขออนุญาตขุดบ่อน้ำบาดาล

1. ท่านคิดว่าปัญหาการถือครองที่ดินในหมู่บ้านไม้สะพาน เกิดจากสาเหตุใด

.....

.....

ท่านคิดว่าอะไรเป็นปัจจัยหรือเงื่อนไขที่นำไปสู่การเคลื่อนไหวของชุมชน เพื่อขอออกข้อบัญญัติ
ตำบล

.....
.....

ส่วนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับบทบาทของชุมชนในการดำเนินการขอออกข้อบัญญัติตำบล

1. ท่านมีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ จากหน่วยงานราชการ/หรือ
องค์กรใด อย่างไรบ้าง

.....
.....

ท่านมีวิธีการอย่างไร หรือมีรูปแบบในการเคลื่อนไหวอย่างไรในการเรียกร้อง
เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อบัญญัติตำบล

.....
.....

2. ท่านมีความคิดเห็นว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องหรือไม่ ที่ชุมชนมีการเคลื่อนไหวในการ
ขอออกข้อบัญญัติตำบล

.....
.....

ส่วนที่ 4 คำถามเกี่ยวกับปัจจัยความสำเร็จ, ปัญหาและอุปสรรคที่พบจากการดำเนินการขอออก
ข้อบัญญัติตำบล

1. ท่านคิดว่าปัจจัยความสำเร็จ ที่สำคัญในการเคลื่อนไหวของชุมชน ในการขอออก
ข้อบัญญัติตำบล คือปัจจัยใดบ้าง

.....
.....

2. ปัญหาและอุปสรรคในการเคลื่อนไหว เพื่อขอออกข้อบัญญัติตำบล มีอะไรบ้าง

.....
.....

.....
.....

ส่วนที่ 5 ความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะอื่น ๆ

ความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ	นางจารุลักษณ์ ผูกจิน
วัน เดือน ปีเกิด	25 มิถุนายน พ.ศ. 2506
สถานที่เกิด	อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2525 ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.การบัญชี) โรงเรียนพาณิชย์การอุบลราชธานี พ.ศ. 2548 บริหารธุรกิจบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ พ.ศ. 2548 รัฐศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
สถานที่ทำงาน	องค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน
ตำแหน่ง	ผู้อำนวยการกองพัสดุและทรัพย์สิน

